

# نُورِزِي وَ بِهَكْرِ بِيهَكِي نُورِزِي

محمد امين دؤسكى

---

## دهزگهها سپريښ يا چاپ و وهشانئ

---

خودانئ نئميازئ: حافظ قاضي

سهرنقيسه: مؤيد طيب

\* كتيبها هژمار ( ۳ )

\* كتيب: نهرزئ و بهكر بهگئ نهرزئ

\* محمد امين دؤسكي

\* دهرهينانا هونهري و كومپيوتهر: خهلاتئ و گولئ

\* بهرگ: بهيار جهميل

\* چاپا ئيكي

\* ژمارا سپاردنئ: ( ۳۵ ) ساللا ۲۰۰۲

\* چاپخانه: وهزارهتا پهروهردئ - ههولير

\* تيراژ: ( ۵۰۰ ) دانه

( مافين چاپكرنئ دپاراستينه )

## دیارى

---

بۇ وئ دەيكا  
ھۆزان دكرنه گەمى و چرا  
پئى ل شەقدەريا دەر باس دكرم  
چيخانۇكىت دەورئ بەرى  
دكرنه شاپەر  
دا ل ئەسمانى بچويكىنىي  
ھەر بفرم  
ئەف پەر تووكە ديارى يە.

## پيشگوئن

ئەف پەرتووگا ل ناڤ دەستت خواندەفانى ھيژا، ڤەكۆلينەكا دىرۆكى - جفاكى يە ل دۆر ئەرزى (كەل، گوند)، زىدەبارى توپژاندنا ديوانا ھۆزانقانى ب ناڤودەنگ (بەكر بەگى ئەرزى). ناڤەرۆكا وئ د ڤى چارچووقەى دا ل سەر (دو) پشكا يا ھاتى يە ليكڤەكرن؛ ب ڤى رەنگى:

### پشكا ئىكى:

نيڤا (ئىكى) ژ ڤى پەرتووكى، ل دويف ديتنا مە ژ لايى گرنگيى ڤە يا كيمتر نينه ژ نيڤا (دووى) كو دببته توپژاندنا ديوانا بەكر بەگى ئەرزى، ژ بەر كو نياسينا دىرۆكا ئەرزى (كەل، گوند) و جفاكى وئ دەرگەھەكى باشە ژ بۆرۆنكرنا چەندەكى ژ دىرۆكا دەڤەرى يا كوهەتا نۆكە ژى د كاودانەكى مژدار و تارى دا ماى، ئەف نيڤە ژ پەرتووكى ژ (۳) برا پيكدەيت:

۱- برا ئىكى: ئەف بابەتەنە: ئەرزى و جھى وئ و ناڤى وئ و دىرۆكا وئ و جفاكى وئ، زىدەبارى سەروبەرى جفاكى يى تيدا بەحسى ژيانا جفاكى و رەوشەنبىرى و ئابورى يا وئ دەيتە كرن دگەل دەستنيشانكرنا شوينواريت دىرۆكى.

۲- برا دووى: ل دۆر ميريت ئەرزى يە، كو تيدا بەحسى بنياتى ميريت ئەرزى و ميريت ئاميدىي و نياسينا ميريت ئەرزى ھاتى يە كرن، كو خواندەكا دىرۆكى يە گرنگيا خۆھە يە ژ بۆ دياركرنا رۆلى دىرۆكى يى بنەمالا ميريت ئەرزى د رويدانيت

دیرۆکی بیته دهقهری دا. زیدهباری پویچکرنا وی هزرا بی بنیاتا بنه مالا «میر سیقیدینا» دکه ته «عه باسی»، ئانکو دویندهها (عباس بن عبدالمطلب) می مامی پیغه مبهری (سلاف لی بن).

**۳- برا سیق:** پارچا دویماییه یه ژ پشکا ئیککی، ل دۆر ئه گهریت ب دویماییهاتنا میراتیا میریت ئامیدی یه کو دبیته ب دویماییهاتنا میریت ئهرزی، ژ بهر کو چاره نقیسی ههر دو لا یا پیکفه گرتدایه. دیسان د قی بری دا بهحسی کاودانیت پشتی خرابوونا که لا ئهرزی یه.

#### **پشکا دووی:**

نیشا (دووی) ژ قی پهرتووک، ئه و ژی دانه نیاسینا هۆزانشانی ب نافودهنگ «بهکر بهگی ئهرزی» یه ژ ههمی لایا قه، دگهل توپژاندنا دیوانا وی یه، یا کو دبیته ئیک ژ گرنگترین دیوانیت هۆزانشانیت دهقهری کو ژ بهر جوانیا شعریت وی مایه ل سهر زاری خه لکی ژ دهسته ی بۆ دهسته ی هه تا گه هشتی یه مه، ئه ف نیقه ژی ژ پهرتووک ژ (۳) برا پیکدهیت:

**۱- برا ئیککی:** بابه تیت دی ل دۆر ژیانا هۆزانشانی و ناخی وی و بوونا وی و که ساتیا وی یه، زیدهباری ژیانا وی یا رهوشه نیبری و زانستی و هونه ری و سهرهاتی بیته وی بیته ل دهقهری به لاف بووین و بووینه ئه گهری به لاقبوونا نافودهنگیت وی ل سهرانسه ری کوردستان.

**۲- برا دووی:** ئه ف بره خواندنه کا رهخه یی یه ل دۆر هۆزانیته وی، ئاقاهیی هۆزانی و سه متا وی یا شعری و داخباریا وی و هۆزانشانه تیا وی و بابه تیت هۆزانیته وی قه دگرت مه ره م ژئ تنی دانه نیاسینا که ساتیا وی یا هۆزانکی یه، ژ بهر کو هۆزانشانه و ب هۆزانی یی هاتیه نیاسین.

**۳- برا سیق:** توپژاندنا دیوانا وی یه، یا کو دبیته سه رجه می هۆزانیته گه هشتینه مه چ ژ دهقی عاشقیته هۆزانیته وی یان ژی ژ دهستنقیسیته جوراوجۆر.

هه‌چهنده زيانه‌كا زۆر يا گه‌هشتى يه هۆزانييت وى به‌لى دگه‌ل هندى ژى روخسار و  
جه‌وه‌رپيت خوژ ده‌ست نه‌دانه و خوانده‌شان دى هه‌ستى ب قى چه‌ندى كه‌ت ل  
ده‌مى خواندنى.

زه‌حمه‌ته‌كا زۆر مه‌ ديتى يه د كارى نڤيسينا قى په‌رتووكى دا ژ به‌ر كوژپه‌رپيت  
ديروكى زۆر كييم بوون ژ به‌ر كو كه‌لا ئه‌رزى ل په‌راويزا كه‌لا ئامپيدى زۆزانييت خو  
دبۆراندن، زنده‌بارى وى چه‌ندى كو په‌رتووكخانا وى هاتبوو سوژن، ئه‌قا مه‌ خرڤه‌كرى  
باهرا پتر ژى ژ زارده‌قى مرۆڤيت دانعه‌مره، يان وان كه‌سپت ره‌نگه‌كى عشقى ژ قى  
بابه‌تى هه‌ى، وه‌كى (موبسا به‌گى ئه‌رزى) و (عارفى ئۆسمان به‌گى) يپت كو زۆر ژ  
ديروكا كه‌لى و ده‌قه‌رى دزانين.

ل دويمه‌يه‌ سوپاسيا وان كه‌سان دكه‌ين كو شيان ته‌حه‌ملا مايتيكرنا مه‌ يا زنده  
بكه‌ن، ده‌مى مه‌ پرسيار ددانه دويف ئيك ژ بو وه‌رگرتنا پيزانينه‌كا ديروكى يان يا جفاكى  
يان ژى مالكه‌كا شعري يان هه‌ر تشته‌كى په‌يوه‌ندى ب ئه‌رزى قه، ژ به‌ر كو مايتيكرنا  
دريژا دگه‌هسته‌ پتر ژ (٢٠) سالان ژ تامم ده‌ردكه‌ڤيت. سوپاسى يپت بى تخويب بو  
خه‌لكى گوندى ئه‌رزى يپت هاريكاريا مه‌ كرين كو ناڤيت وان دگه‌ل ژنده‌ران هاتينه، ب  
تايبه‌تى (عارفى ئۆسمان به‌گى) ئه‌و د سه‌ر نه‌ساخيا خوړا هيچ قه‌لسيه‌ك د به‌رسقا  
پرسباريت من دا نه‌دكر.

هيڤيدارين ئه‌ف په‌رتووكه‌ ل ئاستى پيدڤى بيت و جهى رازيبوونا خوانده‌قانى هيژا  
بيت و جهى خوژد خانا په‌رتووكيت په‌رتووكخانا كوردى دا بكه‌ت.

**محمد امين دۆسكى**

پشکا ئیکى

نہرزى

\* برا نیکتی  
دیروکا نهرزی

\* برا دووی  
میریت نهرزی

\* برا سیی  
دویماهی یا میریت نهرزی



**بِرا ئىكى**

**دېرۆكا نەرزى**

**\* نەرزى**

**\* جەھى وئ**

**\* نائى وئ**

**\* دېرۆكا وئ**

**\* جفاكى وئ**

**\* سەروپەرى جفاكى**

**۱- ژيانا جفاكى**

**۲- ژيانا رەوشەنبىرى**

**۳- ژيانا ئابورى**

**\* شىنوارىت دېرۆكى**

## نهرزى

گوندهكه ژ گوندیت ب نافودهنگ و خودان دیرۆك؛ بیت دۆسكى ژیری یا، د كهفن دا كهل بو، میریت وی دهستهه لاتداری ل ژمارهكا گوندیت دهوروبه ریت خو دكر، بنه مالا میریت نهرزى كو نه فرۆ دبیتزنى: به گیت نهرزى؛ ژ بنه مالا «میر سیتدینا» پاشاییت نامیدی نه، بیت كو ب سهدان سالا میراتی ل دهفهره به هدینا دكر، باهرا پتر یا ناڤ و دهنگی یا قی گوندی دزقریته قه رۆلی میریت نهرزى د رویدانیت دهقهری دا، نه خاسمه ژ لایى له شكهری قه، ژ بهر كو میریت نهرزى دهستهكی دریژ د كاری به رهفانیکرنی ژ میرنشینا به هدینا دا هه بوو، دیسا هندهك كه سانیت نافدار ژى رابوونه، وهكى (شالی به گى) و (به هدور به گى) بیت كو ب میرخاسی و قههره مانى بی هاتینه نیاسین و شاعرى ب نافودهنگ (به كره گى نهرزى)، بی كو شعر و سههاتی بیت وی ل سهه رانسه رى كوردستانى به لاقبووین و بوویه ئیک ژ نافداریت ملله تی كورد؛ كو شانازی بی دهیته كرن.

دیسا ئەف گونده ئیکه ژ گرنگترین گوندیت دهقهره سپنه ی و چیا بی مه تینی، ژ بهر خو شی یا سه قا و با و بیهاڤا و جوانی و خه ملا ئاقار و بهر و به ربهاڤیت وی بیت کیم هه قکویف و باشی یا خه لکی وی، كو هه ردهم د باشیخوازی و بیزیان و هاریكار بوونه، بو ته قایا خه لکی؛ نه خاسمه خه لکی گوندیت دهوروبه ر.

## جهی وی

دكه قیته ژۆری یا دهقهره دۆسكى ژیری یا، ل سهه چیا بی (مه تینی)، ل باسكى رۆژه لاتى (گه لی دهی)، د بن دا ژ لایى نشیقی قه گوندی (دهی) یه، ژ لایى نه قرازی قه گوندی (بانكا) یه تنی مله كا د ناڤهه را هه ردو گوندا دا هه ی، چار ری بیت سه ره كی دچنی، دو ژ لایى نشیقی قه؛ ری یا ژ گوندی (هه سمپیركا)، كول دویماهی یا سالیته هه فتی ژ سه دهه ها بۆری هاتی یه چیکرن بو هاتن و چوونا تورمبیتلا و په یاریكا ژ گوندی دهی دچیتى، و دو بیت دی ژ لایى ژۆری قه، ئیک ژ گوندی (بانكا) و یا دی ژ گوندی (بابگوریا)، پاشی ل سالیته هه شتییان رتییه كا تورمبیتلی ژ پشتا گه لی قه بو بن ئاقاری گوندی، هاته کیشان، ژ بو قه گوهاستنا فیتی و دهه رانه تی.

پشتی خرابوونا که لئ، خه لکئ وئ مالیت خۆ ل رۆژه لاتئ که لئ ئافاکر بوون و بو خۆ کربوونه گوند، پاشی ل سالیت (۱۹۷۰-۱۹۷۵) هندهک خانئ بیئت دی ل زه قیا (به درا)، کو دکه قیته لایئ ژۆری بیئ ئاقاری، هاتنه ئافاکرن و ب قئ رهنگی ما هه تا سالیت پشتی سه ره لدا نا ملله تی کورد ل سالا (۱۹۹۱) ئ، پاشی هندهک خانئ بیئت دی ب هاریکاری یا ریکه خراوه کا مرۆقاییه تی ل پشتا جۆوی ل رۆژه لاتئ ئاقاری د نابقه را گوندئ که قن و کانی بی دا بو خه لکئ گوندی هاتنه ئافاکرن، ب قئ رهنگی گوند وه کی نیف بازنه کی که فته لایئ ژۆری و رۆژه لات و ژۆری یا ئاقاری و مال بوونه (سئ) کۆم، کۆمهک ل گوندئ که قن و کۆمهک ل پشتا جۆوی و کۆما دی ل زه قیا (به درا) رۆژئاغای کانی بی.

### جهئ که لئ

دکه قیته دناقبه را گوندئ که قن و باسکئ رۆژه لاتئ گه لیب دهن، جهئ وئ بی بلنده، دببته نابقه را کاسروشتی د نابقه را جهئ گوندئ که قن<sup>(۱)</sup> لئ و درپژاهی یا باسکئ گه لئ بی رۆژه لاتئ دا، لایئ ژۆری بیئ هنداقئ گوندئ دهئ فراقه به و لایئ ژۆری بیئ هنداقئ ئاقاری بی بلنده و دبندا دۆله، ریکه کا به روار تیپرا ژ گوندئ که قن دچبته لایئ رۆژئاغا (باسکئ رۆژه لاتئ گه لئ) بی کونه و ژئ ژ هه ر سئ لاقه دببته چیا به کی فراقه، ب قئ رهنگی ژ بلی ده قه نئ که لئ؛ ژ (سئ) لاقه ده قه نه کی سروشتی و ئاسئ بو په پدا دببته، له ورا هه ر د که قن دا ئەف که لا دیرۆکی زوی ب زوی و ب ساناهی نه دهاته ستانندن.

### ناقئ وئ

که لا ئه رزی هه ر د که قن دا؛ دو ناف هه بوونه، بیئ ئیکئ: (ئه رزی) ب خۆ بوو و بیئ دووی (سبده رکئ) بوو، به لئ ئەف ناقئ دویماهی بی نه وه کی بیئ دی بیئ ب ناقوده نگ و به ربه لاقبوو، دیسا ل ناف چو ژبده ریت دیرۆکی ئەم ب سه ر هل نه بووین.

(۱) مه به ست ئەو گونده بیئ کو پشتی خرابوونا که لا ئه رزی هاتی به ئافاکرن.

سه‌بارهت رامانا ناڤی ئه‌رزئی؛ ئه‌م چو دیتنیت تایبه‌تی پیشکیش ناکه‌ین، ژ به‌رکو وه‌کی رامانا چه‌ندین ناڤیت دی ییت گوندیت کوردستانێ نه‌هاتی یه‌ زانین و یی د کراسه‌کی مژدار دا و بی ی ژیده‌ریت دیرۆکی؛ چو بنیاتیت گومانبر بۆ نابینین. ئه‌ف ناڤه‌ ژ ی هه‌تا نوکه‌ یی د ده‌ستنقیسا (زیتوکی)<sup>(۱)</sup> و په‌راویزا باه‌ته‌کی دیرۆکا (یوسف بوسنایا)<sup>(۲)</sup> دا هاتی، د ده‌ستنقیسا (زیتوکی) دا (ئه‌رز) ه و د دیرۆکا (یوسف بوسنایا) دا ب (سێ) ره‌نگا هاتی یه: (ئارز)، (هارز) و (عُرس) کو ناڤه‌کی عه‌ره‌بی یه.

هندیکه‌ ناڤی دووی یه (سپده‌رکی)، یی ژ وی چه‌ندی هاتی، کو که‌لا وی تنی (سێ) ده‌رگه‌ هه‌بوونه، ده‌رگه‌هی سه‌ره‌کی (ته‌قایی) دکه‌فته لایی رۆژه‌لات، به‌رامبه‌ری تاخی ژیری یی گوندی، کو جهی وی به‌ری به‌یتته ئاڤاکن و بیته‌ گوند، عه‌رده‌کی پان بوو، چه‌ند بیستانه‌ک لی هه‌بوون. ده‌رگه‌هی دووی: ده‌رگه‌هه‌کی (تایبه‌تی) بوو، دکه‌فته لایی ژۆری یی که‌لی ل هنداف ئاقاری، هاتن و چوونا خه‌لکی که‌لی بۆ ناف ئاقار و ملکا ل سه‌ر بوو. ده‌رگه‌هی سیی: دیسا ده‌رگه‌هه‌کی (تایبه‌تی) بوو، دکه‌فته لایی رۆژئاڤا، د ناڤه‌را که‌لی و (دیوانۆکا) جهی روینشتنیت میرا و خه‌لکی که‌لی. ئه‌م دشیین بیژین کول ده‌می شه‌ر و مه‌ترسیان ئه‌ف هه‌ردو ده‌رگه‌هیت تایبه‌تی ژ بۆ به‌رده‌وامی یا په‌یوه‌ندی یی دگه‌ل خه‌لکی ده‌وروبه‌ر و کاروباریت ژبانێ دهاتنه ب کارئینان.

### دیرۆکا وی

هیشتا چو به‌لگه‌ییت دیرۆکی ل دۆر دیرۆکا ئاڤاکنه‌ که‌لی، یان یا وی خه‌لکی جارا ئیکێ ئاڤاکنی په‌یدا نه‌بوینه، مه‌لا ئه‌نوه‌ری مایی د په‌رتووکا خو دا «الاکراد فی به‌دینان» دا، دبیتیت: «سولتان حوسینی (وه‌لی) برایت خو‌کرنه میریت (زاخو، ده‌وکی، ئاکری، شیخان و نیروه)، هندیکه‌ قاسم به‌گ بوو کره میری (زاخو) و مرادخان به‌گ یی (ده‌وکی) و سلیمان به‌گ یی (ئاگری) و میرزا محه‌مه‌د به‌گ یی (شیخان) و که‌لا (ئه‌رز) و خان

(۱) ده‌ستنقیسا زیتوکی کو دانه‌یه‌ک ژ لی په‌رتووکخانا زانکۆیا ده‌وکی یه.  
 (۲) تاریخ یوسف بوسنایا / ترجمه و تعلیق: القس یوحنا جولاغ، بغداد - ۱۹۸۴ - ص ۶۲

ئەحمەد بەگ يېت (نېروە)»<sup>(۱)</sup>. ئەف چەندە ژى (تەئكىد) دكەت كو (ئەرزى) ل سەردەمى سولتان حوسىنى (وہلى) يېت كوژ سالا (۹۴۰-۹۸۴ك/۱۵۳۴-۱۵۷۶ز) دەستەلاتداری ل (ئامىدى) يېت كرى كەلەكا ئاڧا بوو و گرنكى يا خو سەبارەت دەڧەرى ھەبوو.

ئەف كەلە ژ مېژە ھاتبوو ئاڧاكرن، ژ بەر كو جارا دوياھى يېت يا خرابوونا وى ل سەر دەستى لەشكەرى مىر محەمەدى رەواندزى ل سالا (۱۲۵۰ك/۱۸۳۴ز) جارا سىي بوو<sup>(۲)</sup>، بەلى چو بەلگە ل دۆر جاريت دى دەست مە دا نىن؛ ھەرچەندە مىرنشىنا بەھدىنا ل درىژاھى يا دېرۆكا خو گەلەك جارا كەفتبوو بەر ھەويت ويرانكرنى ژ لايى دوژمنافە، بو نمونە ل سالا (۸۷۵ك/۱۴۷۰ز) سولتانىت دەولەتا «ئاق قوبونلو - بەرخى سىي» لەشكەرەك ب سەركىشى يا (سلىمان بەگ بېژەن ئوغلى) ھنارتن ژ بو ستاندنا ئامىدى يېت، ئەف لەشكەرەك ب ناڧ دەڧەرى كەفت و (سى) ھەيشا كەلا ئامىدى يېت دۆرپىچكر، پاشى ل شەڧەكى ھىزەكا ژ زىبارى يا و بەروارى يا و نەھلەيا پىكھاتى ھىرش كرنە سەر وى لەشكەرى و پتر ژ ھزار سەربازا ژى كوشتن و بىت ماين پاشڧە زڧرىن<sup>(۳)</sup>.

دىسا ل سالا (۱۰۳۵ك/۱۶۲۵ز) ل سەردەمى يوسف خان بەگى كورى بەھرام بەگى، خان ئەحمەد بەگى ئەردەلانى بەرى لەشكەرى خو دا دەڧەرا بەھدىنا و ھىرش كرنە سەر ئىلا (داسنىيا)، قى ئىلى ھەوارا خو برە يوسف خان بەگى مىرى ئامىدى و داخووا ھارىكارى يېت ژىكر، وى ژى لەشكەرەك ب سەركىشى يا پسمامى خو (موسا بەگى) د ھەوارا وان ھنارت، بەلى لەشكەرى وى شكەست و خو نەگرت و لەشكەرى ئەردەلانى دا دويف و ھىرش كرنە دەڧەرا بەھدىنا، ھەتا كو ئامىدى يېت دۆرپىچكرى، (سى) ھەيشا ل دۆر ما، پاشى ئىش كەفتى و ژمارەكا زۆر ژى مرن و بىت دى پاشدا زڧرىن<sup>(۴)</sup>.

نەشىين ب رەنگەكى گومانىر بېژىن، كو كەلا ئەرزى ل قان ھەردو ھەوا يا ھاتى يە

(۱) انور مایى، الاكراد فى بهدىنان، چاپا دووى، دھۆك (۱۹۹۹) بپ ۱۲۴، كو «ئەرزى» ژى كەفتى و د چاپا ئىكى دا ئەو ل چاپخانا (حصان) ل مويسلى (۱۹۶۰) چاپكرى ھەبە.

(۲) ژ عارفى كورى ئوسمان بەگى ئەرزى وەرگرتىبە ل ھاقىنا سالا ۱۹۹۵  
(۳) العباسى، محفوظ، العباسيون بعد احتلال بغداد، مطبعة دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد - ۱۹۹۰، ص ۶۴.

(۴) المائى، انور، الاكراد فى بهدىنان، مطبعة الحصان، الموصل - ۱۹۶۰، ص ۱۳۹.

خرابکرن، به لکو دویر نینه ل هندهک هه ویت دی بیټ ژ لایټ دیرۆکی شه به حس ل سهر نه هاتی یه کرن هاتبیته خرابکرن، به لټی نه گهر چهوا بیت ئەم دشیین بیژین: که لا نهرزی سهر ب که لا نامیدی بی شه بوو، نه قجا چ ژ وان که لا بیت بیټ کو دکه قنه چارچووقی میرنشینا به هدینا، یان ژی میریت وان ژ ئیک بنه مال بن و ههوار بانگینه ک بن، نه شه ژی نه گهره کا گرنگه ژ بو پیکشه گریدانا چاره نفیسی وان، دیسا ژ ره وشتیت سهرده میت که قن نهو بوو، ده می له شکهره کی جههک بو خو کرنا ئارمانج و بهری خو دابایټ؛ ههر باژیر و که ل و گوندی که فتبا بهر پیدقی بوو خو بده ته دهست و خویکی بدهت یان ژی بیته ستاندن و گه لهک جارا ویرانکرن. نهف چهنده ژی پشته قانی یا وی دیتنی دکه تن، کو دویر نینه ل درټراهی یا دیرۆکی که لا نهرزی ب گونه ها که لا نامیدی بی هاتبیته خرابکرن و ویرانکرن، به لټی ژ بهر هندهک نه گهریت نه دیار به لگه بیټ دیرۆکی به حس خرابکرن وی نه کره و نه گهر کریت ژی هه تا نوکه ئەم ب سهر هلنه بووینه!

لی سه بارهت ژيانا مرۆقی ل که لا نهرزی یان ل دۆریت وی هه تا نوکه نه هاتی یه زانین کا کهنگی مرۆف لی ژبانیه، یان ژی مرۆقی ل دهستیټکی لی ژبای کی بوویه؟ ژ بهر کو هه تا نه فرۆ چه کۆلینیت (ئارکولوجی) لی نه هاتینه کرن و شینواراناسا چو شرۆقه کرن ل سهر شینواریت وی نه کرینه، هه رچهنده وهکی ههر جههکی دیرۆکی بی ل کوردستانی ژ شینواریت دیرۆکی یا بی بهر نه بوویه، بو نمونه ل هاقینا سالا (۱۹۹۳)، ده می کارټیز ژ بو دانانا بنیاتنی قوتابخانا نهرزی یا سهره تایی دهاتنه کۆلان، ژماره کا گۆرا هاتنه دیتن، ب دههان بازن و خلخال و گوهار تیدا بوون، هه تا نوکه ژی بیټ ل نک خه لکی گوندی ماین و هبیچ لایه کی بهر پرس خو لی نه کری یه خودان و پرسیار لی نه هاتی یه کرن!!

### جفاکی وی

دیرۆکا ملله تی کورد؛ تنی کیمهک نه بیټ، ژ لایټ دیرۆکشانیت کوردقه نه هاتی یه نفیسین و نهوا هاتی یه نفیسین ژی، ژ لایټ دیرۆکشانیت بیانی شه بوویه و تنی چند رویدانه کیت ئیکانه و ژیکجودا بوونه کو دبسته تشته کی پهراوټی، له ورا پیزانین ل دۆر

ملله تی کورد ژ هه می لاقه د کیم بوونه و سه روبه ری جفاکی وهک پیدقی نه هاتی به به حس کرن، لی دهر باره ی بابه تی مه، کو جفاکی نه رزی یه، تنی نه م شیا یین فان پیزانییت ل خاری په یدا بکه یین، نه و ژی نه ل ناستی پیدقی نه، به لکو سه ریت دا فانن ژ بو پیقه چونی و په یدا کرنا هندهک پیزانییت گنگتر و باستر.

### خه لکی وی یی ره سه ن

هه ره وهکی مه ل دهستیکی گوتی: که لا نه رزی ژ میته هاتوو ئا فاکرن و به ری میریت نه رزی خه لکه کی دی لی ئا کنجی بو، نه و ژی لدویف پیزانییا دو جوین بوون:

### (۱) کرمانجیت وی

د «دیروکا یوسف بوسانایا» دا، یا کول سه دی (دهه) ئ زایینی، ژ لای «یوحنا بن کلدون» فه هاتی به نقتسین، به حسی که سه کی ب نافی «بابی لقا» بی هاتی به کرن، دبیت: «ماقوبله کی ب ناث و دهنگ بی ره زدی یا ب نافی بابی لقا ل باموردنی<sup>(۱)</sup> بو...»، پاشی وه رگی پی وی (دیروکی) قه شه «یوحنا جولاغ» ل په راویزا به رپه ری<sup>(۲)</sup> - بی ی کو ئیشاره تی بده ته ژیده ری - دبیت: ره زدی کوردن خه لکی گوندی نه رزی، هازری نه - عرس - یا نوکه یا کو دکه قیسه روژ ئاقای بامه رنی، ل هنداف گه لی بی دهی. دیسا ل جهه کی دی به حسی رویدانه کا د ناقبه را «الانبا موسی»<sup>(۳)</sup> و مه زنه کی (ره زه دی) یا دکه تن<sup>(۴)</sup>.

(۱) بامه رنی به و ئه ف (با) به دبسته پیشگری گه لهک ناقییت گوندیت کوردستان، وهکی: باخرنیفکی، بیسفی، باتیلی و..... هتد.

(۲) تاریخ یوسف بوسنایا، بپ ۶۲

(۳) لدویف وی رویدانی مه زنی ره زه دی یا دچسته نک (ربان موسی) و داخوازا گه نکه شی ل دۆر هندهک بابه تا ژی دکه تن، پاشی ژ بهر وی داخوازی ستوی وی خار دبیت و (ربان موسی) پیقه دخوینیت و ساخ دکه ت. ل به رپه ری (۸) ئ، وه رگی دبیت: (دیر باخیاری) ل گوندی (زیوا شیخ پیراموس) هاتوو ئا فاکرن و هه تا نوکه ژی شینواریت وی بییت ماین، پاشی وه سا ل قه له م دده ت کو (پیراموس) نه و چاکن هه تا نوکه ژی خه لکی (زیوی) و خه لکی ده فه ری سه رده انا گۆری وی دکه ن (الانبا - ربان موسی) به و دبیت: هه تا به ری چه ند ساله کا ژی نه در و خیریت بو وی مه زاری ده اتن، دکرنه (پینج) پشک، پشکهک بو فه لیت (تنی) بو و (چار) پشکییت دی بو وی مه زاری و مسلمانیت گوندی (بامه رنی) بوون.

(۴) بپ ۱۰۸

نقیسه ری قی دیرۆکی دبیتیت: یوسف بوسنایا پشتی ژی یه کی (۱۱۰) سالی ل سالا (۳۶۹/ک/۹۷۹ز) وه غهر کر بو، دیسا ل پهراوترا وی بهرپه ری هاتی یه کو «الانبا موسی» ل سالا (۹۴۷ز) وه غهر کر بو<sup>(۱)</sup>، له ورا ئەم دشتین بیتین کو (رهزه دی) ل سه دا (۹) ی زایینی ل نه رزی بوون، به لی هه تا پشتی (۷۰۰) سالی د دو یف دا، ئانکو هه تا هاتنا به گا ل سالا (۹۴۰/ک/۱۵۳۴ز) چو پیتزانییت دیرۆکی ل دۆر خه لکی نه رزی ب ده ست مه نه که فتینه و یا ئەم دزانی نه وه کو ده می میرزا محمه د به گ ل سالا (۹۴۰/ک/۱۵۳۴ز) بو یه میری که لا نه رزی، کرمانج لی بوون و ئەف کرمانجه هه تا پشتی خرابوونا که لی و هاتنا سه یدیت به رۆشکی - کو سه یدیت نوکه نه - مابوون، ژ وانا «چه ل» و «ئاغووک» بوون<sup>(۲)</sup>.

## ۲) سه یدیت وی

بنه مالا (مه لا عوبه یدی) بوون و خودان ملک بوون، ئەف ماله بی بنیات ببوو و تنی مه لا عوبه ید ژی مابوو، پاشی ئەو ژی بی دوینده چوو. هنده ک ملک وی ژ لای کچا و یقه گه هه شته سه یدیت دی و بی مای ژی بو خو ژی کرین<sup>(۳)</sup>.

## خه لکی ژ جهیت دی هاتی و لی ئانکجی بووی

### ۱) به گیت وی

ژ بنه مالا (میر سیفدینا) نه، میریت که لا ئامیدی بی، ژ دوینده ها (میرزا محمه د به گن) کورئ سولتان حه سه نی میری میرنشیا - به هدینا - ل سالا (۹۴۰/ک/۱۵۳۴ز)،

(۱) بپ ۲۰۲

(۲) تاریشه ک دناقبه را (ئاغووک) و سه یده کی نه رزی - ژ ییت به رۆشکی - رویدا و د نه نجام دا ئاغووکی سه یدی ژینگۆتی کوشت و ژ بهر خوینداری بی مالیت خو بارکرن. «ئسماعیل ئاقدهل ته علاقی» ژ دوینده ها ئاغووکی یه. به لی چو پیتزانی ل دۆر دوینده ها (چه ل) ی ب ده ست مه نه که فتینه. ل هافینا سالا (۱۹۹۴) ژ هیژا نه حمه د عه لی به گ وه رگرتی یه.

- ته علاقی: گونده کی دۆسکی یایه دکه فتیه دناقبه را گوندی (دهن) و (پاصی) دا.  
(۳) ژ عه لی بی کورئ نۆری به گن نه رزی ل رۆژا (۱۱/۱۰/۱۹۹۷) هاتی یه وه رگرتن.



ب فرمانا سولتان حوسینى (وهلى)، بیټ ژ نامیدی یی هاتینه که لا ئه رزی، میریت ژ قی بنه مالی هه تا سالا (۱۲۵۰ک/۱۸۳۴ز) دهسته ل تدارى ل که لا ئه رزی و ده قهری دکر<sup>(۱)</sup>. پشتی خرابوونا که لی ل سالا دیارکری؛ ل سهر دهستی له شکه ری میر محمه دهی ره واندزی (میری کور)، خه لکی ئه رزی خانی بو خول نزاری وی زینی یی ئا فاکرن، یا کو پشتی هینگن گوندی (که قن) لی هاتی یه ئا فاکرن، زیده باری روژ هه لاتی وی کو دبیته به روژ، له ورا دبیتنه دوینده ها وان خیزانیت خانی بو خول نزاری ئا فاکرین (مالا نزاری)<sup>(۲)</sup> و بیټ بو خول وی به روژی ئا فاکری (مالا ژوری).

### مالا نزاری

ئه ف ماله ژ (دو) بنه مالا پیکدهیت، ژ بنه مالا عه لی به گی (عه لی سالحا) و بنه مالا (مویسا به گی)، هندیکه بنه مالا عه لی به گی یه دوینده ها میر (ئه حمه د به گی کورپی میر به هدور به گی) یه و بنه مالا مویسا به گی<sup>(۳)</sup> دوینده ها (خان ئا قده ل به گ) یی کورپی میر به هدور به گی یه، مه زنی قی مالی (مالا نزاری) یی قی دویماهی یی (نووری به گی کورپی عه لی به گی) بو<sup>(۴)</sup>.

### مالا ژوری

ژ دوینده ها (به کر به گی کورپی میر به هدور به گی) یه، یی کو دبیته ئیک ژ هوزانفانیت ب ناف و ده نگیت ملله تی کورد، ئه ف بنه ماله ژ (پینج) بنه مالا پیکدهیت:  
 ۱/ مالا محمه د به گی: ئه و ژی ژ دو بنه مالا یا پیکهاتی یه، بنه مالا (عه لی به گ) یی و مالا (ئوسمان به گ) یی، مه زنی وی ژی پشتی ئوسمان به گی (عارف به گی) کورپی وی بو<sup>(۵)</sup>.

(۱) ل (برا دووی یا پشکا ئیکتی) دی ب دریزاهی ل سهر قی چندی ئاخین.  
 (۲) بنه ماله، به لی ل ناف خه لکی ئه رزی ب وی نافی به لا قبوویه، له ورا مه وه کی خو هیلایه.  
 (۳) ل سالا (۱۹۷۶)، یی چووویه بهر دلوقانی یا خودی.  
 (۴) ل سالا (۱۹۴۰) یی بووی و ل سالا (۱۹۹۴) یی چووویه بهر دلوقانیا خودی.  
 (۵) ل سالا (۱۹۱۲) یی بووی و ل سالا (۱۹۹۷) یی چووویه بهر دلوقانی یا خودی.

۲ / مالا حسەن بەگى: حسەن بەگ، مەزنى تەقايان ئەرزى يا بو، دببته نه قىيى  
مير(حسەن بەگ) ئى. ئەرزى ل سەر دەمى وى هاتى يە خرابكرن و ميراتى يا كهلا ئەرزى  
يا ب دوپماهى هاتى. مەزنى قىيى بنەمالى (برههيم بەگى كورى حوسپىن بەگى) يە.  
۳ / بنەمالا ھەمزە بەگى: قىيى بنەمالى ھەر د كەفن دا خو ددا دگەل بنەمالا محەمەد  
بەگى.

۴ / بنەمالا خدر بەگى.

۵ / بنەمالا سەعدى بەگى.

بنەمالا بەگىت ئەرزى نۆكە نىزىكى (۳۹) مالان، ل ئەرزى و دەھۆكى و مويسلى و  
وھلا تىت رۇژناقا دبەلاقن<sup>(۱)</sup>.

## ۲) سەيدىت وى

پشتى خراببونا كەلى، ژ بەر ھندەك ئەگەرئىت نەديار، يىت ژ (بەرۇشكا  
سەعدىنى)<sup>(۲)</sup> هاتىن و ل ئەرزى ئاكنجى بووين؛ نەخاسمە پشتى باركرن و چوونا  
كرمانجىت ئەرزى. ل دەستپىكى مرييايت بەگا بوون، پاشى ژ لايىن ژنكافە ھندەك ملك  
ژ مالا فەتەح بەگى (بابى سەعدى بەگى) قە گەھشتىنى، ديسا ھندەك ملكى دى ژ لايىن  
ژنكافە ژ مالا عوبەيدى قە گەھشتى و پشتى مرنا مەلا عوبەيدى ملكى وى يىن دى ژى  
كپىن و بوونە خودائىت ملكى و ل ئەرزى مان.  
ئەف بنەمالا سەيدا نھۆ نىزىكى (۱۵) مالان، ل دەھۆكى و ئەرزى دبەلاقن، ديسا  
دبە (دو) بنەمال، بنەمالا (سەيد عەلى) و بنەمالا (سەيد ئەحمەدى)، نھۆ مەزنى قىيى  
بنەمالى، ئانكو يا سەيدا، (سەيد ئىسماعىلىن كورى سەيد عەلى) يە<sup>(۳)</sup>.

(۱) ژ بو پتر پىزانىنا ل دۆر رھ و بنەكۆكا بنەمالا بەگىت ئەرزى بەرى خو بدە دارا بنەمالى، ل  
بەرپەرى ( ) .

(۲) مەبەست ژى بەرۇشكا سەعدىنى - يا ژىرى - يە، گوندەكى دۆسكى يايە ژ يىت دەقەرا سپىنەى،  
دكەقىتە نزارى زويرى مانگىشكى ل ژىرى يا سپىنەى.

(۳) ژ حسەن سەعيد ئەرزى، د روبىشئەكى دا ل رۇژا (۱/۹/۱۹۹۷) يا هاتى يە وەرگرتن.

### ۳) کرمانجیت دی

تنی (دو) مالن، مالک ژوان کوردیت دهقرا (قهفاسیا) یا (رۆسی)یه، بیت کو پشتی شورهشا کۆمۆنستی (چریا ئیکتی - اکتوبر) یا سالا (۱۹۱۷) ژ بهر زۆرداری بیت لهشکه ری (سۆر) گوند و واریت خو هیلاین و مشهخت بووین ل جهیت دی تاکنجی بووین، ل دهستپیکتی (دو - سئ) مال بوون، پاشی بارکرن و چوونه گوندیت<sup>(۱)</sup> دی و تنی کهسهک ب ناقتی (خلیل) لی تاکنجی بوو، ژ بهر کو ببوو شقانی سعهدی بهگتی، پاشی ببوو زاقایی وی و ل ناٹ مالا وی بوو، نوکه کورپی وی (محهمه د) بی تاکنجی یه و خودانی هندهک ملکی یه، کو ژ لاین دایکتی قه یین گههشتی بی.

مالا دووی ژی مالا (حهجی هسه نی)یه، نهف کهسه ل سالی (بیستی) ژ قی چه رخی ژ بهر هندهک نه گهرا ژ ناٹ جهی (ریکانی یا) بارکریوو و ل نه رزی تاکنجی ببوو و ببوو مرتیایی عه لی بهگتی (عه لی سالحا)، نوکه ژی کورپیت وی بیت بووینه مرتیایی (برههیم بهگتی) و ملکی وی شین دکهن.

### سه روبه ری جفاکی

یا ژ لاین دیرۆکا جفاکی مرۆقینی بی قه هاتی یه سه ماندن، کو جفاکیت بچوبک پتر د ئیکگرتی و ئیکفیاینه ژ جفاکیت مه زن، ژ بهر کو سه روبه ری ژبانی و پیدقی بیت رۆژانه و هاریکاری بیت پیدقی ریکتی و دهرفه تی ناده نه هیچ لاوازیبه کنی کو زبانی د په یوهندی یه کا مرۆقینی دا بکه ت، نه قه ژی دزقربته وی چه ندی کو باهرا پتر ژ کاروباریت ژیا نا جفاکیت بچوبک ب شیانیت ئیک کهس و دو کهسا ناهینه نه نجامدان و هه می دهما د پیدقی شیانیت زیاره کی نه، مینا کۆلان و دروین و چینا هه تا دگه هیته کاروانا و فرۆتن و پیکگهورینا ده رامه تی و کاریت دی وه کی پاراستنا ته قیایی، له ورا جفاکی نه رزی گه له ک بی ئیکگرتی و ئیکفیا ی بوویه، هه تا رادده به کی کو هه تا نوکه ژی خه لکی

(۱) ژوانا (مهلا مهجید) و (ئاغاک) بوون، ل گوندی (غلبیسی) تاکنجی ببوون.  
- غلبیسی: گونده کن دۆسکی یایه، دکه قیسته دهقرا (سپنه ی)، د ناقبه را جادا سه ره کی و سپنه ی؛ د بن گوندی (تنی) دا.

دهقهري ب دروستي نزانن كا كرمانج و بهگ و سهيديت ئهري چهنه نفس و جوينن، بو نمونه ئه و پهيوهندي بيت جفاكي بيت د ناقبهرا بهگيت ئهري دا ولسا ديار دكهن كو گهلهك د نيزيكي ئيكن و همي بيت بابكهكي نه، بهلي ب دروستي نه ب وي رهنگي نه بهلكو هندهك ژ وان ههتا (دهه) بابا ژي د ژيكن دويرن، ديسا د ناقبهرا وان سهيدا ژي پهيوهندي بيت زور موكم ههنه، بهلي تني ل سهر بنياتي ههفكاري و ئيكنگرتن و گونداتي بي، ب في رهنگي ژيانا جفاكي گهلهكا ههفكاري و خوشه و في چهندي ئهقينهكا گهلهك موكم د گهل سروشتي گوندي پهيدا كرى به، ههتا راددهبهكي كهسي ئهري زور بي وارهروهو بوويه، ژ بهر كو دهمي پهيوهندي بيت جفاكي موكم دبن، ئهقينه جه و وارا ژي مهزن دببت، ژ بهر هندي ژي ئهري يا پيروز و خوشتقي بوويه ل نك مروقي ئهري و هيرانوك بو دلي خو پينگوئينه، نهخاسمه كچا ئهري، دببببب:

#### «ئهرزي جهننهته»

د بن دا كهله، د سهر دا كاني به

ل نيئي مزگهفته

ههچي بي ئي بچيتن، دي لن بيته هزرهته»<sup>(1)</sup>

#### (1) ژيانا جفاكي

ههر دكهفن دا جفاكي كوردي (سن) پشك بووينه، پشكا (ئيككي) خهلكي باژيرا بوون؛ كو ژيانهكا ئيكنجار ئاكنجي دبوراندا، ژ بهر كو نابوري وان ب رهنگهكي گشتي ب هويقي يا كاريت بازرگاني و هندهك كاريت دهستي فه بوو. باهرا پتر ژ باژيريت كوردستاني ببونه مهلبهنديت بازرگاني و ههردهم پيكنگوهارتنا تشتي د ناقبهرا خودانيت دهرامهتي بخو دا ژ لايهكي فه و خهلكي وان باژيرا ژ لايهكي ديقه دهاته كرن، لهورا سروشتي باژيرا دهپلا ژيانهكا شههرستاني يا پتر خوچه پهيدا بببت و خهلكي باژيرا پتر بهر ب شههرستاني بي فه بچيت، ديسا يا ئاشكرا بوو كو خهلكي باژيري ژ ههمي لايقه بووبو ژيدهري شههرستانيهتي، في چهندي هيلابوو كو مروقي ل باژيرا دژيت خوداني

(1) ژ گولستان عهلي بهگ، ل 1996 وەرگرتي به.

که سینه کا نارام و خوجھ بیت و ب چاقه کئی دویربین بهری خوجھه ته ژيانی، له ورا ریشه بهری یا جفاکی و نابوری و سیاسی یا خه لکئی ده ورو بهر دکر و گه له ک باژیتر ب دریژاهی یا سهدان سالو بوو بوونه پایته ختیت میرنشینیت کوردی.

پشکا (دووی) خه لکئی گوندا بوون، بیت کو ژیانه کا جفاکی یا خوجھانه ب نیکیجاری دبۆراند، ئەف چهنده ژی دزقریته شه سروشتی ژیاری، بی کو ههمی ده ما رهنگی ژیانی تخویب دکهت، هندیکه خه لکئی گوندانه، هه د که فن دا نابوری خوی هیلایه ب هویفی یا چاندنی و بخودانکرنا ناژه لی شه، فی چهندی ژی نه گهر بوویه کو پیدفی (دو) رهنگی بیت ژیان جفاکی بیت؛ ژیان خوجھی بی کو ژ لایی چاندنی شه دهیته سه پاندن و ژیان نه خوجھی بی کو سروشتی بخودانکرنا ناژه لی ل سهر وان دسه پینیت، ئەم دشین بیژین: ژیان گوندا تیکه له لی یه که د ناقبه را ژیان باژیتری (خوجھی) و کۆچهراتی (گه رۆکی) کو ژیان پشکا جفاکی یا (سی) بی یه، فی چهندی ژی وهسا ل سهر خه لکئی گوندا سه پاند بوو؛ کو پاییز و زفستان و بهار ل وارا بن و هاقینا ل زوما بن.

هندیکه پشکا (سی) به یاکو دبیتژی: (کۆچهر)؛ دبنه (دو) جوین؛ جوینه ک (کۆچهر) ن و جوینی دی (ره شه ند) ن. کۆچهر د ژیانه کا تاکنجی و نه تاکنجی دا بوون، ژ بهر کو هه ر ژ دویماهی یا پاییزی هه تا ناخلیقی بهاری ل دهشتی د تاکنجی بوون، پاشی باردکرن و ژ پیش بهاری شه دچوون و گه له ک جارا ژ چیا بی (مه قلیبی) ده ریاس دبوون و هه تا ژیری یا (زمار) دچوون ژ بهر کو بهار ژ لایی ژیری شه ب سهر دکه فیت و بهر ب ئەقرازی دچیت، و دا دگه ل بهار ب ئەقراز هینه ده شه را (سیمیلی) و دا بار که ن و چنه زۆزانا خوجھ بن هه تا کو دویماهی یا پاییزی دزقرینه شه ده شه را سیمیلی.

جوینی دووی (ره شه ند)، فی جوینی - لدویف دیتنا من - چو جهیت تاکنجی بوونی نه بوون و هه رده م د ناقبه را ژوری یا رۆژهه لاتا کوردستانا عیراقی و کوردستانا ئیرانی لدویف چهروانی دگه ریان<sup>(۱)</sup>.

(۱) دیتنه ک هه یه؛ کو دبیتژی ئیلیت (هه رکی) و (خه یلانی یا) ره شه ند و بیت (نه رتوشی) یا کۆچهر و هه ر وه کی کۆچهر زۆمیت خۆل زۆزانا هه بوون، هه روه سا (هه رکی) و (خه یلانی یا) ژی زۆمیت خۆل کوردستانا ئیرانی هه بوون.

خه لکى ئەرزی ژى، کو دکه قیته چارچووشى پشکا (دووی) ژ څى لیکه کرنا ژینگوتى، ژيانا خو یا جفاکى وهکى خه لکى هه ر گونده کى کوردستانى دپوراندا، هه ر دگه ل پووشبه هینى دا بو خو که پرا ل زوما خو (نه هجه را)<sup>(۱)</sup> چیکه ن و مالیت خو بارکه نى، داکو نیزیکی چه روانیت ل بلنداهى بیته چیا بی مه تینی بن و بشین خو کولى یا گو هیته تهرش و که والى قورتال که ن، ژ بهر کول چه روانیت ل دهوروبه ریت گوندی (جه هداسى) یا زوره و دچیته د گو هیته که والى دا، نه خاسمه په زى سپى، ئەفه ژى ئەگه را سه ره کى به کو باهرا پتر ژ خه لکى گوندیت کوردستانى ل هافینا دچنه زوما.

ژ (نه هجه را) رۆژانه خه لکى گوندی ریکا نیزیکی ده مژمیره کى دقه تاندا و دچوونه ناف زه څى و بیستانیت خو ل گوندی و کاردکرن، ل نیزیکی رۆژتافایى فیتى و زهره وات و تشتیت دى بیته پیدقى دبرن و بهر ب زومى فه دچوون، دیسا دگه ل رینجه به را کابانى دچوونه گوندی ژ بو سپیکرن و هونینا خانى یا، ل پاییزى ده مى کو باهرا پتر ژ گیای گولى یا خو دوه راند و بیه اف دته زى و بهر ب سه رمایى فه دچوو، مال باردکرن و دزقرینه فه وارى (گوندی).

## (۲) ژيانا ره شه نبیری

گومان تى نینه کو جهى جوگرافى یى هه ر کۆمه لگه هه کا مرۆڅینى یى سه روبه رى ژيانا خه لکى وى چارچووش دکه ت، ژ بهر کو دویری و نیزیکی یا هه ر کۆمه لگه هه کى ژ بنگه هیته شه هرستانى و رهنگى ریک و هه فگینیت د ناقبه را وان دا کارتیکر نه کا گه له ک زور د هه مى لاییت ژيانى دا دکه ت، له ورا کۆمه لگه هیته ل جهیت دویر و ئاسى و فه ده ر ژ هه مى لایا فه ژ وان کۆمه لگه هیته نیزیکی بنگه هیته شه هرستانى د بهیزتر و لاوترن.

جفاکى ئەرزی ژى ئیکه ژ وان جفاکیت دویر ژ بنگه هیته شه هرستانى بیته ل ده فه رى و ل جهه کى بلند و ئاسى و دویر ژ ریکیت هاتن و چوونى بیته د ناقبه را وان بنگه ها دا،

(۱) دکه قیته رۆژه لاتى گوندی، پشته کوپى (قلنگه هى)، یى کو دکه قیته هنداقى گوندى (هه سمپیرکا).

لهورا ئاستى رهوشه نيبيرى نه ل ئاستى پيدى بوو و دىروكا كه لى هاته بهرزه کرن و نه گهر  
ناش و دهنگى يا «به گره گى ئه رزى» نه بايه، دا چاره نقيسى دىروكا كه لا ئه رزى ژى وهكى  
بيى وان كه ليت دى بيت، بيت كول پهراويزا كه لا ئاميدى بيى روژيت خو دبزاندن؛ بهلكو  
دا بيى خرابتر بيت.

خه لكى ئه رزى هه ر د بنیات دا د ديندار بوون و هه ر جفاكه كى كول چه رخيى بۆرين  
پويته ب دينى كريا، دا بهرئ وى كه قيته زانين و رهوشه نيبيرى بيى و گومان تى نينه كو  
پالدهرئ ته فايا جفاكيت دى بيت مسلمان بو زانين و رهوشه نيبيرى بيى هه ر دين بوو، لهورا  
هه مى دهما قوتابخانه و فيرگه ه ل باهرا پتر ژ كو مه لگه هيت كوردا هه بوون و جفاكى  
كوردى ل ئاستى هه ر جفاكه كى مسلمان بوو، بو نمونه قوتابخانا (قوبان) ژ زانكويا  
(ئه زهه ر) ژ لايى زانستى فه هيج جاره كى يا كي متر نه بوو و گه لهك جارا ژى زانكويا  
(ئه زهه ر) ده ربه رى گه لهك بابته و فه كولينيت زانستى؛ چ ب ريكا شانديت زانستى با،  
يان ژى ب ريكا پوستا با، چاره بو خوژ زاناييت قوتابخانا (قوبان) وهردگرتن، و شاندى  
وى بيى دويمه ي بيى نهو بوو بيى كوژ چهند زانا پي كه اتى و ل سالا (۱۹۶۳) چاپي كه فتن  
دگه ل ريشه بهرئ قوتابخانا (قوبان) خودئ ژى رزاي (محه مه د شوكرى ئه فندى) كرى و  
داخوزا توپاندا پرتو كه كى ژى كرى<sup>(۱)</sup>.

ئه رزى وهكى هه ر باژيره كى، يان گونده كى كوردستانى، قوتابخانه لى هه بوو، به لى چو  
به لگه بيت دىروكى ل دو ر ده مى دانانا وى و دانه رى وى و زانا و ماموستاييت وى ب  
ده ست مه نه كه فستينه، تنى نه م دزانين كول ده مه كى ريشه بهرئ وى «شيخ حاجى  
مه تبنى»<sup>(۲)</sup> بوو، نه ف ده مه ژى دزقريته به رى شو ره شا «دمدم» يا (خانئ له پ زيرين) يا  
ل سالا (۱۰۱۹ ك / ۱۶۱۰ ز) دژى شاه (عه باسى سه فه وى) كرى، ژ بهر كو د داستانا  
(دمدم) ي يا فولكلورى دا وه سا يا هاتى كو ده مى (خانئ له پ زيرين) هه وار و بانگينيت

---

(۱) كو فارا مه تبن، ژماره (۶۸)، ئيلون سالا ۱۹۹۷، بپ ۶.  
(۲) ردبني، وه صفى حسن، التراث الثقافى فى بهدينان، كو فارا روژى كوردستان، خزيرانا ۱۹۸۴،  
بپ ۱۰، پشتى درستكر نهك مه تيدا كرى، ژ بهر كو ب ناقئ «شيخ مه تبن» بيى دا به نياسين و بيى  
درست «حاجى مه تبنى» يه، دوينده ها وى يا ما يه ل گوندى بانكا، بناقئ مالا سيقدينى.

خۆ ئاراستەى چاكا دكەتن، دبېئىتن:

### «حاجى مەتىنى ل مىنى وۆ»

تو بهىتى د ههوارا خانى وۆ»<sup>(۱)</sup>

ئانكو (يىن گۆرئى وى ل مىنى) مەبەست ژئى ئەو ملە يا كو گۆرئى وى لى و دكە قىتە (خراپەى)<sup>(۲)</sup>، ئەف زاناپە گەلەكئى ب ناڧ و دەنگ بوو، نۆكە ژى گۆرئى وى ل نك خەلكئى دەقەرى يىن پېرۆزە و خەلكەكى باوەرېبەكا موكم يا پى ھەى و گەلەك چىشانۆكا ل دۆر كرامەتت وى فەدگېرن<sup>(۳)</sup>.

بەلى پىشتى لەشكەرى مىرئى كۆرە كەلا ئەرزى ستاندى، ئاگر بەردايى و دىوارىت وى ب تەقرى خرابكرن، لەورا چو پەرتۆك و دەستنىس و نقىسېنىت<sup>(۴)</sup> وى نەمان و ھەمى پىزانىن ل دۆر رېقەبەر و قوتابى و دەرچوويىت وى بەرزە بوون و ب ئىكجارى دىرۆكا وى بى سەروشوبىن ما، ژ شوبىنوارىت وى قوتابخاننى يىت كو ھەتا ئەقرو ماين تنى (بەربەرۆككى فەقا) يە. دىسا يا ئەم ژ قى قوتابخاننى دزانېن تنى ئەو كو (مەلا عوبەيد) مامۆستايى وى بوو، پىشتى كەل ھاتى يە خرابكرن و خەلكئى وى ل نزار و بەرۆزا خانى ئاڧاكرىن، (مەلا عوبەيد) ل بەرامبەرى جەئى دەرگەھى سەرەكى يىن كەلى مزگەفتەك دگەل

---

(۱) د روئىشتەكى دال رۆژا ۱۹۹۷/۱۱/۷، ژ گولستان عەلى بەگ ھاتە وەرگرتن.  
(۲) خراپەى: خرابى گوندئى (مەتىن) ھە كو گوندئى حاجى مەتىنى يە، دكە قىتە پىشتا گوندئى (بانكا) لايى ژۆرى، خەلكئى وى سەيد بوون، مالا سېقىدىنى بانكى و مالا سەيد تاھايى ئىتوتى ژ وى مالى نە.

(۳) لدوئىڧ چىفانۆكا دەيتە گۆتن، دبېئىتن: دەمى يىن بچوبىك و ژى يىن وى ھەفت سال، براپى وى چو (ھەجى)، پىشتى دەمەك بۆرى، رۆژەكى ژ رۆژا دەيكا وى (ئاسوئىدەك) چىكر و دەينا بەر، پاشى ھزرا كورئى خۆكر و ئاخىنكەك راھىتلا و گۆت: خۆزى براپى تە ھندەك ژ قى ئاسوئىدا ھندە خۆش خواربا، ئىنا گۆت: بۆ بېم؟ دەيكا وى ھزرا كورئى بەت و دگەل ھەقائىت خۆ خۆت، ئىنا گۆت: دى بۆ بېم، وى ژى دەستى خۆل ئاغلەويكا ئاسوئىدئى دا و دەرگەت و پىشتى دەمەكى ھات و ئاغلەويكا ئالا دانا د ژۆرڧە و چو، بەلى دەمى ھەجى زقرىن و خەلك ژ پىش براپى و بېقە چووين، ئىكسەر گازىكر نە ئىنە تەوفا من، ھەرنە تەوفا براپى من (حاجى) ئەو ھەجى يە، پىشتى دەيكا وى پرسىيار ل دۆر وى چەندئى ژئى كرىن، گۆت: ئەز يىن ل بەر بەرى رەش بووم، من دىت حاجى ئاغلەويكەكا ئاسوئىدا كەل بۆ من ئىنا و گۆت: داپى يا بۆ تە قىركى!

(۴) تنى دەستنىسەك كەتبوو دەستى ھۆزانقان پىزانى ئالىخاننى و ھەتا پىشتى وەغەركنا وى د ناڧ پەرتۆكئىت وى دا ما بوو، بەلى ل دەمى مشەختىبونا ملىبۆنى يا سالا (۱۹۹۱) ئى بى سەروشوبىن بوو.



قوتابخانه کئی ئافاکرن و دەست ب خواندن و فیترکرنی کرپوو<sup>(۱)</sup>، پەرتۆک و دەستنقیس و نقیسنیت وئ هەتا پشتی خرابوونا قوتابخانی ژێ پشتی مرنا (مەلا عوبەیدی) ل مزگەفتا ئەرزێ مابوون، بەلێ گەلەک د بێ سەرۆبەر و دریا بون، لەورا هەندەک خواندەفانیت نەزان هزر کرن قورتانن و فەرموودیت پیغەمبەری نە (س) و پیدقی یە بەیتە تەلافتن و چەند زارۆکەک ب سۆتتا وان راسپاردن، ژ بەر کو هزر دکرن کو مانا وان ب وی رەنگی گونەهەکا مەزنە، ب قئی چەندی شوینواریت قوتابخانا ئەرزێ ب ئیکجاری بەرزە بوون.

خەلکێ ئەرزێ ب رەنگەکێ گشتی د دیندار بوون و گەلەکا ژێ هەندەک ژ قورتانێ ژ بەر بوون و پیزانین ل دۆر دیرۆک و بیرو و باوەریت ئیسلامی هەبوون هەتا راددەکی کو رەنگەکێ رەهوانبێژی یا ئاخفتنی ل نک هەبوو، ئانکو ب دەف و ئەزمان بوون، دیسا شەهەزاییەکا باش ل دۆر سەرھاتی و چیرۆک و چیشانۆکیت ئیسلامی و کوردی هەبوون، لەورا هەردەم کۆچک و دیوانیت وان ب رەوش بوون و هەر جەھێ چووبانی ب رەوش دئێخستن<sup>(۲)</sup>.

دەربارە قئی چەندی ژێ (بەکر بەگێ ئەرزێ) باشتەین نمونە یە، ژ بەر کو جەھێ وی ل دیوانا پاشایی نامیدی بئ (ئیسماعیل پاشایی ئیکێ) بئ کو ژ سالا (۱۸۲/ک / ۱۷۶۸ ز - ۲۱۳/ک / ۱۷۹۸ ز) دەستەھەلاتداری کری<sup>(۳)</sup>، قورنەتێ ژۆری بوو، دیسا هەفقال و شاعر و شیرەتکاری وی بوو، ل گەلەک کەیف و خۆشی یا دگەل بوو. ژ بەر کو مرۆفەکێ زانا و تیگەهشتی و جەھێ باوەری یا وی بوو، دیسا شعر و سەرھاتی و گۆتیت

(۱) ستوینا وئ مزگەفتی یا مزگەفتا گوندی (مەتین) بوو، چەندین نقیسن ل سەر هەبوون، ژ خرابی مەتینی بۆ ئینابوون، پاشی ل ئەنفالیت (۱۹۸۸) دەمێ مزگەفت سۆتین، ئەو ژێ دگەل هاتە سۆتین.

(۲) بۆ نمونە (موسا بەگێ ئەرزێ)؛ ژ لای سوحبەت و قەسەخۆشی بئ و هۆزانگۆتنتی قە بئ ب ناف و دەنگ بوو، هەمی دەما ل کۆچک و دیوانیت مەزنا بوو و ریزەکا تاییەتی بۆ دەھاتە گرتن. دیسا (محەمەدی خدر بەگێ) چیرۆکبێژەکێ بئ هەفرک بوو و ب دەھان چیرۆکیت درێژ و کورت و سەرھاتی دزانین، مینا: چیرۆکا (الامیر حمزة البهلوان) کو دکەفیتە سئ (مجلد) یت مەزن.

(۳) العباسی، محفوظ، (العباسیون.....)، پ ۹۴، ۹۷

وی و به حسّی هونہری وی ل دهقہری و گہلہک جہا ژ کوردستانی دہ لاقن<sup>(۱)</sup>.  
 سہبارہت لاییت دی بیت رهوشہنبیری، گومان تی نینہ کو خہلکی ئہرزئی یی ژ لایین  
 ستران و سہراتی و پهنڈیت کوردی قہ، یی خودان شہرہزایی و شیان بوو، دہبارہی  
 سترانی ہمی دەما کۆچک و شہقہرۆک و بہرۆکبیت دورینی و جہژن و کۆمبوون یی ب  
 رهوش بوون و شیانیت ستران چیکرنی و پیگۆتنی ل نک ہہبوون، ہہرہکی ب (زہینہل  
 بہگی) و (نۆری بہگی) گۆتین، بیت کول دەمی ستاندنا کہلی ژ لایین لہشکہری میسر  
 محہمدی رھواندزی قہ ہاتینہ گرتن و بی سہروشوینکرن، ہہ تا نۆکہ ژ ل کۆچک و  
 دیوانیت کوردہواری دہینہ گۆتن<sup>(۲)</sup>.

### ۳) ژیاننا تابوری

ژیاننا تابوری یا گوندی ئہرزئی، وہکی ژیاننا ہہر گوندہکی کوردستانی ژیانہکا  
 کوردہواری بوو، یا ب دہرامہتی چاندنی و ناژہلی و سروشتی قہ گرتدای بوو و ژ بلی قان  
 ہہر سی ژئیدہریت تابوری چویدی نہبوون، کو خہلکی وی مفای ژئ بیین و ہندہکی ژ  
 سہنگا ژیاننا خو پالدهتہ سہر، لہورا ہمی دەما ژ لایین تابوری قہ، نہ یی ل ناستی  
 پیدقی بوو، ئەم دشین بیترین کو خہلکی ئہرزئی ب شیوہکی تہقایی، ژ بلی مالیت میرا  
 بیت کو دہرامہتی (شہش) گوندا بو دہات<sup>(۳)</sup> د دەستکورت و پیدقی بوون. ژیارا وی ژ  
 ل سہر دہرامہتی قان ژئیدہرا یا راوہستیای بوو:

### ۱/ دہرامہتی سروشتی

چیایی مہتینی یی کو ئہرزئی پالداہ سہر، نہ وہکی چیایہکی دی یہ، ژ بہر کو یی ب  
 ناف و داروباری فیتی یہ، ل سہری ہہر کۆپہکی، رزدہکی، دۆل و بہر بہ تہنہکی، میوہک،  
 گرسکہک، کہزانہک یان دارہکا مازی یا بہری، سہری خو یی ل ژیاننی ہہ لاندی. دیسا ل

(۱) ل پشکا دووی دئ ب بہرفرہی ل سہر ناخفین.

(۲) سہحکہ بہرپہری ( ) .

(۳) گوندیت (ہہمزا، دہی، تہعلاق، چہمسیسکی، بادہرہشکی و ہہسمپیرکا) بوون.

هەر لاتەکی و ل هەر نهالهکی، بنهکی تۆلکی، کهنگری، کهلندۆری یان هەر گیاکهکی دی، یا خو خەملاندی، بۆ نمونە ئەگەر دارنیاسەک یان گیانیاسەک گەریانەکی ل چیاين مهتینی بکهتن دی شیت ژمارهکا زۆر یا داریت بهروی و گیایت خوارنی دهستنیشان کهت، ژ بهر فی دهوله مەندی یی خەلکی ئەرزى هەتا راددهکی دشیا تشتهکی ژ ئابووری خو یی سالانه دابین بکهت، گەلهکا ژى داریت کهزانا ل ناف زهفی و شپرت خو ههبوون و بهرهمهکی باش ژى ب دهست دکهفت، هەر وهسا مازی د زهحف بوون ل سهری ههوارا مازیا ب دۆل و کیری و ملیت چیاى دکهفتن و دچنین، ههروهسا گرسکی و گوھیشکی و ههلهلوکی، دهبارهی گیاى ژى، ل دهمی بهاری رهقیت کچان بهر دبوونه چیاى ژ بۆ کرنا بیك و چهفری و بیتزاری و خاقری و سیرکا و.....هتد ژ گیایت خوارنی ژ بلی تۆلکی و پویزی و بهلگموخینی و پرچه بیللی و پیشوکا و گیایت دی بیت ل ئاقار و دهووبه ریت گوندی ههبن، ئەفه ههمی ئابوورهکی باش بوو، دیسا ئەگەر ل سالهکی کهزان د زۆر بان دا بهنه دهشتی و دهنه ب گهنم، بهلی ئەگەر مازی د زۆر بانه دبرنه (مویسل) و دفرۆتن. ههروهسا گرسک و گوھیشک دفرۆتن بهلی ل جهیت نیزیك، ژ بهر کول سهر پشتا دهوارا درزین و پویج دبوون.

### ب/ دهرامهتی چاندنی

ئەف دهرامهته ژ (دو) رهنگیت چاندنی دهیت، چاندنا (ئافی) و یا (دیمی). ل ئەرزى ملکى ئافی و دیم ههردو بیت ههین، بهلی ملکى ئافی گهلهک پتره ژ ملکى دیم، ژ بهرکو جهی ئەرزى یی کهفرین، بهربهاقی نادهتن کو زهقییت پان و بهرین ههبن، دیسا ههبوونا کانیهکا بۆش، نههیتلایه زهقییت وی بمینن دیم و ئەگەر ئافا وئ یا کیم با، دا بهربهاف ههبیت کو دیمی ههفرکی دگهل ئافی ههبیت، لهورا ئەم دبیینن کو تنی ئەو عهردیت ئافا کانى یی نهگههیتى دهینه کیلان و بیت دی ههمی ئاقاره، ئانکو زهقییت چاندنا داروباری ئافی و زهزهواتینه، ب فی رهنگی ئابووری ئەرزى سهنگا خو پتر دهافیته سهر فیقی و ب راستی ژى فیقی یی ئەرزى یی مشه و ب ناف و دهنه، وهکی: (هنار، گويز، هژیر، هرمیک، خوچ، حولیک و تری نهخاسمه تربی (مویسا

به‌گی<sup>(۱)</sup>. دیسا تشتی دی بیټ ناټی، وه‌کی: (ماش، کونجی و گه‌فشامی، و زهرزه‌وات، مینا: (باجانسوړک، باجانره‌شک، سلک، خیار و کولند و.....هتد)، و هه‌روه‌سا (توبتن) لی دهاته چاندن.

سه‌بارت ده‌رامه‌تی دیمی، هه‌روه‌کی مه‌گوتی، ملک‌تی دیم بی کیمه و تنی چهند ره‌زه‌ک و زه‌قیه‌کیت کیم بیټ لی هه‌ین، ده‌رامه‌ته‌کی نه ل ناست ژی ده‌یت له‌وما ده‌می نیسماعیل پاشایی (دووی) پرسپار ل دۆر نابوری ئه‌رزئی ژ به‌کر به‌گی ئه‌رزئی کری، گوت:

**عاشقی قه‌هوا شرین**

**سه‌رخوتی قه‌هوا ته‌حل**

**هنارا دبه‌ینه ده‌شتی**

**سه‌رسه‌ر دده‌ینه ب ده‌خل<sup>(۲)</sup>**

ئه‌ف هه‌ردو مالکه (ته‌ئکید) دکهن کوژی‌بارا باهرا پتر یا خه‌لکی ل سه‌ر کاروانا بوو و خه‌لکی ئه‌رزئی ده‌رامه‌تی خو دبره ده‌شتی و سه‌رسه‌ر ددا ب ده‌خل و ده‌پیرا و بو‌عه‌یالی خو دئینا، مه‌گولی بوویه کو خه‌لکی ئه‌رزئی نه به‌س به‌ر ب ده‌شتی دچوون به‌لکول گوندیت دی بیټ دۆسکی یا کو باهرا پتر ژ عه‌ردی وان دیم، دچوون و ده‌رامه‌تی خو بیټ ناټی ب بیټ دگوهوړی.

ب څی چهندی دیار دبیت، کو نابوری ئه‌رزئی نه ل ناستی پیدقی بوویه و جشاکتی ئه‌رزئی هه‌رده‌م بیټ ده‌ستکورت بوو و تنی مالیت میرا نه‌بن کو خودانیت باهرا پتر ژ ملک‌تی ئه‌رزئی و (شه‌ش) گوندیت دی بوون، بیټ کو دبوونه ژیدهری گه‌له‌ک ژ رهنگیت ده‌رامه‌تی مینا (برنجی) کو چاندنا وی ل ئه‌رزئی یا لاواز بوو و کونجی یا و ده‌رامه‌تی دی بیټ ژ ملک‌تی ئه‌رزئی په‌یدا دبوو.

---

(۱) ناټی وی کرینه (مویسا به‌گی) ژ به‌ر کو مویسا به‌گی ئه‌رزئی تیرکه‌ک ژ (سته‌مبۆلی) ئینابوو و چاندبوو.

(۲) عارف به‌گی ئه‌رزئی.

پیددقی یه بیژین کوژ بهر زهحفی یا چهروانا ل چپایی مهتینی و بهفرههی یا ناقار و بهربهاقا خه لکنی ئه رزی پوز و چیل و گول و مریشک بخودان دکرن و ههتا راددهکی دشیان بوؤ خو ریحالی بگرن، دیسا دبوو ژیده ری گوشتی، هه رچه نده کاری نیچیری یی بهردهوام بوو و پهزی کویقی و کفریشک و ناژهلج دی یی مشه بوو.

گوسان تی نینه کوشان ههمی ژیده ریت دهرامه تی هه رچه نده د لاواز بوون، به لیل ل ناستی هندئ هه بوون کو رهنکه کی سهرخوه بوونی بوؤ خه لکی ئه رزی پهیدا کهن کو گه لک د پیددقی نه بن. ئه قه ژی نه تنی رهوشا ژیانانا ئابووری یا خه لکی ئه رزی بوویه، به لکو یا ژیانانا باهرا پتر ژ خه لکی کوردستانی بوویه کو هیلای بازرگانی-یا تیکه هلی و په یوه ندی یا پهیدا دکهن- گه لک گه لک لاواز بیت، ئه قه ژی فاکته ره کی سهره کی یه کو هیلای ناستی رهوشه نبیری ژی یی لاواز بیت و خه لکی کوردستانی یی ژیک قه قه تیای بیت و کیم په یوه ندی بیت و تشته کی گومانیره کو بهر ژه وه ندی و په یوه ندی بیت ل سهر بنیاتی پیددقی بوونی دهینه ئا فاکرن هه فگرتن و ئیکبوون و هه فگیری یی د ناڅبه را تهخ و جو بنیت هه ر ملله ته کی پهیدا دکهن.

### شوبنواریت دیرۆکی

هه رچه نده جهی که لا ئه رزی یی قه ده ره و نه ل سهر ریبه کا گه شتی یه، به لیل دگه ل هندئ ژی، هنده ک شوبنواریت گه لک زبان پیکه فتی بیت ژی ماین، ئه ف چه نده ژی دیارده که نه تنی ل شوبنواریت که لا ئه رزی دیار بوویه، به لکول گه لک شوبنواریت دی سهری خو هه لدایه، نه خاسمه ل شوبنواریت که ل و ئا قاهی بیت ب دهستی دهینه خرابکرن، پاشی فاکته ری ده می، کاری خو تیدا دکهن، دیسا هنده ک که ل و ئا قاهی بیت هه یین کو تنی فاکته ری ده می کارتی کرنیت خو تیدا دکهن، ژ بهر هندئ شوبنواریت وان پتر د دیارن و پتر مفا ژی دهینه دیان، ژ بهر کو به لگه بیت دیرۆکی ب رهنکه کی ته قایی بهرزه نابن و تیرا هندئ دمین کو دیرۆکفانی قه کولهر مفای ژی ببینت و کوژی بیت تاری بیت وئ بیخه ژیر تیژکیت رو ناهی یی. به لیل مخابن شوبنواریت که لا ئه رزی بهر ماییت وئ که لیل و ئا قاهیانه بیت کو ب دهستی هاتنه خرابکرن و فاکته ری ده می، کارتی کرنیت خو تیدا

کرین، لهورا گهلهک دکیم و زیان لیکرینه، نهو ژئی نهقهنه:

### ۱/ شوینواریت ل ژورقهی نخویبی کهلئ

نهف شوینواره بییت وان ئافاهی و تشتانه؛ بییت کو جهیت وان دکهفنه ژورقهی دهقهنئ کهلئ و ههتا نوکه ماینه ل بهرچا، نهو ژئی نهقهنه:

### ۱- سهری قهسری

جهی قهسرا میرئ کهلئ یه، یئ ل بلندترین جه ل نیشا کهلئ، ههتا نوکه ژئی بنیاتی دیواریت وئ دگهل چهندهکی ژ دیواریت وئ بییت ماین، مخابن گهلهک جارا پشتی لهشکهرئ رژیمی ل دهقهرئ بهلاف بووی دکرنه (رهبییه)، ههژی یه بیترین کوئه و دهسنتقیسا مه بهحس ژئی کری<sup>(۱)</sup> ل سالا (۱۹۸۸) چهتهکی ل دهمن چیکرنا (رهبی یئ) ژئی ئینابوو دهر پاشی کهتیبوو دهستی رهحمتی (پیزانی ئالیخانی) و ههتا سهرهلدانابهارا سالا (۱۹۹۱) ی ژئی مابوو، پاشی ل دهمن مشهختیبوونا ملیونی بهرزه بوو.

### ۲- کوچکا میری

جهی وئ یئ ب رهخ قهسرا میری قه، ههتا نوکه ژئی دبیژنه جهی وئ (کوچکا میری) و خهلکی نهرزئ ههمی قئ دکهفن.

### ۳- دؤلا کوچکی

دکهقیته د بن کوچکا میری دا، ل دویف دیتنا من نهف دؤله ل بهری خرابیوونا کهلئ کؤلانا سهرهکی یا کهلئ بوو، ئانکو ریوبارا سهرهکی یا خهلکی کهلئ بوو ل بهر سینگی کوچکا میری، پاشی دهمن کهل هاتی یه خرابکرن و رویت بووی وهکی دؤلی لی هات. نوکه ژئی دبیژنئ: دؤلا کوچکی.

(۱) سهحکه بهرپهرئ ( ) .

#### ۴- بەربەررۆژکئی فەقا

ناقئ جەهکی یە، دکەقئیتە رۆژئاقای قەسرا مییری، لدویف دیتنا مە جەئ روینشتنا فەقا بوو، نەخاسمە ل رۆژئیت ب حەتاف ییت زقستانا، گومان تی نینه کو بەربەررۆژئیت زقستانا رەنگەکی دیوانگەهیت کوردەواری بوون و جقات لی دهاتنه گریدان، بەربەررۆژکئی فەقا ژئ جەئ دیوانئیت فەقا بوو، دان و ستانندئیت زانستی لی دکرن، دگەل هندئ ژئ خو ل بەر حەتاقئ گەرم دکرن، ژ بەر کو جەئ کەلی یی بلند و بەربایه، سڤ و سەرما یا لی زۆرە.

#### ۵- جوهنی یئ هەسپئ پاشای

دکەقئیتە ژئیری یا کۆچکا مییری، خەلکی ئەرزئ دبیژن: جەئ ئاقدانا هەسپئ مییر (ئەحمەد بەگئی) بوو، یی ژ دەقەرا (شیخان) بو خوئینای<sup>(۱)</sup>، ئەف جوهنی یە هەتا نۆکە ژئ یی مای<sup>(۲)</sup>.

#### ۶- برکا قئیری

جرنیه کئی دکەقئیری کۆلایه، چو پیزانئیت ب دورستی ل دۆر ئەگەرئیت چئکرنا وی نیئ، ژ بەر کو لدویف دیتنا من تنئ جەئ عومبارکرنا قئیری بوو، یی کو ژ لایئ مییرئیت کەلا ئەرزئ قە ژ بو دانا ئاقاهی یا دهاته ب کارئینان، هەژئ یە بیژین کو چەندەکا زۆر یا قئیری ل کەلی هەبوو، بەلی خەلکی دەقەری ژ بو کارئیت خوئیت تایبەتی ژئ برن و چوژئ نەهیلانە، نۆکە ژئ دبیژنە وی جەئ (برکا قئیری).

#### ۷- گرتیخانە

دیوارئیت وی ب قئیری و بەرا هاتبوونە نژئین، مییرئیت کەلی ژ بو زبندانکرنا گونەهکارا ئافاکربوو، دکەقئیتە هنداقئ ماسرئ، ئەم دشیین بیژین ل جەئ رۆژهلاتئ قەسرا مییری.

(۱) ژ بو پتر پیزانئینا سەحکە بەربەرئ ( ) .

(۲) بەرئ خو بدە بشکا وینەیا .

## ۸- ماسرئ

دكه فیهته روژهه لاتنی كه لینی ب رهخ ده رگه هنی سه ره کی یینی كه لینی شه، دیواریت وی ب بهری و قیری هاتبوونه ئا فاكرن، ژ بو چیکرنا شه ربهت و دوشا قینی دهاته ب کارئینان.

## ۹- برکئی

دكه فیهته ژیری یا ماسرئ، ئانکوژ ماسرئ پیدئا، جووه كا ئا فا كانی یینی کیشابوونه سه ر و خه لکی كه لینی ئا ف ژئی دبرن.

## ۱۰- دیوار و ده فیه نیت كه لینی

شویواریت دیواریت ئا فاهی ییت كه لینی هه تا نوکه ژئی د دیار و ئاشکرانه، به لینی شویواریت ده فیه نی كه لینی ییت بی بنیات بووین و تنی ئه و كه له کیت ماین ییت کوژ بو راگرتن و موکمرنا ده فیه نا هاتینه دانان، گومان تی نینه کو هه می دیوار و ده فیه نیت كه لینی ب بهر و کسل و گیتی دانابوون.

## ب / شویواریت ل ده رفه ی تخویبی كه لینی

ئهم دشیین شان شویوارا بکهینه دو پشک؛ پشکا ئیکئی ئه و شویوارن ییت ل روژهه لاتنی كه لینی، و یا دووی ئه ون ییت کول روژئا قاین كه لینی.

## پشکا ئیکئی

## ۱- مزگه فتا نه رزی

ئه ف مزگه فته یا کو پشتی خرابوونا كه لینی ژ لایق مه لا عوبهیدی شه هاتی به ئا فاکرن هه تا بهری ئه نفالیت سالا (۱۹۸۸) ژئی مابوو، پاشی ل ده می ئه نفالا و هه وا خرابکرنا گوندیت کوردستانا عیراقی ژ لایق له شکه ری رژیما عیراقی شه دگه ل گوندی هاته خرابکرن، نوکه ژئی شویواریت وی ییت ماین.



## ۲- قوتابخانا نەرزى

دىسا ژ لايى مەلا عوبەيدى قە پشتى خرابوونا كەلى و ئاڭاكرنا مزگەفتى ل رۆژھەلاتى مزگەفتى ھاتبوو ئاڭاكرن، بەلى ھەر پشتى مرنا مەلا عوبەيدى خواندن لى نە مابوو و سەخپىرى لى نەھاتەكرن و خراب بوو و بى بنىيات بوو. شوينوارىت وى يىت تىكەلى وى خانى بووين يى كو پشتى خرابوونا وى ل سەر بنىياتى وى ھاتى يە ئاڭاكرن، بەلى يا ئاشكرايە كو جھى وى ل رۆژھەلاتى مزگەفتى بوو.

## ۳- گۆرانگەھ

جھى كۆمبوون و نقيژايە ل رەخى ژىرى يى جۆبا نەرزى ب فەرشا ھاتى يە چىكرن، بەرى خرابوونا كەلى؛ تنى ژ لايى زەلاماقە دەھاتە ب كارئىنان، بەلى پشتى كەل ھاتى يە خرابكرن و خەلكى نەرزى ل نزار و بەرۆژا خانى بو خۆ ئاڭاكرىن، ببوو جھى كۆمبوون و نقيژىت زەلاما، پاشى گۆرانگەھەكا دى ژ بو نقيژىت ژنان ب رەخقە ھاتە چىكرن. ھەتا نۆكە ژى يا ماى<sup>(۱)</sup>.

## ۴- گۆرى بەكر بەگى نەرزى

دكەڧىتە پشتا گۆرانگەھى، دناقبەرا وى و گۆرانگەھى دا تنى جۆبا ئاڭى يە. ل دەستپىكى يى ب تنى بوو، پاشى عەلى بەگ ب رەخقە ھاتە قەشارتن و ھندەكىت دى ل دۆرا، ھەتا ئان سالا ژى ب ھەژا يى پىژان كرى بوو. ھەژى يە بىژىن كو چو پويىتە پى نەھاتى يە كرن و ھەر وەكى ھىنگى يە دەمى لى ھاتى يە قەشارتن، ئانكو ژ بلى كىلى يا سەرى و يا پى يا چوبدى لى نىنە<sup>(۲)</sup>.

## ۵- شوينوارىت خانى يى بەكر بەگى نەرزى

شوینوارىت وى خانى نە يىت كو پشتى خرابوونا كەلى ل بەرۆژى ئاڭاكرى و ب

(۱) بەرى خۆ بدە بشكا وینە یا.

(۲) بەرى خۆ بدە بشكا وینە یا.

دورستی ل (بهري جوئي) (۱)، هه تا نوکه ژي شوينواريت وي بيت ماين.

## ۶- چه پيري سؤرا

جهه که دکه قيته رهخ گورستانا گوندي، بهرامبيري که لي، ل ده مي دؤر پيچکنا که لي، لهشکيري مير محمه دي رهواندزي بو خو کربونه چه پيري شيري، هه تا نوکه ژي ديپيژني (چه پيري سؤرا) (۲).

## ۷- گوري پير نهحمه دي نهرزي

نيکه ژ گوريت گورستانا نهرزي، به لي ب دورستي نه هاتي به دستنيشانکرن کو خه لکهک ژ گوريت دي قهدهرکعت، خوداني وي گوري کو پير نهحمه دي نهرزي به، ب چاکه کي دهقيري دهيته نياسين و خه لکهک خير و نه درا بو دکن، به لي دگل هندی ژي ب دورستي نه هاتي به نياسين، کا يي ژ کي به و ل کيژ ده مي ژيايه، ژ بهر کو نه وه کهه قي يا گوتنيت دهربارهي وي دهينه کرن مژه کي دهاقينه سهر ههر راستييه کا دهربارهي وي دهيته گوتن، باهرا پتر ژ وان که سين پيرانييت ديروکي ههين، ديپيژن: بنياتي وي خه لکن کوردستانا (ترکي) به، بنه مالا وان ژ دهقيري ژوري بيت کوردستاني مشهخت بو بوون و ل قی دهقيري تاکنجي بو بوون، ديسا ديپيژن: پير نهحمه دي نهرزي (حفت) برا هه بوون، هه مي ژي زانا و ديندار بوون، به لي هيچ پيرانيينه کا ديروکي ل دؤر ژيان و که ساتي يا نيکي ژ وان - ژ بلي شيوخ پيراموسي - ل ناف ژيدهرکي ديروکي نه هاتي به ديتن، به لي دگل هندی ژي گوريت ههر حفت براييت وي د تاشکرانه:

۱/ پيري مهه ند، يي ل گوندي (غلبيشي)، بهري ده مي نيشا (خوریکا) که فتبا په زه کي، شفاني وي دا (حفت) جارال دؤر زقربنت و گوپالي خو هاقينه سهر و گوپاله کي دي ژ پيشقه نينيت، ژ بهر کول وي باوهري يي بوون کو دي ژ وي نيشي

---

(۱) جهه که دکه قيته دناقههرا کاني يا نهرزي و گوندي، هه مي تیکدا بيستانن، بهر که به گي ل زهقيه کا وي (بهري جوئي) ناغا کربو، نوکه ملکي حه سن سه عيد به گي نهرزي به.  
(۲) بهري خو بده بشکا وینه يا.

قورتال بیت.

۲ / پیری توکل (محمد المتوکل)، گۆری وی یی ل دهقهره بهرواری بالا، گوندی (مایئ).

۳ / شیخ برههیم، گۆری وی یی ل (گهلی کویرکی)، د ناقبههرا گوندی (ئه رزی) و گوندی (بابگوریا) دا.

۴ / پیری کیری، گۆری وی یی ل گوندی (بابیری).

۵ / پیری زهنگ، گۆری وی یی ل روژتاقای گوندی (زینوا شیخ پیراموس).

۶ / پیری هلانی، خودانی ریبازهکا سو فیاتی یی بوو، تهکیا وی ل دهقهره بهرواری ژیری یا، ل گوندی (کانیمازی) بوو، نوکه ژی گۆری وی ل گوندی ژینگوتی ب گۆرهکی پیرۆز دهیتته نیاسین، هه رهوه خانئ له پ زپین هانا خو دبه ته نک و دبیتیت:

### «هوارا من خودی وؤ

مناسبی پیری هلانی

پلنگی که تی یه مهکانی

تو بی یؤ د هوارا خانئ»<sup>(۱)</sup>

۷ / شیخ پیراموس، ئیکه ژ چاکیت ب ناف و دهنگیت دهقهری، گۆری وی یی ل گوندی زینوا شیخ پیراموس. بهری ئه نفالیت سالا (۱۹۸۸) ئی قویه بهک یا ل سه ر ئافاکری بوو و ب رهخفه مزگهفت بوو، خه لکی دهقهری دبیتن: بهری مزگهفت بهیتته ئافاکرن (دیرهک) لئ هه بوو، ژیدره که فله لا ژی قئ چه ندی ته ئکید دکهت و دبیتیت: ناقئ وئ دیرا (باصیاری) بوو، یا کوژ لایئ (مار أبراهیم) ی قه هاتی یه ئافاکرن، پاشی ل چه رخی (دههئ) زایینی ژ لایئ (ربان ابن یلدا) و (ربان موسی) قه هاتی یه نویره نکرن<sup>(۲)</sup>، به لئ ده رباره ی شیخ پیراموسی جوداهی یه ک دناقبههرا وان پیزانینا دا هه به، بیت کو ب ریکا ژیدهریت مسلمانا و فله لا ب دهست مه که فتین:

(۱) جمیل احمد زیرۆ ههرکی، شوړشا دم دم، چاپخانا (الحوادث)، به غدا، سالا (۱۹۸۳)، بپ ۱۱۲.

(۲) تاریخ یوسف بوسنایا، بپ ۷.

## ۱- ژیدهریت مسلمانا

ئەف ژیدهره ژى دو رهنگن، نقیسی، کوبه لگه بییت دیرۆکی نه و سهرده قکی، کونو و گوتنن بین کول دهقهری دهینه قهگیران، ئانکوژ دهستهی بو دهستهی هاتینه قهگواسان:

### أ / ژیدهریت نقیسی:

ئەنوهه مائی د پرتوکا خو دا (الاکراد فی بهدینان) بپ (۷۶)، دەمی ل سهه شیخی ئیسلامی عهلی بی ههکاری (۴۰۹/۴۸۶ ک - ۱۰۱۹/۱۰۹۶)، خودانی تهکیا ل گوندی دیرهشی و لی هاتی یه قهشارتن دناخفیت، دبیت: ژ گرنگترین خهلیفیت وی شیخ پیراموسه بی کول گوندی زبوی هاتی یه قهشارتن.

### ب / ژیدهریت سهرده قکی

باها پتر ژ خه لکی دهقهری وهسا د ریکهفتینه کو شیخ پیراموس ئیکه ژ چاکیت خودان کهرامهت بییت مسلمانا و خودان ریبازهک سؤفیاتی بوو، دبیتن د بنیات دا خه لکی کوردستانا (ترکیا) بوو، باب و باپیریت وی ژ بهر هندهک ئه گهریت نه دیار هاتبوونه دهقهری دبیتن دهمی هاتی یه گوندی زبوی، هه قیرکی یهک د ناقبههرا وی و قهشی دیرا (زبوی) دا ل دۆر راستی یا هندهک بابه تییت ئایینی پهیدا بوو، ئینا قهشهی مه نجه لهکا قیری که لاند و گوستیرا خو هاقیته تیدا و گوته شیخ پیراموس کو ئه گهر ئایینی وی بین دورست بیت دی گوستیرا وی ژ بنی مه نجه لا قیری ئینیهته دهه، شیخ پیراموسی دهستی خو تی هه لاند و ئینادهه بیی کو دهستی وی بسۆزیت، ئینا قهشهی باوهری پی ئینا و مسلمان بوو.

دیسا دبیتن: دهمی لهشکه ری شاه (عه باس) ی (سه فهوی) ل سالا (۱۰۱۹ ک / ۱۶۱۰ ز) (۱) که لا (دمدم) دۆر پیچکری و خانن له پ زبیرن ته نگا ک کری، هانا خوه بره ژماره کا چاکا و گوتن:

(۱) شوړشا دم دم، بپ ۳۵

يا پير ئه حمه دى ئه رزى  
ته د دهستى شيرى نيرزى  
ل بهراهى يا شهرى دلەببىزى  
\* \*

يا شيخ پيرامويسه  
ته د دهستى شيرى رويسه  
هند خيتر هند نامويسه<sup>(۱)</sup>  
\* \*

يا مهلا ئه حمه دى بادي<sup>(۲)</sup>  
تو د علمى خودى روبادى  
د ههوارا خانى هاتى<sup>(۳)</sup>  
\* \*

حاجى مه تينى ل مليوؤ  
تو بهيتى د ههوارا خانى وؤ.

---

(۱) د پرتوكا شوڤشا (دم دم) دا، بهرپهري (۱۱۴)، ب قى رهنكى به:

**ههوارا من خودى و:**  
**شيختى مامويسه**  
**ته د دهستى دا شيرى رويسه**  
**چ غهزايهكا ب نامويسه**

(۲) مهلا ئه حمه دى بادي؛ زانايهكى ب ناڤ و دهنگ بوو، سويد خان بهگى (۱۰۳۹-۳۹/ك)  
۱۵۸۵-۱۶۲۹ز) ئه و كريبو سهركيشى وى لهشكهري كو د ههوارا خانى لهپ زيرين فرىكرى،  
بهلى بهرى بگههسته كهلا (دمدم) ئيرانى يا ستاند و خانى لهپ زيرين كوشتن، ئينا بى شهڤ  
زقڤى. (الاکراد فى بهدينان)، بپ ۱۸۱  
(۳) د ژيئدهري بهري دا ب قى رهنكى به:

**ههوارا من خودى و:**  
**مهلا ئه حمه دى بادي**  
**تو ب علمى خودى ربادى**  
**تول مجالى شهري هاتى**

## ۲- ژیدهری فهلا

د قی ژیدهری دا (تاریخ یوسف بوسنایا) نقیسه ری دیرۆکی دبیثیت: ره بانی کورئ یه لدای چوو دیرا مار بوختیازد ل زۆزانا گه ریا و لوپری چاف ب (ریان موسی) ی کهفت کو هیشتا ل دیرا (ابتداء) بوو و کره شاگردی خو، پشتی ده مه کی سه روبه ری وی ده قه ری خوچه بوو، نه و ژی زقیری و (ریان موسی) ژی دگه ل هات، ئینا خه لکه ک ل دۆر خرغه بوون، ژمارا برایت ل سه رده می کورئ یه لدای خرغه بووین، ببونه (شیتست) و بیت ل سه رده می (ریان موسی) ی ببونه (سیسه د) برا. (۱)

پاشی به حسی ژماره کا زۆر یا که رامه تیت وی دکه ت و ب درپزی ل سه ر دئاخیت (۲)، دبیثیت: «ل رۆژا نهینی، پشتی جه ژنا (قیامه) ل سالا (۱۲۵۸) یا (یونانی) کو سالا (۳۳۵) کۆچی یه وه غه ر کر»، ئانکو ل رۆژا نهینی (حه فتی) هه یشا (گولانا) سالا (۹۴۷ز) و سالا (۳۳۵ک) ل رۆژا (دو) ی (ته باخا) سالا (۹۴۶ز) ده ستپیکر بوو. (۳)

## دیتنه ک

ژیدهریت هه ردو لایا (مسلمانا و فهلا)، ل سه ر هنده ک خالا د پیکهاتینه، نه ف چه نده ژی گومانئ ل دۆر که ساتی یا (شیخ مووسی) پهیدا دکه ت، کو دویر نینه ژ نه گه ری قی وه کهه فی یا پیزانینا؛ بیته هزر کرن کو نه مسلمانه، ژ بهر کو ژیدهریت نقیسی نه خاسمه نه گه ر ل نیزیکی ده می رویدانی هاتینه نقیسی پتر جهی باوهری یه نه، ژ نه وان ژیدهریت پشتی ده مه کی درپژ هاتینه نقیسی، یان ژی د سه رده قکی بن، پیزانینیت وه کی ئیک نه قه نه:

۱- بنیاتی وی کو یی ژ کوردستانا (ترکیا) هاتی و ل گوندی زتیوی ئانجی بووی.

۲- ل نک فهلا (ریان) ه، ئانکو (راهب) یان (معلم)، ل نک مسلمانا ژی (شیخ) ه و (پیر) ه، نه ف هه ردو ناقه ژی ل سه ر خودانیت ریبازیت سو فیاتی یه دهینه دانان، ئانکو هه ردو د خودان پله بیت بلندن و خودان ده سته ل تداری یا تایی نی نه.

(۱) تاری یوسف بوسنایا، پ ۱۳۷

(۲) هه ر ژ بهر یه ری (۱۰۴) هه تا بهر یه ری (۱۰۵) ئ

(۳) ژیدهری به ری، پ ۱۲۲

۳- هەردو کەساتی، مووسایین (ربان) و مووسایین (پیر) د خودان کەرامەتن و رویدانییت عنتییکە ل سەر دەستی دەپنەکرن.

۴- هەردو مووسا پشستی مرنا وان، بییت ل وی جەهی ژ زیوی هاتینە قەشارتن؛ کول دەستپیککی (دیر) هک لی هەبوو، پاشی مزگەفتەک ل شوینا وی هاتی یە ئاڤاکرن. بەلی ب راستی هەر ئیک ژ وان یین ل دەمەکی ژیا، (ربان موسی) یین ل نیڤا ئیککی ژ چەرخنی (چواری) کۆچی ژیا و ل سالا (۳۳۵ک) مری و (شیخ پیراموس) هەڤچاخنی شیخنی ئیسلامی عەلی هەکاری بوو، یین ل سالا (۴۰۹ک/۱۰۱۹ز) بووی و ل سالا (۴۸۶ک/ ۱۰۹۳ز) چوویە بەر دلۆڤانی یا خودی، ئانکول چەرخنی (پینجی) کۆچی یین ژیا، ل بن رۆناهی یا قی چەندی ئەم دشتین بیژین: د ناڤهرا مرنا (ربان موسی) و بوونا شیخنی ئیسلامی هەڤچاخنی (شیخ پیراموس) (۷۴) سالن. ئەڤه ژ وی چەندی دەلمینت کو (ربان موسی) و (شیخ پیراموس) د ژیک جودانە و هەر ئیک کەساتی یەکە و ئەگەر د ئیک گۆر دا هاتینە قەشارتن ژ نه جەهی گومانی یە، ژ بەر کو گەلەک جارا ل درێزاهی یا دیرۆکی وەسا رویدایە کو (دیر) بینه (مزگەفت) و (مزگەفت) بینه (دیر)، یان ژ ئیک ل سەر شویناریت یا دی هاتیبیتە ئاڤاکرن و ل جەهیت فەلا بییت کەفتینە دەستی مسلمانا و ل جەهیت مسلمانا بییت کەفتینە دەستی فەلا، چەندین نمونە بییت هەین.

## پشکا دووی

### ۱- دیوانۆکا ژۆری

جەهی جڤاتا ژنان بوو، ل رۆژیت خۆش و باهرا پتر ل ئیڤاری یا ژنیت مالیت میرا و کرمانجا، چ ژ بو کەیف و خۆشی یا؛ چ ژ بو بەحسکرنا کاروباریت ژبانن، لی دروینشتن. دکەڤیتە بەرامبەری دەرگەهی رۆژئاڤایی کەلی.

### ۲- دیوانۆکا ژیری

جەهی کۆمبوون و جڤاتیت میری کەلی و زەلامیت وی بوو، ل باهرا پتر ژ ئیڤاری یا

جفاتیت خۆ لئ گرتیدان. دکه قیته د بن (دیوانوکا ژۆری) دا.

گرنگی یا شان ههردو جها ژ بهر وی چهندی یه کو د قهدهر و دویرن ژ هاتن و چوون و رتیارا و دکه قنه بهرامبهه دهقههرا سپهنه ی. ئانکو بیته لی دروینن باهرا پتر ژ دهقهه ریت دکه قنه ژیری یا زنجیرا روژتاقایا چیا بی (مه تینی) نه.

### ۳- سیرجی

چاله کا مهزنه، یا دکه قری کولایه، خه لکی کهلئ ژ بو روژتیت نه خوش بیت شه و شورا و دۆرپیچا تری ئاف دکرن. دکه قیته بهرامبهه ری دهه گه هی روژتاقایی کهلئ.

### ۴- بهری گۆزینی

دکه قیته روژتاقای سیرجی، د بن دا شکهفته کا مهزن یا هه ی، ژ بهر کو یا ل جبهه کی نه په نی و ژ بلی خه لکی کهلئ که سه کی دی قی نه دکه فت، میریت کهلئ چه ک و جه بلخانیت خۆ تیدا عومبار دکرن.



برا دووی

میریت نهرزی

\* پیشگوئن

\* بنیاتی میریت نامیدی یی

\* بنیاتی میریت نهرزی

\* میریت نهرزی

\* ب دویمایهاتنا میراتی یا میریت نامیدی یی

\* ب دویمایهاتنا میراتی یا میریت نهرزی

\* نهرزی پستی خرابیونا کهلن

## پیشگوئن

ژ بهر کو بنیاتی میریت ئهرزئی شه دزقربته شه میریت ئامیدی یی و ههردو ژ بنه ماله کنی نه و ئەف بنه ماله وهسا هاتبوو نیاسین کو د بنیات دا عه ره به و رهیت وی دقه گه ریینه مامی پیغه مبهری (س) (العباس بن عبدالمطلب)، ئانکو ژ (عه باسی یا) یه، مه ب فەر دیت ل سەر بنیاتی میریت ئامیدی یی باخنین، بهری کو به حسنی بنیاتی میریت ئهرزئی بکن، داکو پتر بیته نیاسین و ئەو په ری مژهبی یی ب سەر بنیاتی وان دا هاتی بهیته راکرن و ب دورستی بهینه نیاسین.

## بنیاتی میریت ئامیدی یی

د دهستنقیسا زئوکئی دا وهسا هاتی یه؛ کو بنیاتی میریت ئامیدی یی دزقربته شه دوینده ها مامی پیغه مبهری (س) عه باسی کورئی عه بدولموته لیسی و دبیریت: میریت ئامیدی یی نه قییت خه لیفی دهوله تا عه باسی یا یی دویماهی یی (موسسته عصم) ینه (٦٤٠-٦٥٦/ک/١٢٤٢-١٢٥٨ز) یی کو ب دهستی (هۆلاکۆی ل سالا ٦٥٦/ک/١٢٥٨ز) هاتی یه کوشتن، دیسا شه ره فخانئ به دلیسی ژئی قئی چه ندئی ژ کیست دهقی میریت ئامیدی یی بخۆ شه دگو هیزیت<sup>(١)</sup>، پاشی ل جهه کئی دی ژ کیست دهقی هنده ک دیروکفانیت که فن شه دگیزیت و دبیریت: میریت ئامیدی یی ژ دوینده ها مه زنه کئی ناقدان دگوتئی (عه باس)، ئەف گوتنا دویماهی یی ههروهکی یا بهری وی ژ تخوبیی گومانئ ده رناکه قییت؛ ژ بهر کو وان دیروکفانا تنئ یا قیای رهیت میریت ئامیدی یی بگه هیننه بنیاته کئی نه عه ره بی لدویف دیتنا مه بۆچوونا (ئه نوهر مایی) یا دبیریت: «ناقئی عه باسی یا ل سەر قئی بنه مالئ هاته دانان، ژ بهر کو باپیرو وان (مبارزالدین کهک)، یی خودان ریز و خوشتقی بوو ل نک خه لیفی عه باسی و هه رده م دگهل واندا بوو، هه تا کو دوینده ها وی میریت ئامیدی یی هزر کری کو ژ نشی عه باسی مامی پیغه مبهری نه»<sup>(٢)</sup> دورستتره،

(١) البدلیسی، شرفخان، الشرفنامه فی تاریخ الدول والامارات الکرديه، تعریب ملا جمیل بندی روزبیانی، مطبعه النجاح، بغداد ١٩٥٣م، ص ١٣٨  
(٢) انور المائی، الاکراد فی (بهیدیان)، مطبعه الحصان، الموصل، سنه ١٩٦٠، ص ١١٨

دهرباره ی قی چندی ژی (القلقشندی، ت ۸۲۱/هـ ۱۴۱۸م) ژ پرتوگا (التعریف بالمصطلح الشریف) یا (فضل الله العمري، ت ۷۴۹/هـ ۱۳۴۸م) فه دگوهیتزیت و دبیتزیت: نهف بنه ماله، خو ب خودانیت میراتییه کا که فن دنیا سن، کو ب فه رمانا خه لیفیت عه باسی بیونه میر و میراتی و حوکم دکر<sup>(۱)</sup>.

دیسال جهه کتی دی (قلقشندی، ت ۸۲۱/هـ ۱۴۱۸م) ژ ژیدهری ناقبری فه دگوهیتزیت و دبیتزیت: موبارزه دین (کهک) میره کتی دهوله تا عه باسی بوو، ناقی وی بی ب دورستی (کهک) بوو، دیوانا خیلافه تا عه باسی نه قلناقی «موبارزه دین» دانابوو سهر، پاشی دبیتزیت: دیسا پشتی عه باسی یا ژی جهه کتی بلند ل دهوله تا (ته ته ری) یا هه بوو و ب نویهراتی یا سولتانیت (ته ته ری) میراتی ل که لا (هه قلیتری) و دهورو به ریت وی دکر و که لا (ناکری) و که لا (شوشی) دابوونی، پاشی که لا (هه رات) و (گری حه فتون) ئیخستبوونه ژیر دهسته هلا تدار ی یا وی، نیژیکی (بیست) سالا میراتی و حکم د دهستی دا بوون و پشتی ژیهه کتی (نوت) سالی مر و کورپی وی (عزال دین) ی شوینا وی گرت و ل سهر ریبارا بابی خو حکم بریقه دبر، جهه کتی بلند وی ژی ل نک سولتانیت ته ته ری و مه لکیت (مصر) هه بوو، پشتی وی برایی وی (نجم الدین خضر) ی شوینا وی گرت و ل سهر ریبارا وی و بابی خو حکم بریقه دبر<sup>(۲)</sup>.

ژ بهر قی بلندی ل نک سولتانیت (ته ته ری) یا هه ی، نه دشتین بیژین: ههر نهو بوو، بی کو سولتانی (ته ته ری) یا نه حمه د تکودار (۶۸۰-۶۸۳/ک ۱۲۸۱-۱۲۸۴ز) قیای فریکه ته د دویف را، کول بهر بوو ته قایا وهلاتی ته ته ری یا بده تی و دوینده ها هولاکو خانی و نهلقانی بی بنیات کهت، ژ بهر کو و هسا ژ سولتان نه ره غونی کورپی تابا خا خانی کورپی قولای (۶۸۳-۶۹۰/ک ۱۲۸۴-۱۲۹۱ز) هاتبوو به حسکرن کو مامی وی نه حمه د تکودار (۲۸۰-۲۸۳/ک ۱۲۸۱-۱۲۸۴ز)، یا فریکری یه ب دویف کوردا را، لبه ره که دخودا کهت و ته قایا وهلاتی ته ته را بده تی و دوینده ها هولاکو خانی و نهلقانی بی بنیات کهت، ژ بهر هندی ژی ل رۆژا (جمادی الاول)، ل سالا (۶۸۳/ک ۱۲۸۴ز) ب

(۱) القلقشندی، صبح الاعشی، بیروت، سنه ۱۹۸۷م، ج/۷، بپ ۳۰۷

(۲) هه مان ژیدهر، ج/۴، بپ ۳۷۵

تیرۆر کرنا وی رابوو و ل رۆژا پاشتر (خان) هکی دی دانا شوینا وی<sup>(۱)</sup>. ئەقە ژێ وی چەندی تەئکید دکه تن کو نیزیکی یا بنه مالا میریت نامیدی یی و جهی بلندی وی ل نک خەلیفیت عەباسی و سولتانیت مەغولا، هیتا وەسا بهیتە هزر کرن و باوهر کرن کو بنیاتنی وان عەباسی نه، ژ نهقی ییت خەلیفی عەباسی (مستعصم) (۶۴۰-۶۵۶ ک/ ۱۲۴۲-۱۲۵۸ ز)، یی کول سەر دەستی هۆلاکو خاننی مەغولی ل سالا (۶۵۶ ک/ ۱۲۵۸ ز) هاتی یه کوشتن، ئەف هزر و باوهری یا نه دورست نه تنی ل نک خەلکی دهقەرئ هه بوو، به لکو بهری لئاخ خەلکی به لاث بییت ل نک وی بنه مالا بخوژی هه بوو و وەسا هزر ذکر کو ژ دوینده ها خەلیفی عەباسی یی ژێ گۆتینه<sup>(۲)</sup>، دیسا نقیسه ری دهستنقیسا (زێوکی) ژ بو پیکفه گریدانا ره و ریشالیت بنیاتنی بنه مالا خو و بنه مالا میریت نامیدی یی هنده ک رۆمانیت چیکری و بی بنیات پهیدا کربوون<sup>(۳)</sup> و هیتا بوو بنه مالا میریت نامیدی یی وەسا د بنیاتنی خو بگههن کو نهقی ییت خەلیفی عەباسی (مستعصم) یه (۶۴۰-۶۵۶/۱۲۴۲-۱۲۵۸ ز).

ژ قی هه می یی دیار دبیت کو بنه مالا میریت نامیدی یی - میتر سئقدینا - د بنیات دا ژ کوردیت ره سەنه، کو هه ر د که قندا میراتی ل هنده ک جهها ژ دهقەرا به هدینا ذکر، ههروهکی عیسا یی هه میدی باپی ری موبارزه دین (کهک)<sup>(۴)</sup>، یی کو بهری (عمادالدین زنگی، ۵۲۱-۵۴۱ ه/ ۱۱۲۷-۱۱۴۶ م) ببیته (والی) یی (مویسل) ل سالا (۵۲۱ ک/ ۱۱۲۷ ز)، میراتی ل که لا (ئاکری) ذکر، پاشی ل سالا (۵۲۷ ک/ ۱۱۳۲ ز) خەلیفی عەباسی (المسترشد)، مویسل دۆرپیچ کر، عیسا یی هه میدی له شکهرئ خو دا دگهل و هاریکاری بو پیشکیشکر، له ورا پشتی له شکهرئ خەلیفی عەباسی (المسترشد) نه شبای بستینت و پاشقه زقریبه (به غدا)، (عمادالدین زنگی، ۵۲۱-۵۴۱ ه/ ۱۱۲۷-۱۱۴۶ م)

(۱) ب. شرفخانی: حول قیام اماره العمادیه، مجله «مه تین»، العدد (۶۸)، ایلول سنه ۱۹۹۷، ص ۱۱۱، نقلاً عن: زامباور: معجم الانساب والاسرات الحاکمه فی التاريخ الاسلامی، ص ۳۶۲.  
(۲) الشرفنامه فی تاریخ الدول والامارات الکرديه، تعریب ملا جمیل بندی روژیانی، مطبعه النجاج، بغداد، سنه ۱۹۵۳ م، ص ۱۳۸.  
(۳) ب. شرفخانی، ص ۱۱۰.  
(۴) الاکراد فی بهدینان، ص ۱۱۸.

کاری خۆ کر و هیتش کره سهر کهلا (ناکری) و ستاند و ئیخسته بن دهستی خۆ<sup>(۱)</sup> و (میر زین الدین علی کچک، ۵۲۸-۵۴۱/هـ ۱۱۳۳-۱۱۴۶) دانا شوینا وی<sup>(۲)</sup>.

ئه فه هه می گرۆقن وی چه ندی ته ئکید دکهن، کو بنه مالا - میر سیقیدینا - ژ لایی ره و نفسی فه، چو په یوه ندی ب بنیاتی عه باسی یا فه نیین و ههر د کهفن دا د خودان دهسته لات بوون و ل سهرده میت خه لیفیت عه باسی میر و مه زنیته ده قهری بوون، ئەم دشیین بیژین کو ئەو بوون کوردیت ره سه ن بیت ده قهری، د کهفن دا دگوتنی (مازنجانی)<sup>(۳)</sup>، پاشی ناقتی وان ببوو (محمدی) و ل دویماهی یی (حه میدی)، د گه له ک ژیده ریت دیرۆکی دا بناقتی (الاکراد الحمديه) به حس ژئی هاتی کرن. به کر به گئی ئه رزی یی کو ب (شهش) بابا دگه هیته سولتان حه سه ن به گئی (۸۷۰-۹۴۰/ک ۱۴۶۵-۱۵۳۳ز)، هیچ په رده کا گومانئ نا هیلیته ل سهر نفسی بنه مالا - میر سیقیدینا - کو کوردیت ره سه ن ده می دبیژیت:

**به کر به گئی ئه رزی مه**  
**ژ (مذهب) ئی (شافعی) مه**  
**ب (اصل) ئی خۆ (کوردی) مه**  
**(وعظ) ئی مه ژئی ب فهیده په**

#### بنیاتی میریت ئه رزی

ل سهرده می سولتان حه سه ن به گئی (۸۷۰-۹۴۰/ک ۱۴۶۵-۱۵۳۳ز) میرنشینا بادینا بهیژ کهت و به رفره هوو و هه تا کو چه ندین میرنشینیته ده قهری فه گرتی، وه کی میرنشینا (داسنیا) و (سلیقانه یا) یا سه ریخۆ، زیده باری ده قه را (دهۆکی) و (شیخان) و (زاخۆ) و (سندی یا) و (لیفنی) و دویقدا (مویسلنی)<sup>(۴)</sup>، پاشی قتی به رفره هه بونئ ل سهرده می سولتان حوسین به گئی دووی (وهلی) کورئ سولتان حه سه ن به گئی (۹۴۰-۹۸۴/ک ۱۵۳۳-۱۵۷۶ز) به رده وامی کیشا

(۱) الدكتور عمادالدین خلیل، عمادالدین زنگی، مطبعه الزهراء الحدیثه، الموصل سنه ۱۹۸۵، ص ۱۰۵.

(۲) ههر ئه و ژیده ر، پ ۲۵۱

(۳) صبح الاعشی، ج/ ۴، ۳۷۵

(۴) شرفنامه، پ ۱۴-۱۴۱

و ل سالا (١٩٤١/ك١٥٣٤ز) ههفليرى ژى فهگرت پشتى شىباى حوكمى داسنى يا ب دويماهى بينت و ل دويماهى يى بيسو نوبنهرى سولتانى ئوسمانى ل سهر ميرنشينيت (بابان) و (ههكارى) و (بوتان)<sup>(١)</sup> قى چهندي هيتلا سولتان حوسين بهگ پيدفى مروقيت خو بيت د زيرك و خودان باوهرى بيت، داکو هاريكاري يا وي د كاري ريشه برنا كاروباري ميرنشيني دا بكن، لهورا براييت خو ل سهر دهقهرت ميرنشيني به لاف كرن، قاسم بهگ كره ميرى زاخو و مرادخان بهگ كره ميرى دهوكى و سليمان بهگ كره ميرى كه لا ناكري، و ميرزا محمه د بهگ كره ميرى كه لا شخو و كه لا نهرزى و خان نهمه د بهگ كره ميرى كه لا نيروه<sup>(٢)</sup>، به لى ميرزا محمه د بهگ باره گايى ميراتى يا خو ژ كه لا شخو فه دگوهاسته كه لا نهرزى و لى ناكجى بو، نهمه ريت قى فه گوهاستنى ژى لدويف ديتنا من فه دگهر بته فه وي چهندي كو كه لا نهرزى يا نيزيكتر بو بو دهقهره سپنه، ههروه سا گه لهك يا دويره دست و ناسيتر بو و ميرزا محمه د بهگ دا شيت ل ويى پتر كونترولنى ل سهر كاروباري دهقهرى كه ت.

هه تا قى دويماهى يى ژى باهرا پتر ژ به گيت نهرزى وه سا هزر دكرن كو ههر د كه قن دا باب و بابكال كيت وان بيت ژ ناف نيروه يا - ژ گوندي سهرنى - هاتين، به لى پشتى مه دويشچونه كا دريژ لدويش وي چهندي كرى، ديار بو كو چو راستى ژ بو وي هزرى نينه و بيت ژ گوندي (سهرنى) چووينه نهرزى بنه ماله كا دى بو، پشتى خرابوونا كه لى ب چهن د سالا كا ناكجى ببو، پاشى ژ بهر هندهك نه گه را بار كرىبو و چووبوو.<sup>(٣)</sup>

بى گومان به گيت نهرزى ژ دوينده ها ميرزا محمه د به گى ژيگوتى نه، بى كو دبسته كورى سولتان حه سه ن به گى كورى مير سيقدين به گى كورى مير محمه د به گى كورى مير به هاته دين به گى (ئيكى)، بى كو دگه هيته مير مبارزه دين (كهك)، بى مانجاني، كو ههر د كه قن دا خودان ميراتى و دهسته هه لادارى بوون.

(١) العباسيون بعد احتلال بغداد، ٦٨

(٢) الاكراد فى بهدينان، ص ١٣٠

(٣) بنه مالا حاجى به گى بو، بنياتى وي دگه هيته خان نهمه د به گى كورى سولتان حه سه ن به گى، ژ بهر نه گه را خوينداری بى ژ (سهرنى) بار كرىبو و دانابوو نهرزى، پاشى چاره كا دى بار كرىبو و دانابوو گوندي (باچيكى)، كو دكه قيته دناقيه را (ئيبراهيم خليل) و گوندي (ديره بينى).  
- د روينشتنه كى دا، ل رۆژا ١/٩/١٩٩٧، ژ حه سه ن سه عييد نهرزى هاته وه رگرتن.

## ميريت نهرزي

تاشكرايه كو ميريت كه لا نهرزي ل تارستانا ديروكي دژيان و نه شيابوون جهيت خو ل پهراويزا وي ژي بكنه و وهكي باهرا پتر ژ مير و مهزنيته دهقرا بادينا ل دهرقه ديروكي مان و چو به حس ژي نه هاتنه كرن، نهو ژي ژ بهر فان نه گهرا:

**تيك:** ديروكا دهقرا بادينا ب دورستي نه هاتي به نقيسين و نهوا هاتي به نقيسين ژي تني چوند رويدانه كيت د ژييك فهقه تياينه، يان ژي به حسي ميری كه له كي يان جهه كي دهقري به، چو مفايي ب دورستي ژي نه هاتي به وهرگرتن.

**دو:** كه لا نهرزي هيچ جاره كي يا سهريخو نه بوو و ههردهم سه ر ب كه لا ناميدي ته بوو، نه م دشين بيژين كو پرتهك بوو ژ كه لا ناميدي بي و ژي دهاته فه كرن، ژ بهر كو:

۱- ميريت وي ژ بنه مالا ميريت ناميدي بي بوون، قی په يوه ندي يا خوینی دهیلا ههردهم بو وان ژ دل ب نهختويار و هاريكار بن، ديسا دهیلا وي هزري بكنه كو مان و نه مانا وان يا ب وانقه گريدايه.

۲- يا بچويك و لاواز بوو، ههردهم يا پيدفي هاريكاري و پشته فاني يا لايه كي ژ خو بهيتر بوو، نانكو شيانيت جودابووني ل نك نه بوون.

**سي:** قوتابخانه و مزگه فتيت وي هاتنه سوتن، نانكو ديروكا نقيسي بهرزه بوو و نهوا كه هشتي، تني رويدانيت سه رده قكي نه، د پيدفي تويزاندني نه، دا بهيته زانين كا هه تا چ رادده دي دگه ل ديروكا نقيسي گونجن.

ژ بهر قی چه ندي، نه م نه شيين ل سه ر هه مي ميريت نهرزي باخقين و نهو پيزانينيت مه خرغه كرين تني ل دژر چوند ميره كانن:

## ۱- مير ميرزا محمهد بهگ

كوري سولتان حه سه ن به گي به (۸۷۰-۹۴۰ ك/۱۴۶۵-۱۵۳۳ ز)، ل (۹۴۱ ك/۱۵۳۴ ز)، ب فهرمانا سولتان حوسين به گي دووي (وهلي) (۹۴۰-۹۸۴ ك/۱۵۳۳-۱۵۷۶ ز)، بي بوويه ميری كه لا نهرزي<sup>(۱)</sup>، دشين بيژين؛ به كه مين ميره ژ بنه مالا مير سيقدينا ميراتي ل كه لا نهرزي

(۱) الاكراد في بهدينان، ص ۱۳۰

کری. پشتی مرنا خو تنی ئیک کور لدویف خو هیتلا نه و ژى سولتان مهحمود بهگ بوو. (۱)

## ۲- میر سولتان مهحمود بهگ

کورئ میرزا محمدهد بهگئ یه، پشتی بابئ خو میراتی ل کهلا نه رزی کری یه.

## ۳- میر بههدور بهگئ (ئیکئ)

کورئ میر سولتان مهحمود بهگئ یه، پشتی بابئ خو میراتی کری یه.

## ۴- میر نهحمدهد بهگئ (ئیکئ)

کورئ میر بههدور بهگئ ئیکئ یه، پشتی بابئ خو میراتی کری یه.

## ۵- میر شالی بهگ

کورئ میر نهحمدهد بهگئ (ئیکئ) یه، ههچاخئ میرئ نامیدی یئ میر زیتر پاشایئ (ئیکئ) (۱۱۱۳-۱۱۲۶ک/۱۷۰۱-۱۷۱۴ز) بوو، یئ کول سهردهمئ وی، نانکول وئ سالی بوویه میرئ نامیدی یئ (۱۱۱۳ک/۱۷۰۱ز)، یا کوشهرئ «گابنیرکی» د ناقهرا لهشکه رئ بادینا و لهشکه رئ ههکاری یا رویدای.

## شهرئ گابنیرکی

ل سالا (۱۱۱۳ک/۱۷۰۱ز) میرئ ههکاری یا میر محمدهد بهگئ قبا دهستئ خو دانیتته سهر دهقهره بهرواری بالا و ژ میرنشینا بههدینا فهکته (۲)، لهورا نامهیهکا گهلهک توند و دژوار بۆ زیتر پاشایئ ئیکئ (۱۱۱۳-۱۱۲۶ک/۱۷۰۱-۱۷۱۴ز) هنارت و تیدا گۆتبوو: «قیابت تو خوبکا سالا بدهی دگهل گولیزارئ» (۳). ئینا زیتر پاشای مهزنیته

(۱) الشرفنامه، حاشیه، ص ۱۴۱

(۲) دهستنقیسا «الفردوس المجهول» یا «أنور مائی» (۱۳۷۱ک/۱۹۵۲ز)، پ ۵۱

(۳) مهبهست ئیک ژ دووا یان گولیزارا کابانی یا زیتر پاشای یان گولیزارا کچا وی (ناقیت ههردوکا گولیزار بوون).



به هدينا خرڤه کرن و کاغهزا مير محمهده به گئی هه کارى بو خواند و داخوازا ديتن و هه لوبستيت وان ژيکرن، همميا پيکڤه داخوازا شهري و تولي ژيکرن، پشتي هينگي نه حمده به گئی شيلازى<sup>(۱)</sup> ژ خورايي کاغهزهک بو مير محمهده به گئی هه کارى هنارت، تيدا نقيسيبوو: «تخويي من و ته مالدهوخينا ژنا تهيه، ژ نافکي پيدا يا منه و ژ نافکي پيپهل يا تهيه»، له ورا دهمن کاغهزه گهشتي يه مير محمهده به گئی، بينى کوزيتر پاشا پي بزانيت، له شکه ره کي مهزن ب سه رکيشي يا مير هه کي هه کارى يا، دگوتني «چل قهدهر»<sup>(۲)</sup> هنارته دهقهره به هدينا و دهست ب هيرشا کر<sup>(۳)</sup>، هه زوى شيا لايي روزهه لاتني دهقهره بهروارى بالا و لايي روزهه لاتني دهقهره نيروهيا، زيدهباري پشکه کي ژ دهقهره سپنه و نه هله يا بستينت و رزاق به گئی ميرى بهروارى يا ل که لا بيته نوبرى دويريچ کهت<sup>(۴)</sup>، ديسا برايى وي ل که لا باروخى دويريچ کر، پشتي چهند روزهه کا شيا که لا بيته نوبرى بستينت و رزاق به گئی و ئه ويټ د گهلدا، ژ بلى کو کوپي وي گهلاني به گئی؛ بين شياي خو رزگار کهت بکوژيت<sup>(۵)</sup>. زيتر پاشاي داخوازا ژ گهلاني به گئی کر هيرشي بکه ته که لا باروخى يا کوژ لايي له شکه ري چل قهدهري شه هاتي يه ستاندى، بهرامبهري وي چهندي کو وي بکه ته ميرى بهروارى بالا<sup>(۶)</sup>، ئينا وي هانا خو بره خه زويري خو مير ئومه ر

(۱) گونده که ل دهقهره بهروارى بالا.

(۲) نانکو بهرامبه ر چل ميټرايه.

(۳) د روينشته کي دال هافينا (۱۹۹۴) ژ (عارف عثمان بهگ) و (احمد على)، کو خه لکي گوندي ئه رزي نه هاته وه رگرتن.

(۴) ژتدهري ژماره (۱) ديټيټ: پير ئومه ر بين مزويرى بوو و ئه ف پارچه ژ شيعره کا ب ميټراني يا وي دهاته گوتن، بو خو کر نه گروټ:

پير ئومه ري مزويرى، دهست هاقيت قهفتا شيرى، ته پيروز بيت وه زيرى  
ديسان صادق بهاء الدين ناميدي ئه ف مه عنايه ئينا يه به لي ب شيوه بين ستراني:

گابنيركي ب داروباره      ويټراني ب داروباره

پيدا تين چهند سواره      چلقه دهر ل پشت داره

چلقه دهر ژ ويټه تيته      شيرى سوژ ويټه تيته

رما خو هلاقيتته      من ميرى مه ژ ته دقيتته

ميرى مه بين مزويرى      شيرى مه بين مزويرى

دهست هاقيت قهفتا شيرى      ته پيروز بيت وه زيرى.

صادق بهاء الدين ناميدي، ريز و سه روبه ريت ژنسيانتي و که قنه شه هيان و گوڤه ند، خانا عه ره بي يا چاپي  
۱۹۸۵، بپ ۱۱۵-۱۱۶

(۵) الفردوس المجهول، بپ ۵۱

(۶) الاكراد فى بهدينان، بپ ۲۲۹

به گئی زبیری<sup>(۱)</sup> و داخوازا هاریکاری یی ژئی کر و ئەف چەندە گەھانده زبیر پاشای، وی ژئی دلخۆشی یا خۆ بهرامبەری وی چەندی دیار کر و هیتزهکا ژ مزویری یا و سلێشانەیا و ئیزدی یا دا دگەل. هەردو لەشکەر؛ یی بادینا و هەکاری یا ل سەرئ چیا یی «گابنیرکی»<sup>(۲)</sup> گەهشتنه ئیک و ل درێژاهی یا (چل) رۆژا شەر و لیکدانئ بەردەوامی کیشا و بیتهیزی کەفتە لەشکەرئ هەکاری یا، لەورا چل قەدەری داخوازا هاریکاری یی ژ میر محەمەدی هەکاری کر، ئینا لەشکەرەکی دی ب سەرکیشی یا برازایی خۆ برههیم به گئی بۆ قریکر، هەر دوی دەمی دا زبیر پاشای داخوازا هاریکاری یی ژ برازایی خۆ میرئ ئاکرئ ئوسمان به گئی کر، وی ژئی لەشکەرئ ئاکرئ ئینا و د هانی هات. هەردو لەشکەر یی برههیم به گئی و یی ئوسمان به گئی د ئیک دەم دا گەهشتنه گابنیرکی و شەر دژوار بوو<sup>(۳)</sup>، ئەحمەد به گئی شیلازی ب لەشکەرئ دگەلدا چووبوو گەلیی (خانئ) به راهی یا لەشکەرئ برههیم به گئی و (هەشتئ) زەلام ژئی کوشتبوون، دەمی ژۆردا هاتی، ئوسمان به گئی گوتئ: «تورەفی یه؟!»، ئینا گوت: «تە چەوا دزانی دی رهفن!» لەورا بهرسفا وی دا و گوت: «بەلئ من دزانی»<sup>(۴)</sup>، ل دویماهی یی میر ئۆمەر به گئی زبیری چل قەدەر کوشت<sup>(۵)</sup> و شالی به گئی میرئ کەلا نەرزئ، برههیم به گ ئیخسیر کر و شکەستن کەفتە لەشکەرئ هەکاری یا و پاشدا رهفین و کەلهخیت خۆ ل پاش خۆ هیلان و لەشکەرئ بادینا لدویف را چوو هەتا گەھاندینە گەلیی قیامەتی، ژ بەر هندی هەتا نۆکە ژئی توخیب یی د ناخبەرا بادینا و هەکاری یا دا گەلیی قیامەتی یه<sup>(۶)</sup>.

میر شالی به گ قارەمانەکی خودان شیان بوو، ب ناقتی (شالی رهش) ب ناف و دەنگ ببوو، ژ بەر کو دەمی شەر پاشا ناف د خۆ ددا و دگوت: «ئەز شالی رهشم»، لەورا دەمی برههیم به گ ئیخسیر کری و دایه دگەل خولامەکی خۆ و هنارتی یه نک ئوسمان به گئی و پرسیار ژئی

(۱) الاکراد فی بهدینان، بپ ۲۲۹

(۲) گابنیرک: دکه فیتە رۆژەلاتئ دەشتا (هیری)؛ بەر سینگی گوندئ (راقینا)، نانکو پشتا گوندئ (ناسیھئ) و گوندئ خانکئ، ل دەقەر بەرواری بالا.

(۳) الاکراد فی بهدینان، بپ ۲۲۹-۲۳۰

(۴) عارف ئوسمان به گ و احمد علی، ژیدەرئ بەرئ

(۵) الاکراد فی بهدینان، ژیدەرئ بەرئ

(۶) عارف ئوسمان به گ و احمد علی، ژیدەرئ بەرئ

به گئی زبیری<sup>(۱)</sup> و داخوازا هاریکاری یی ژئی کر و ئەف چەندە گەھانده زبیر پاشای، وی ژئی دلخۆشی یا خۆ بهرامبەری وی چەندی دیار کر و هیتزهکا ژ مزویری یا و سلێشانەیا و ئیزدی یا دا دگەل. هەردو لەشکەر؛ یی بادینا و هەکاری یا ل سەرئ چیا یی «گابنیرکی»<sup>(۲)</sup> گەهشتنە ئیک و ل درێژاهی یا (چل) رۆژا شەر و لیکدانئ بەردەوامی کیشا و بیهیزی کەفتە لەشکەرئ هەکاری یا، لەورا چل قەدەری داخوازا هاریکاری یی ژ میر محەمەدی هەکاری کر، ئینا لەشکەرەکی دی ب سەرکیشی یا برازایی خۆ برههیم به گئی بو قریکر، هەر دوی دەمی دا زبیر پاشای داخوازا هاریکاری یی ژ برازایی خۆ میرئ ئاکرئ ئوسمان به گئی کر، وی ژئی لەشکەرئ ئاکرئ ئینا و د هانی هات. هەردو لەشکەر یی برههیم به گئی و یی ئوسمان به گئی د ئیک دەم دا گەهشتنە گابنیرکی و شەر دژوار بوو<sup>(۳)</sup>، ئەحمەد به گئی شیلازی ب لەشکەرئ دگەلدا چوو بوو گەلیی (خانئ) به راهی یا لەشکەرئ برههیم به گئی و (هەشتئ) زەلام ژئی کوشتبوون، دەمی ژۆردا هاتی، ئوسمان به گئی گوتئ: «تورەفی یه؟!»، ئینا گوت: «تە چەوا دزانی دی رەقن!» لەورا به رسفا وی دا و گوت: «بەلئ من دزانی»<sup>(۴)</sup>، ل دویماهی یی میر ئۆمەر به گئی زبیری چل قەدەر کوشت<sup>(۵)</sup> و شالی به گئی میرئ کەلا نەرزئ، برههیم به گ ئیخسیر کر و شکەستن کەفتە لەشکەرئ هەکاری یا و پاشدا رەقین و کەلەخیت خۆ ل پاش خۆ هیلان و لەشکەرئ بادینا لدویف را چوو هەتا گەھاندینە گەلیی قیامەتی، ژ بەر هندی هەتا نۆکە ژئی توخیب یی د ناقبەرا بادینا و هەکاری یا دا گەلیی قیامەتی یه<sup>(۶)</sup>.

میر شالی به گ قارەمانەکی خودان شیان بوو، ب ناقتی (شالی رەش) ب ناف و دەنگ ببوو، ژ بەر کو دەمی شەر پاشا ناف د خۆ ددا و دگوت: «ئەز شالی رەشم»، لەورا دەمی برههیم به گ ئیخسیر کری و دایە دگەل خولامەکی خۆ و هنارتی یه نک ئوسمان به گئی و پرسیار ژئی

(۱) الاکراد فی بهدینان، بپ ۲۲۹

(۲) گابنیرک: دکه فیتە رۆژەلاتئ دەشتا (هیری)؛ بەر سینگی گوندئ (راقینا)، نانکو پشتا گوندئ (ناسیھئ) و گوندئ خانکئ، ل دەقەر بەرواری بالا.

(۳) الاکراد فی بهدینان، بپ ۲۲۹-۲۳۰

(۴) عارف ئوسمان به گ و احمد علی، ژیدەرئ بەرئ

(۵) الاکراد فی بهدینان، ژیدەرئ بەرئ

(۶) عارف ئوسمان به گ و احمد علی، ژیدەرئ بەرئ

هاتی یه کرن؛ کا کئی ئیخسیر کری یه، گۆتیبوو: «سه یی رهش ئەز یی ئیخسیر کریم». ههژی یه بیترین کو شالی بهگ هه می دهما جهی باوهری یا مرادخان بهگتی بوو و ئیک بوو ژ وان کهسیت نیزیکی وی و شیره تکاریت وی، دیسا بهردهوام ئیک بوو ژ سه رکبشیت لهشکه ری بادینا<sup>(۱)</sup>.

پشتی مرنا خو، (حهفت) کوپ ل پاش خو هیلان، پشتی وی، کوپ وی میر بههدۆر بهگتی (دووئ) بوو میری که لا ئه رزی.

### ٦) میر بههدۆر بهگتی (دووئ)

کوپی میر شالی بهگتی یه، هه قچاخی میر بههرام پاشایی مهزن بوو (١١٢٦-١١٨٢ ک/١٧١٤-١٧٦٨ ز)، یی کو «عیسی دهلا» بو خو کری یه شیره تکار و شالیار (وهزیر)، ژ بو ریشه برنا کاروباری میرنشینا بادینا.

ل سه رده می قی میری، ل سالا (١١٥٤ ک/١٧٤١ ز)<sup>(٢)</sup> په یوهندی د ناچه را بادینا و بوئا نه خو ش بوون و شهر و لیکدانا دهست پی کر، د ئه نجام دا لهشکه ری بههدینا ب سه رکهفت و لهشکه ری بوئا شکهستن.

### شهری بوئا و بههدینا

په یوهندی د ناچه را بادینا و بوئا خو ش بیوون، هه ژ سالا (١١١٣ ک/١٧٠١ ز) پشتی کو میر زییر پاشایی ئیکتی (١١١٣-١١٢٦ ک/١٧٠١-١٧١٤ ز)، خزمانی دگه ل میر محه مه د بهگتی میری بوئا کری، پاشی میر محه مه د بهگ چوویه سه ره دانا وی و (دو) ههفتی یا مایه ل نامیدی یی<sup>(٣)</sup>. به لئ ئەف په یوهندی یه به ره به ره تیک چوون؛ نه خاسمه

(١) عارف ئوسمان بهگتی ئه رزی  
 (٢) محمد علی قه ره داعی، رۆژنامه هاوکاری، ژماره (١٣٤٣)، کانوینا دووی ١٩٩٥، «پروژه ی دهستخه ته کوردیه کان، دهستخه تی بریفکی»، پشکا (ئیکتی)، بپ ٣  
 (٣) محفوظ العباسی، اماره بهدینان العباسیه، (الموصل ١٩٦٩)، ص ٧٦، سه ره دانا وی یا (دووئ) بو نامیدی یی ل سالا (١١٨٧ ک/١٧٦٤ ز) ل سه رده می میر ئیسماعیل پاشای بوو، و ل سالا (١٢٠٧ ک/١٧٩٢ ز) چوو بهر دلۆقانی یا خودی. به ری خو بده کو قارا کاروان، ژماره (٨١)، کانوینا ئیکتی ١٩٨٩، «بعض الوقائع الحاقه فی تاریخ بادینان»، عبدالرحمن مزوری، بپ ١٤٦-١٤٩

پشتی زبیر پاشا ل ساللا (۱۱۴۴ک/۱۷۳۱ز)، ل زاخو هاتی یه کوشتن<sup>(۱)</sup>.  
 ل بهارا ساللا (۱۱۴۵ک/۱۷۴۱ز)، ئانکو پشتی بۆرینا (دهه) ساللا ژ مرنا میر زبیر  
 پاشای، محمهده به گئی، لهشکه ره کئی مه زن خرقه کر و ژ لایب ژۆری یی زاخو قه هیرش کره  
 ده قه را به هدینا و شیا ل خابویری ده ریاس بییت و وان گوندیت ل وی ده قه ری بستینیت و  
 هه ول دا بناق ده قه ری بکه قییت. میر به هرام پاشایی مه زن (۱۱۲۶-۱۱۸۲ک/  
 ۱۷۱۴-۱۷۶۸ز) لهشکه ری به هدینا خرقه کر و هیرشه کا هه قدژ کره سه ره لهشکه ری میر  
 محمه ده دی بۆتا و شکاند و د دویف را چوو، گه له کا ژ لهشکه ری وی خو هاقیتینه خابویری  
 و خه ندقین، ژ بهر کو ده می بهاری بوو و ئاف رابوول فیره کا ددا، بۆ نمونه (حفت)  
 زه لامیت بۆتا بییت کو خو هاقیتینه خابویری خو ب تایه کئی دارا (بیی) قه گرتیون، ئینا  
 ئیکی ژ لهشکه ری به هدینا دگوتنی ئه حمه دی پیره کی<sup>(۲)</sup> شیره ک ل وی تای دا و هه ر  
 (حفت) زه لام ب ئاقی دا چوون، له ورا د وی هه لبه ستی دا، یا کو ب وی شه ری هاتی یه  
 قه هاندن، هاتی یه:

### ئه حمه دی پیره کی

### کویری ب رتله کی

### حفت میر کوشتن ب شیره کی<sup>(۳)</sup>

بۆ من هاته گوتن<sup>(۴)</sup>، کو لهشکه ری بادینا ل خابویری ده ریاس بوون و هیرشیت خو دژی  
 لهشکه ری بۆتا بهرده وام کرن، هه تا گه هشتینیه باژییری جزیرا بۆتا و بورجا به له ک  
 هه رفاندین، پاشی به ریت وی دگه ل خو ئیناین و داناینه ده قه نی که لا ده وکی، ژ بۆ  
 دیروک، به لی لدویف دیتنا من چ راستی ژ بوقی چهندی نیبن و هیچ جاره کی دیروکی  
 به حس نه کری یه کو بادینا باژییره کی بۆتا ستانددیت، به لکو هنده ک گوند ستاندن هه ر  
 وه کی ل سه رده می ئیسماعیل پاشایی ئیکی (۱۱۸۲-۱۲۱۳ک/۱۷۶۸-۱۷۹۸ز)، ل  
 ساللا (۱۲۱۳ک/۱۷۹۸ز)، برایی وی قویاد به گئی میری زاخو شیا (چوار) گوندیت ل

(۱) الاکرد فی بهدینان، پ ۱۵۲

(۲) پیره کی: گونده که ژ گوندیت ده قه را زاخو، دکه قیته لایب ژۆری.

(۳) عارف ئوسمان به گئی ئه رزی

(۴) ژیده ری به ری

دۆریت جزیری بستینت، بهلی هەر د وی ده می دا میر محمه د بهگی لهشکه رهک د هه وارا وان گوندا فریکری و ههردو لا لیکدان، د نهجام دا پتر ژ (حهفتی) زهلاما ژ ههردو لا هاتنه کوشتن، پاشی ژیکفه بوون<sup>(۱)</sup>.

د فی شهری دا هه (شهش) برایت میر بههدۆر بهگی هاتنه کوشتن و نهو بخوژی ب گرانی هاته بریندار کرن، میر بههرا پاشا دخورت خوییت تایه تی ژ بو دهرمان کرنا وی هنارتن و ده می ساخ بووی، (شهش) گوند (هه مزا، دهی، ته علاقی، هه سمپیرکا، چه مسیسکی و باده رهشکی)<sup>(۲)</sup> وهک خه لات دانی، ژ بهر وی قوریانی یا پیشکیشگری زیده باری وی بهره قانی یا ژ جهی به هدینا کری<sup>(۳)</sup>.

میر بههدۆر بهگی (سی) کور ل پاش خو هیلان، به کر بهگ و خان نافدهل بهگ و میر نه حمه د بهگ، بی کو پشتی وی بوویه میری که لی.

#### (۷) میر نه حمه د بهگی (دووی)

کووی میر بههدۆر بهگی (دووی) به، هه قچاخی میر ئیسماعیل پاشای (ئیکتی) بوو (۱۱۸۲-۱۲۱۳ ک/ ۱۷۶۸-۱۷۹۸ ز)، نهف میره گه لهک بی ب سه هم بوو، کهس و کاریت وی ژتی دترسان، ژ بهر کو بی تیوه رینه ر (مغامر) بوو، باهرا پتر ژ هاتن و چوونیت وی د بی زیره قانییت تایهت و ب تنی بوون، ل شهف و نیف شهفا ژ بو سه ره دانا میر ئیسماعیل پاشای بهر ب نامیدی بی دچوو، باهرا پتر ژ وان که سییت پیزانین ل دۆر دیرۆکا میریت نه رزی ل نک ههین ته نکید دکر<sup>(۴)</sup> کو وی دل ل سه ر «نائیلا» خاتوونا کابانی یا ئیسماعیل پاشای هه بوو و کوته کی ل به کر بهگی دکر دا هۆزانا پی چیکهت و «بهیتا نائیلا خاتوونتی» لدویف داخوازا وی فه هاندبوو، نه کو وی دل لسه ر هه بوو، به لکو گه له کی خوپاریز و دیندار بوو.<sup>(۵)</sup>

(۱) یاسین خیرالله العمری، غرائب الاثر، مطبعه أم الربیعین، (الموصل ۱۹۴۰)، ص ۴۷، ۵۰

(۲) ده که قنه ده قه را سپنه ی

(۳) عارف ئوسمان بهگی نه رزی

(۴) مویسا بهگ و عارف ئوسمان بهگ و حاجی عارف..... هتد.

(۵) من بخوه ژی باوه ر دکر و د هۆزانیین (نائیلا) و (که لها هه رفتی) دا، من گه لهک به حسنی نه قینا نائیلا خاتوونتی کری به.

دبېژن مير ئيسماعيل پاشا ب وئ چەندى ئاگەھدار بوو و گەلەك ھەولدا نېت كوشتنا وى دكرن، ژ وان ھەولدا نا ژى ئەو بوو، كو جارەكى كاغەزەك بو چۆلى بەگى ميرى ئىزدى يا ب دەستى وى ھنارتىبوو، د وئ نامى دا نقيسى بوو: «دقپان قاسدى قى كاغەزى نەزفرتەقە»، لەورا ب نەپەنى قە دو رەشەكپت خو ھنارتنە بەراھى يا وى، بەلى دەمى لى ھليخستى، ئەوى ھەردو رەشەك كوشتن و ھەسپى ئىكى ژ وان بو خو ئينا و زقرى.<sup>(۱)</sup> \* مير ئەحمەد بەگى كورەك لدويڤ خو ھيلا، ئەو ژى مير عەلى بەگە بى پشستى وى بوويه ميرى كەلا ئەرزى.

### ۸) مير عەلى بەگ

كورى مير ئەحمەد بەگى يە، ھەقچاخى مير ئيسماعيل پاشايى ئىكى بوو (۱۱۸۲-۱۲۱۳ ك/۱۷۶۸-۱۷۹۸ ز)، ميرەكى گەلەك چەلەنگ و زيرەك بوو، ھەمى دەمال ديوانا مير ئيسماعيل پاشاى بوو، نەخاسمە پشستى ئاريشە ل سەردەمى وى ژ لايى براپىت وى يىت لى پشستەرى بووين (سەبفۆر بەگ، حاجى لطف اللہ بەگ و حاجى خان بەگ) قە بو پەيدا بووين<sup>(۲)</sup>. ژ بەر دوبرى يا وى و زەلامىت وى ژ كەلى، دەرەت بو ھندەك نەحەزىت وى وەكى (ھەمزۆيى مزوبرى)<sup>(۳)</sup> پەيدا كرىو ھەتا كو كەلا ئەرزى دورپىچ كرى و ھەولداى بستىنت.

### دورپىچكرنا كەلى

دەمى كول سالا (۱۲۰۹ ك/۱۷۹۴ ز) مير ئيسماعيل پاشا دگەل ھەر سى براپىت خو

---

(۱) عارف ئوسمان بەگ.  
\* ناڤى وى كرىو (فۆلە) و ھەتا نۆكە ژى جھى ھافرى وى بى مای، ژ بەر كو بى د بەرى كۆلايە دبېژنى (جوھنى بى ھەسپى ميرى) بەرى خو بدە پشكا وئىنە يا.  
(۲) الاكراد فى (بھدينان)، ژ پ۱۵۷-۱۵۹  
(۳) مەزنى ئويجاخەكا مزوبرى يا بوو، خو بى لى كەفتىبوو و ژ ناڤ مزوبرى يا ب ئويجاخا خو قە بار كرى و داخووازا ھەواندىنى ژ مير ئەحمەد بەگى كرىو، وى ژى دانابوو لسەر وى جھى (ھەمزۆي) ناڤا كرى و ژ بەر ھندى بوويه (ھەمزا). ژ بەر كو گوندى بەرى ل بەر سپنەى بوو لسەر رىكا ژ (ھەمزا) دجىتە گوندى (كورىمى).

سه یفۆر به گئی و حاجی لطف الله به گئی و حاجی خان به گئی ناشت بووی<sup>(۱)</sup>، داخوازا میر عه لی به گئی کر، دا کول وئ ناشتبوونی یئ ناماده بیت وهک (شاهد). میر عه لی به گئی باهرا پتر ژ زه لاما دگهل خو برن و بهر ب نامیدی یئ چو، هه مزۆیی مزویری مروقتیت خو خرغه کرن و ژ هه می لاقه که لا ئه رزی دورپیچ کر و هه ولدا بستینت، به لی ئه و زه لامیت تیدا ماین دگهل پیره میتر و زن و سنیل تهننگ کر نه د په نجه ریت که لی دا و شه ر کرن هه تا کو هه وار ژ وان گوندیت ده ور بهر نه خاسمه (پاسی) یا<sup>(۲)</sup> قیراگه هشت و دورپیچا وی شکاندی.

پاشی ده می میر عه لی به گ ژ نامیدی یئ زفری و ب کریارا هه مزۆیی مزویری هه سیای، فه رمان دا پاسی یا و خه لکی ده ور بهر، داکو هیرشی بکه نه سه ر گوندی (هه مز) و هه مزۆیی مزویری ژئ ده ربیخن، هه می پیکفه چوونه سه ر هه مز و هه مزۆیی مزویری ره فی و بهر ب بامه رنی چو، به لی پشتی چه ندین ماقویل و مه زیت ده قهری داخوازا لیبۆرینی ژ میر عه لی به گئی کری، قائل بوو کو ژ هه مز بار که ت و بچیت، له ورا هه مزۆیی مزویری و مروقتیت خو ل بامه رنی تاکنجی بوون.<sup>(۳)</sup>\*

میر عه لی به گئی کوره ک لدویف خو هیلا، ناقی وی نوری به گ بوو و میراتی پشتی وی گه هشتیه میر پحه مه د به گئی پسه مانی وی.

## ۹) میر پحه مه د به گ

کوری خان ناقده ل به گئی کوری میر به هدۆر به گئی یه، چو پیزانین ل دۆر رۆلی قی میری و رویدانیت ل سه ر ده می وی نه گه هشتینه مه، هه رچه نده ل ده ستپیکا چه رخی (دوازدی کۆچی/هه ژدی زایینی) میراتی ل که لا ئه رزی کر بوو.  
میر پحه مه د به گئی دو کور لدویف خو هیلان؛ ئیسف به گ و سلیمان به گ.

(۱) غرائب الاثر، بپ ۳۶

(۲) پاسی: گونده که ژ گوندیت ده قه را سپه ی دکه قیته بهر خابویری.

(۳) د روینشته کی دا، ل سالا (۱۹۸۰) ئ، من ئەف پیزانینه ژ محه مه دی عه لی به گئی ئه رزی وهرگرتن.

\* نۆکه ژئ دوینده ها هه مزۆیی مزویری یا ل بامه رنی مای ب ناقی بنه مالا «حه سه نی سیتی» ده یته نیاسین.



### ۱۰. میر حسەن بەگ

كۆپى برەھىم بەگنى كۆپى بەكر بەگنى (ھۆزانقان)ە، ل سەردەمى وى رۆژا دوپماھى يىن يا مېرنشىنا بادىنا ئاڧا بوو، دەمى كو مېر محەمەدى رەواندىزى (مېرى كۆر) ل سالا (۱۲۵۰ك/۱۸۳۴ز) ئامىدى يى ستاندى و ھەر ل بەھارا وئ سالى كەلا ئەرزی ژى ستاند و مېراتى يا بەگىت ئەرزی ب دوپماھى ئىناى.

مېر حسەن بەگنى تىنى كۆرەك لدویڧ خۆ ھېلا، دگۆتنى فەتەح بەگ.

براسین

دویماهییا میریت نهرزی

\* ب دویماهییهاتنا میراتی یا میریت نامیدی یین

\* ب دویماهییهاتنا میراتی یا میریت نهرزی

\* نهرزی پشتی خرابوونا کهلی

## پيشگوئنهك

هر دهوله تهكڻي روژا ناقابوونا خو يا هه، ديسان نه گهرتت خو بيتت تايه تي بيتت ههين، ميرنشيننا بادينان ئي ل دويڤ وي چهندي روژا ناقابوونا خو دا هه بيتت؛ و نه گهرتت وي ناقابووني ئي هه بوون، نه گهرئ سهره كي ئي لاوازي يا ميرتت وي بو، زنده باري گفاشتتتت دهرفه يي، بيتن كوژ لايين ميرنشينتت دهروبه لئ دهاتنه كرن، به لئ ل دويڤ ديتنا مه نه گهر تاريشيتت ناخوئي و لاوازي يا ميرئ و نه گهرتت دهرفه يي ئي نه بان هه دا روژا وي ناقا بيتت، ژ بهر كو پربارا دهوله تا ئوسمانئ ژ بو نه هيلانا ميرنشينتت كوردا دهركه فتبوو، و نه خسه ئي هاتبوونه دانان و له شكه ريئ ئوسمانئ ئي خو ئاماده دكر ژ بو وي چهندي، به لئ نه گهر چهوا بيتت نه گهرتت ژيگوتئ و هه فركي بيتت ناخوئي فاكته ره كي گرن بوون د وي چهندي دا. نوكه ئي ديئ نه گه را (مباشر) خويا كه ين.

## ب دويمه ايهاتنا ميراتي يا ميرتت ئاميدئ يئ

د كهفن دا و هه ر ژ سهردهمئ حه سهن به گئي كورئ چولي به گئي ميرئ داسني يا، په يوه ندي د ناقبه را داسني يا و مزويري يا نه خوش بوو بوون، نه خاسمه پشتي حه سهن به گئي نه هيلاي كارواني بيتت مزويري يا بچنه گوندتت داسني يا، ژ بهر هنديئ مزويري يا هيرشهك كره گوندئ (كابارا) و پشتي شه ره كي دژوار (هه شتئ) زه لام ژ هه ردو جوينا هاتنه كورشتن، به لئ پشتي (هه شت) هه يقا پيگه اتن<sup>(۱)</sup>.

مزويري يا هزر دكر، كوئهف دلانا د ناقبه را وان و داسني يا دا په يدا بووي ژ كرياتت ميرتت ئاميدئ يئ نه و هه ر ئون داسني يا پال ددهنه وي هه لويستئ، له ورا لئ پشته ريئ بيوون و قائل نه دبوون خويكي بدنه، د سهر هنديئ را هيرش دكرنه وان گوندتت ده شتئ بيتت دكه فنه د ناقبه را چيا و خازري و باج ئي دستاندن و كوته كي لئ دكرن، ژ بهر هنديئ خه لكئ وان گوندا و داسني يا هانا خو برنه نك ميرئ ئاميدئ يئ مير محهمه د سه عيد پاشاي (۱۲۴۰-۱۲۵۰/ك/۱۸۲۴-۱۸۳۴ز) و گازنده ژ مزويري يا كرن، وي ئي جابا سه روكيئ مزويري يا عه لي ئاغايئ نه رگوشي و كورئ وي سنجان ئاغاي شرئكر و ل بهر بوو هه ردوكا بكورئيت، به لئ ده ميئ ئاماده بووين د خوژا نه ديت و تنئ هندهك گه ف لئ كرن؛ دا وي كاري نه كهن، ژ بهر هندي ب دلاني ئ نك وي ژقرينه شه، له ورا مير محهمه د سه عيد پاشاي

(۱) عبدالفتاح علي يحيي، كوفارا كاروان، ژماره (۴۲)، ئادار ۱۹۸۶، الملا يحيي المزوري وسقوط اماره بادينان، پشكا (دووئ)، بپ ۱۳۵

جابا میری داسنی یا عہلی بہگئی کورپئ حہسہن بہگئی کورپئ چولی بہگی فریکر و داخواز ژئی کر عہلی ئاغای و کورپئ وی سنجان ئاغای بکوژیت. ل دەستپیکئی قائل نہبوو، ژ بہر کو مزویری و مسلمانییت دی دا فرمانا ئیزدی یا راکہن و داخوازا لیئورینی ژئی کر و گوئی؛ من نہقیبت ئەز مایی خۆد مزویری یا بکہم، بہلی میر محہمد سہعید پاشای سۆز و پیمان دانئ کو ہەر گاقا مزویری تشتہکی بکہن، ئەو لەشکەرئ خۆ فریکہتی ژ بو پاراستنا ئیزدی یا و ژ والی بیئ مويسلی و بہغدا ژئی بیارتیزیت ئەگەر قیان تشتہکی دژی داسنی یا بکہن. عہلی بہگئی داسنی ب فی چہندی قائل بوو پشتی زانی کو ہندہک مزویری ژئی دئی ہاریکاری یا وی کەن و پشکداری بیئ د وی پیلانی دا کەن.

ہەر ل وی زقستانئ کو سالا (۱۲۴۸ک/۱۸۳۲ز) بوو، میر محہمد سہعید پاشای برایی خۆ میر ئیسماعیل پاشا میری ئاکری راسپارد ژ بو بجہئینانا وی مہرمی و ژیک نیزیکرنا ہردو لا، میر ئیسماعیل پاشای ہاتن و چوون د ناقبہرا ہردو لا دا کرن و دگہل عہلی بہگئی چوو سہرہدانا عہلی ئاغای ل گوندی (بالہتہ)، و داخواز ژئی کر کو ئەو ژئی ب سہرہدانا عہلی بہگئی ل گوندی (باعہدری) رابیی، دا پتر پەبوہندی خۆش بہن و ژیک نیزیکی بہن. ل دەستپیکئی عہلی ئاغای قائل نہبوو، بہلی ل دویمہی بیئ ب ہاریکاری یا (وہیسی ئاغایی مامیزدینی)، بیئ کوب وی پیلانی دحہسیا شیا قائل کەتن، کو ئەو و کورپئ خۆ سنجان ئاغای ب سہرہدانا عہلی بہگئی ل گوندی باعہدری رابین. پشتی دەمہکی عہلی ئاغای و کورپئ وی سنجان ئاغای ب (پینج) زہلامییت دیشہ چوونہ باعہدری و ل عہلی بہگئی بوونہ میہقان، عہلی بہگئی ژئی بو وی پیلانی خۆ نامادہ کریوو، لەورا زہلامییت وی لی خرڤہ بوون و عہلی ئاغای و سنجان ئاغای دگہل سی زہلامییت دی کوشتن و ہەر دو بیئت دی ژئی شیان خۆ خلاس کەن و بزقنہفہ.

مہلا ئەحیایی مزویری، کو دبیتہ برازایی عہلی ئاغای، ہانا خۆ برہ نک میر محہمد سہعید پاشای و داخوازا ہاریکاری بیئ ژئی کر، بہلی چو بو نہکر، ہەر وہسا ہانا خۆ برہ نک میر ئیسماعیل پاشایی میری ئاکری، وی ژئی بو چو نہکر<sup>(۱)</sup>، دسہر ہندی را

(۱) عبدالفتاح علی یحیی، کوفارا کاروان، ژمارہ (۴۳)، نیسانا ۱۹۸۶، الملا یحیی المزوری وسقوط امارة بادینان، پشکا (سین)، بپ ۱۴۹-۱۵۴

خولامه کئی میر محمد سہ عید پاشای کورئ وی مهلا عہدولرہ حمان کوشت<sup>(۱)</sup>، لہورا مهلا نہ حیای ہانا خو برہ نک میر محمد دئی رھواندزی «میرئ کور» (۱۲۲۸-۱۲۵۴ک/ ۱۸۱۳-۱۸۳۸ز)، بی کو دلدا ہہوو میرنشینا خو ل سہر کیستی میرنشینا بادینا بہر فرہہ بکہت، دیسا د وان کاودانا دا میر موسا بہگی برایی محمد سہ عید پاشا چوو نک میر محمد دی و داخو ازا ہاریکاری بی ژئ کر، دا کو ئو شوینا میر محمد سہ عید پاشای بیہتہ میرئ بادینا.<sup>(۲)</sup>

میر محمد دی ئف ہردو داخو ازہ ب دہلیقہ دیتن، دا کو مہرہما خو بجہ بینیت و دہقہرا بادینا بستینت، بہلی دہم زقستان بوو و ریک و ریبارد سہخت و نہ خو ش بوون، نہ خاسمہ بو لشکہرہ کئی مہزن، دگہل ہندی ژئ پەرگاری ب زہحمہت بوو و لشکہرئ وی خو ل بہر کاودانیت سہقایی زقستانئ نہ دگرت ئہ گہر ب کارہ کئی لشکہری رابیا، لہورا سوژ دا ہردو لا و پیمان دانئ کول سالا (۱۲۴۹ک/۱۸۳۳ز) دہمی بہار، چاخن (جہہ) دکہ قیہتہ فریکی، ئو ب لشکہرئ خو قہ دہانا وان بیت، مہ بہست ژ دہمی فریکی ئو بوو کو ئالیکا دواریت لشکہری، دئ پی ہیہتہ دابینکرن، لہورا ہتا نوکہ ژئ ئیزدی دبیژنہ وئ ہیرشا بسہر دہقہرا شیخان دا ژ لایی لشکہری میر محمد بہگی رھواندزی قہ؛ (فہرمانا فریکی).

ہہر وئ زقستانئ یا سالا (۱۲۴۸ک/۱۸۳۲ز) میر محمد دی لشکہرہ کئی ژ (پازدہ) ہزار زہلاما پیک ئینا و کرہ (سئ) پشکا، برایی خو رھسول بہگ کرہ سہرکیشتی پشکہ کئی و میر موسا بہگی برایی میر محمد سہ عید پاشای کرہ سہرکیشتی پشکا (دووئ) و ب بہراہی یا پشکا (سیئ) کہفت و ل روژا سیشہ می (۱۰) ی نیسانا سالا (۱۲۴۹ک/۱۸۳۳ز) ل (زئی) دہرباس بوو و بہرئ خو دا دہقہرا بادینا.

لشکہرئ رھسول بہگی گہہشتہ شیخان و بہرئ ہیژیت بادینان ب سہرکیشتی یا ئینس ئاغای قیبرا بگہن ہیرش کر و شیا ب ئیکجاری دہقہرا شیخان بستینت و عہلی بہگی

---

(۱) بہلگہ بہ کئی دیرؤکی، لو چہند دیرؤکیٹ رویدانا ل سہر ہاتینہ نقیسیین و ل نک من ہہیہ، دبیژیت: ئہ نجامدہریت کوشتنا وی نیروہی بوون.  
(۲) کو قارا کاروان، ژئدہرئ بہرئ، بپ ۱۵۵

میری داسنی یا ئیخسیر کەت. دەمی میر محەمەدی زانی کو هیزیت بادینا بیټ د هانا ئیزدی یا چووین، ئیکسەر فەرمان دا برایی خۆرەسوول بەگن کول ئاکری بزقریت و بستینت و وی بخۆژی بەری لەشکەری خۆ دا دەفەرا زیباری یا دا بگەهیتە نامیدی یی، هیزیت زیباری یا ب سەرکیشی یا سلیمان ئاغای و عەلی ئاغایی کوری تەتەرخان ئاغایی زیباری چوونە بەراھی یی و پشتی (٤٠٠) زەلام ژ هەردو لا هاتینە کوشتن و هیزیت زیباری یا شکەستین، لەشکەری میر محەمەد بەگن گەهشتە نامیدی یی و دورپیتچکر.

رەسوول بەگن (ئاکری) ستاند و (سەلیم پاشا) کرە میری وی<sup>(١)</sup>، پشتی کو ئیسماعیل پاشا ژێ دەرکەتی و ب ریکا زیباری بەر ب نامیدی یی چووی.

هندی میر محەمەد بەگن بزاف کرن نامیدی یی بستینت، بەلی چو بەدەست فە نەهات، ژ بەرکو دلیری و چەلەنگی یا سەرکیشی لەشکەری نامیدی یی عەمەر ئاغایی کتانی نەدەهتلا ئەو مەرەم بچە بیټ، لەورا بەری خۆ دا حیلەکن ژ بۆ کوشتنا عەمەر ئاغای و هەندەک هەنارتە نک دا قانیل کەن، بەلی ل بەر نەهات، بەلی ل دویمای یی ب ریکا هەندەک نەحەزا شیا عەمەر ئاغای بکوژیت و دەرگەهیت کە لا نامیدی یی بۆ لەشکەری خۆ فەکەت، ئەو ژێ پشتی (سەد و پینجی) ژ لەشکەری وی هاتینە کوشتن، ژ بەر فنی بەرگری یا زۆر یا ژ نامیدی یی دەهاتە کرن لەشکەری میر محەمەد بەگن رەواندزی نەشیا بوو بستینت هەتا دەستپیتکا هاڤینا وی سالی، ئانکو سالا (١٢٤٩ک/١٨٣٣ز)، ژ بەر کول رۆژا (٦) خزیرانی ژ نوی جاب گەهشت هەقلیری، کو نامیدی یی هاتە ستاندن و میر محەمەد سەعید پاشای دەست ژ میراتی یی بەردان و مویسا پاشا کرە میری بادینا<sup>(٢)</sup>، و زقری فە رەواندزی.

پشتی زقرینا میر محەمەد بەگن بۆ رەواندزی، خەلکی نامیدی یی سەرهلدان کرن و مویسا پاشا کرە دەر و جارەکا دی محەمەد سەعید پاشا کرە میری نامیدی یی، ژ بەر هندی میر محەمەد لی زقری فە و جارەکا دی بۆ دەمی (سێ) هەیشا دورپیتچکر، ل فنی دورپیتچن کەل و پەلی خوارنی ل نک خەلکی نامیدی یی کیم بوو و بەر ب نەمانی چوو، لەورا داخوازا

(١) جیمس بیلی فریزر، «رحله فریزر الی بغداد فی ١٨٣٤»، ت: جعفر الخياط، ط١، مطبعه المعارف (بغداد ١٩٦٤/٨/٣٠)، ص٢٢  
(٢) ژێدەری بەری، ب٢٢

ناشتبوونی ژ میر محهمه دی کرن و محهمه د سه عید پاشا دانه دهست، بهلی دهمی دهرگه هنی که لی بۆ له شکه ری وی فه کرین ب ناف خه لکی کهفت و دهست ب شه لاندنی و کوشتنا مه زنا کر و برایی خو ره سول بهگ کره میری نامیدی بی<sup>(۱)</sup> و ده قهریت دی بیت بادینا و شیا سیسته مه کی کونترولی لی بجه بینت، کو چو جارا بهری هینگی نه هاتی به بجهینان<sup>(۲)</sup>.

مه گو تیبو کو دهمی تاکری هاتی به ستاندن، میری وی میر ئیسماعیل پاشا، شیا بوو خو رزگار کهت و خو ب نامیدی بی را بگه هینت، دیسا دهمی جارا ئیکتی میر محهمه دی ره واندزی نامیدی ستاندی، ئیسماعیل پاشا شیا خو رزگار بکهت و بهر ب که لا نیروه بچیت و خو لی ناسی بکهت، به لی پشتی هه یامه کی بهر ب (ئیرانی) چوو و ل باژی ری (شنو) بی ناکنجی بوو، ژ ویری ب ریکا میر نورالدین میری هه کاری یا په یوهندی ب مه زنی ت بادینا کرن. پاشی ژ ئیرانی چوو جوله میرگی نک میر نورالدین ی و (چل) رۆژا مال نک بیی کو کهس پی بجه سیت، پشتی زانی کو خه لکی بادینا دل ل سهر وی هه ی، دگه ل پتر ژ (سه د و پینجی) زه لامیت هه کاریا بهر ب نامیدی بی چوون، ب شه قی ددانه ری و ب رۆژی خو دقه شارتن، ل شه فا گه هشتین دیتن دهرگه هیت وی د فه کرینه، ئینا ب ژور کهفتن و شیان دو سه ره له شکه ری ت میر محهمه دی دگه ل ژماره کا سه ربازا ئیخسیر کهن، هینگی مویسا پاشا ل دهرقه ی نامیدی بی بوو، دهمی زانی برایی وی ئیسماعیل پاشای نامیدی ستاند، ئیکسه ره قی و قه ستا میر محهمه د کر ل (حه سه نکیتفا)، هندیکه مه لا ئه حیا بی مزویری بوو دگه ل شاگردی وی مه لا قاسمی مایی ل ده قه را سندی یا هاتنه گرتن و چاقیت مه لا قاسمی ب ساخی ژ سه ری ئینانه دهر و مه لا ئه حیا مزویری هنارتنه نامیدی بی، ل ویری ئیسماعیل پاشای سه ر خاترا شیخ محهمه دی تاکره بی لی بۆری و نازاد کر<sup>(۳)</sup>.

پشتی کوشتنا میر محهمه د بهگی ب فه رمانا سولتان مه حمود دی دووی (۱۲۴۷-۱۲۵۲ ک/ ۱۸۳۱-۱۸۳۶ ز)، ل سه ر دهستی (والی) بی (سیواس) ل سالا

(۱) محفوظ العباسی، اماره بهدینان العباسیه، ص ۱۰۵، نقلا عن عباس العزوی، العراق بین احتلالین، ج ۷، ص ۳۵

(۲) المستر ستیقن هیمسلی لونگریک، اربعه قرون من تاریخ العراق الحدیث، ت: جعفر الخياط، ط ۴، مطبعه المعارف (بغداد ۱۹۶۸)، ص ۳۴۳

(۳) محفوظ العباسی، اماره بهدینان العباسیه، ص ۱۰۷ - ۱۰۸

(۱۲۴۵/ک/۱۸۳۸ز)<sup>(۱)</sup>، لهشکهرئ ئوسمانی هیترش کره سهر دهقهرئ، ل سالا (۱۲۵۵/ک/۱۸۳۹ز) سهرلهشکهرئ ئوسمانی شهریف پاشایین نامیدی یئ دورپیچ کر<sup>(۲)</sup>، ئیسماعیل پاشای زانی کو یئ چن نابیت بهرگری یئ ژئ بکته و بپاریزیت، لهورا ب شهقی دگهل هندهک زهلامیت خوژئ دهرکته و چوو نک میر بهدرخان بهگن ل جزیرا بوئا، شهریف پاشای نامیدی یئ ستاندن و ئینس ئاغایین کتیلی کره میرئ وئ و زفری فه مويسل. ئینس ئاغا بو ئیسماعیل پاشای گهلهک یئ ب ئهختوبار بوو، لهورا جابا وی فریکر دا بزقریتهفه نامیدی یئ، ئهوژئ ل سالا (۱۲۵۸/ک/۱۸۴۲ز) زفریقه نامیدی یئ و پیشوازی یهکا گهرم ژ لایئ خه لکی وئ بو هاته کرن، بهلئ وی دزانی کو چو مفاد زفرینا وی دا نینه ئهگهر حکومه تا ئوسمانی پشتتهقانی یا وی نهکته، لهورا داخوواژ محهمده پاشا (ئینجه بیراقدار) ی کر بکته میرئ نامیدی وهکی بهرئ، بهلئ داخووا وی بجه نههات ژ بهرکو حکومه تا ئوسمانی ل بهر بوو چو میرنشینیت کوردی نههلیت، د سهر هندئ ژئ را (ئینجه بیراقدار) ی لهشکهرهکی مهزن خرهکر و هنارته سهر نامیدی یئ. ئیسماعیل پاشا نهچار بوو کو بهرهقانی یئ ژ نامیدی یئ بکته و لهشکهرهک هنارته بهراهی یا لهشکهرئ ئوسمانی، ههرده لهشکهر، یئ ئوسمانی و بادینا ل گوندئ (ئیتوتی) ل ناڤ مزویری یا گههشتنه ئیک و شهړ و لیکدانا دهستیچکر، د نهنجام دا لهشکهرئ بادینا شکسته و پاشقه زفری، ئیسماعیل پاشای، وهکی ههر جار خو د نامیدی یئ دا ئاسیگر و لهشکهرئ ئوسمانی دژانیت وئ گرتن و بو دهمی چوار هه یفا دورپیچکر و گفاشتن کره سهر، ل دویماهی یئ ئیسماعیل پاشا نهچار بوو و مهرجیت (ئینجه بیراقدار) پهسند کرن و خو دا دهست، (ئینجه بیراقدار) ژئ دگهل خیزانا وی هنارتنه بهغدا و ل وئیرئ ما ههتا کول سالا (۱۲۹۲/ک/۱۸۷۶ز) چوو بهر دلوقانی یا خودئ<sup>(۳)</sup>.

ب قی رهنگی میرنشینا بادینا ب دویماهی هات و ل سالا (۱۲۶۵/ک/۱۸۴۸ز) نامیدی یئ بوو قهزایهک سهر ب دهقهره ههکاری یا قه و ئاکرئ سهر ب مويسلئ قه<sup>(۴)</sup>.

(۱) عبدالفتاح علی یحیی، کؤقارا کاروان، ژماره (۵۲)، کانوینا دووئ (۱۹۸۷)، «الهجوم العثماني على كردستان وسقوط اماره سوران»، القسم الاول، ص ۱۴۲  
(۲) بهرئ خوژده بهلگه یئ ژماره (۱)، کوژ پاشما ییت قوتابخانا (قوبان)، من ژ دهست هیترا (محمود فقی) وهرگرتی یه.  
(۳) انوه المانی، الاکراد فی (بهیدینان)، ص ۱۷۴ - ۱۷۶  
(۴) محفوظ العباسی، اماره بهیدینان العباسیه، ص ۱۰۹



## ب دویمایهاتنا میراتی یا میریت نهرزی

دهمی کو میر محمهد بهگی رهواندزی (۱۲۲۸-۱۲۵۴ک/۱۸۱۳-۱۸۳۸ز) زانی کو لهشکه ری بادینا بی د ههوارا ئیزدی بیت دهقرا شیخان چووی، ئیکسه ر فرمان دا برایی خو رهسول بهگی و بزاف کر بستینت، بهلی نهشیا بستینت و ب وی رهنگی ما و میر محمهدی هزر کر کو دئ گهلهک پیشه مینت ههتا کو بستینت، لهورا د وی کاودانی دا هیتلا و بهری جوبنهکی لهشکه ری خو دا دهقرا، داکو بستینت و بندهست کهت، بهری کو ههول بدن د ههوارا بچن، ههروهکی ل سالا (۸۷۵ک/۱۴۷۰ز)، ل سهردهمی سولتان حهسهنی (۸۷۰-۹۴۰ک/۴۶۵-۱۵۳۴ز)، لهشکه ری «ئاق قویونلو» ی ب سهرکیشی یا سلیمان بیژن نوغلی، نامیدی بی بدهمی (سی) ههیفا دورپتچگری پاشی هیتیت زتیاری یا و بهرواری یا و نههلهیا، ب شقی هیش کرینه سهر و پتر ژ (هزار) سهریازا ژئ کوشتین و بیت دی پاشقه رهقین<sup>(۱)</sup>، یان ههروهکی ل سالا (۱۰۳۵ک/۱۶۲۵ز) ل سهردهمی میر ئیسف خان بهگی (۱۰۲۹-۱۰۴۱ک/۱۶۱۹-۱۶۳۱ز)، دهمی لهشکه ری خان نهحمهد بهگی نهردهلانی بی دیسا بدهمی (سی) ههیفا نامیدی بی دورپتچگری، پاشی ئیش کهفتی یه ناف و گهلهک ژئ مرین، ههتا نوکه ژئ گورخانا وان، ب ناخی «گورخانا سورا» دهیتته نیاسین<sup>(۲)</sup>.

لهشکه ری میر محمهد بهگی گههشته نهرزی و ل لای رۆژههلاتی کهلی بهرامبهری دهرگههی سهرهکی سهنگریت خو دانان<sup>(۳)</sup> و داخوازا تهسلیمبونئ ژ میر حهسهن بهگی کر، بهلی جاب نهو بوو، کو ب هیچ رهنکهکی خو چهماندن چینابیت و کهلا نهرزی دی بهرهقانی بی ژ خو کهت هندی کو ئیک میر تیدا مابیت، لهورا شه ری دهستپکر و لهشکه ری میر محمهدی هیشیت خو زور کرن، بهلی وی بهرگری و بهرهقانی یا زور نهدهیتلا پهنهگا که پیشه بچیت، سهرکیشی وی جوبنی لهشکه ری، بی کهلا نهرزی دورپتچگری، گههشته باوهریهکی کو ب هیچ رهنکهکی؛ ب ریکیت لهشکه ری نهشیت

(۱) محفوظ العباسی، العباسیون بعد احتلال بغداد، ص ۹۴

(۲) انور المانی، الاکرد فی (بهدینان)، بپ ۱۳۹

(۳) ههتا نوکه ژئ دبیژنه وی جهی چهپه ری سورا، ل بپ ( ) هاتی یه بهسکرن.

بستینت، له ورا هزرا خو د ریکه کا دی کر، نه و ژي نه و بوو، کو پستی چند روژه کیت بی  
کریاریت له شکری و نارامی یی؛ بهری کته کا کیم ژ له شکری خو دانه ب نک گوندی  
(بانکا) قه و ییت دی ژي خو قه شارتن، پاشی ئیک ژ گوندی (مه تینی) راسپارد کو  
بچیته (سه ری بانکا)<sup>(۱)</sup> و گازی بکته: «هواره گه لی نه رزی یا سوړا تالانی سه یدیت  
مه تینا بر».

میر حسنه به گئی و هسا هزر کریو کو له شکری سوړا چه په ریت خو بهردان و بهر ب  
گوندی (بانکا) و (مه تینی) چوون، له ورا ده می وی سه یدی مه تینی یی ب وی چه ندی  
هاتی یه راسپاردن کری یه هه وار، ئیکسه ر میر حسنه به گئی گازی کره زه لاما و ب ریکا  
دهرگه هی پیکفه بهر ب (بانکا) چوون، ده می کول ملی دهریاس بووین، ئیکسه ر نه و  
له شکری خو قه شارتنی دهرکته تن و هیرش کره کله ی و شیان بستینن، ژ بهر کو کیمه ک  
تیدا مابوون و بهرگری یا وان نه ل ناستی پیدگی بوو.

برای حسنه به گئی و بنامی وی نووری به گ گرتن و پستی که لا نه رزی سو تین و  
دیواریت وی ب ته قری خراب کرین و راستعه رد کرین؛ دگه ل خو برن و بهر ب که لا  
(شخو) یی چوون و هه ر ب وی رنگی خرابکرن و قه ستا ده قه را بهرواری یا کرن. حسنه  
به گ و زه لامیت دگه لدا ل وی ده می، ل دۆریت (بانکا) ب شه رکی قه د مژویل بوون و  
هه تا زقرین، دیتن کو که لا بوویه کافل و نهارا ل سه ر هاتی یه دانان و یی بو وی  
سه روه ری دکه نه گری و ب زهینه ل به گئی و نووری به گئی دبیژن.

ل دویف دیتنا من ستاندنا که لی نه ژ نه گه ری وی پیلانی بوو، به لکوژ بهر نه بوونا  
چه کئی پیدگی بوو. مفتی یی ئامیدیی (محمد شکری أفندی) د یاداشتیت خو دا دبیژیت:  
ده می ئیسماعیل پاشایی (دووی) ژ ئامیدیی ره قی بهر ب بهرواری بالا و نیروه چوو و  
له شکری خو خرغه کر زیده باری وان توپیت ل که لا (بیته نویری) و (نه رزی) و که لا  
(نیروه) و (ناشه وا) و (قومری) خرغه کرن و ب سه رکیشیا (خه لیل ئاغایی دۆسکی) ل  
سو بلاقی توپ دانانه ئامیدیی<sup>(۲)</sup>. هوسا دیار دبیت کو که لا یی چه کئی گران بوو، له ورا

(۱) ملکه دکه قیته د ناقبه را گوندی بانکی و نه رزی دا.

(۲) بهری خو بده ده ستقیسا ژماره ( ).

زوی هاته ستانندن.

ئەقە ژى ئەو پىڭگۆتنە يا كو خويشكا وان ل بهه ي يا وان گۆتى و پشتى هينگى به لاف  
بووى و بوويه ئىك ژ پىڭگۆتنىت دەقەرى بيت ب ناف و دەنگ. (۱)

لۆلۆ مېرۆ،

كەكۆ برا زەينەل بەگۆ،

ئەرزى خوش ئەرزى

جانىكى مېر زەينەل بەگى، تاكوكى قى نېرگى

هەي لۆلۆ..

خودى خراب بكەت، مالا مېرى كۆرە

چەوا دەستىت زەينەل بەگى، نوورى بەگى

كرنە دارى كەلامچى و پىت وان دانە قەيدىت گران

بەرى وان دانە قەسرکا رەواندىزى (۲)

\* \*

لۆلۆ مېرۆ،

كەكۆ برا زەينەل بەگۆ،

ئەرزى بلندە، ل سەرى دۆلى

هەسپى زەينەل بەگى

ل سەرى قى سالى دكەتن دەستكۆلى

لۆلۆ مېرۆ..

خودى خراب بكەت مالا مېرى كۆرە

چەوا دەستىت زەينەل بەگى، نوورى بەگى

---

(۱) من ئەف سترانه ژ (احمد على بەگ ئەرزى) و ژ كاسىتەكا سترانبىژى كۆچك و ديوانا (عزیز صالح نەبىلى)، كوژ گوندى (سىرى) يە وەرگرت و يا ئەقى دوپماهى يى كره بنىات دگەل مفا دىتنى ژ يى بەراهى يى.  
(۲) عارف عثمان بەگى دگۆتى: (كەلا رەواندىزى).

دانه دارى كه لامچى و پيټ وان دانه قه پديت گران  
بهري وان دانه قه سرکا سته مبولي (۱)

\* \*

لۆ لۆ ميرو،  
كه كو برا زهينه ل به گو،  
ئاشويتى خو ئاشويتى  
لۆ لۆ ميرو  
تقنه نكا شه شخانه، ل سهر زندي سپي تي.

\* \*

لۆ لۆ ميرو،  
كه كو برا زهينه ل به گو،  
كه لا ئه رزي به رينه  
سهر ده ريان و بن ده ريان  
قه دانه ره شمال و كوينه  
لۆ لۆ ميرو..  
چهند و چهند جارا من گوته ته  
ل ئه رزي نه روينه  
ته چو ميرو و حاكميت خو لي نينه!

\* \*

لۆ لۆ ميرو  
كه كو برا زهينه ل به گو،  
بهاره، بهاره كا نوي كه ملي  
زهند و باسكيت سپي

---

(۱) بهري وان نه دابوو سته مبولي، به لي ده مي بهر ب ئه فرازي برين، وه سا هاته هزر كرن، كو دي به نه (سته مبولي)، ديسا ژ ساده ييا خو هزر نه كرى به كو ميرو محمه د دژي ئوسمانى يا بوو.

مه تالی هاقییتی سه ر ملی

لۆ لۆ میروؤ..

خودی خراب بکهت، مالا میروؤ کۆره

زهینهل بهگ گرت و بره قهسرکا گهلی<sup>(۱)</sup>

\* \*

لۆ لۆ میروؤ،

کهکۆ برا زهینهل بهگۆ،

بهاره یا ل من که ملی

پا ته کومی لسه ر سه ری،

دین دا کهفت دو ره شه گولی

لۆ لۆ میروؤ..

من گۆت: کهکی من بی زهینهل بهگ زافا بوو

خوزی من زانیبا،

دا چمه سه ری، یان دا چمه ملی.

پشتی بۆرینا چند ساله کا و شوینواریت تراژیدی یا بی سه روشوین بوونا زهینهل بهگی و نووری بهگی، جاره کا دی خه لکی ئه رزی پیگۆتن، بهلی دویر ژ شیبوازی خه مۆکی بی به لکول چارچووشی وی سه لیقلا داوهت و دروین و ریکا دهیته گۆتن، ئه فال خواری ژ سترانه که، ژ وان سترانیت ب نووری بهگی هاتی یه گۆتن، کول دهستپیکی به حسسی بارکرنی یه، ژ بهر کو پشتی خرابوونا کهلی، خه لکی وی ل شوینواریت وی نه ئافاکرن و خانی بۆ خۆل نزار و بهرۆژا ئافاکرن:

های بار کر بار کر لۆ میروؤ

مالا میروؤ بار کر لۆ میروؤ

خاتوینا کار کر وه زیروؤ

ستی یا سوپار کر وه زیروؤ

---

(۱) ژ بهر کو قهسرا میروؤ محمه د بهگی دکه قیته د گهلی دا.

ڦڻي جوله ميٽرگي (۱) واري سهرحه دا  
 نووري بهگ گرت، ئوقه ت بهرنه دا  
 هاي بار كر بار كر    لؤ ميرو  
 مالا مير بار كر    لؤ ميرو  
 خاتوينا كار كر    وه زيرو  
 ستي يا سوبار كر    وه زيرو  
 هاي جوله ميٽرگي واري سهرح ايي  
 بهرنا نووري بهگ كوليلكا له يلايي  
 نووري بهگ گرت و برنه به غدائي (۲)  
 هاي بار كر بار كر    لؤ ميرو  
 مالا مير بار كر    لؤ ميرو  
 خاتوينا كار كر    وه زيرو  
 ستي يا سوبار كر    وه زيرو  
 ڦڻي جوله ميٽرگي بيم واري ميرو  
 زهينه ل بهگ گرتوب قهيد و زنجيرا  
 هاي بار كر بار كر    لؤ ميرو  
 مالا مير بار كر    لؤ ميرو  
 خاتوينا كار كر    وه زيرو  
 ستي يا سوبار كر    وه زيرو  
 ڦڻي جوله ميٽرگي واري سهرحه دا  
 زهينه ل بهگ گرت، ئوقه ت بهرنه دا (۳)

\*\*\*

---

(۱) هه تا نوڪه ڙي هندهڪ ڙ خه لڪي ٿه رزي ٿه ردي ٿه ردي، كو زهينه ل بهگ و نووري بهگ برهونه  
 جوله ميٽرگي پايته ختي ميرنشينا هه كاري يا، بهلي يا دورست ٿه وه كو برهونه ره واندي.  
 (۲) زهينه ل بهگ و نووري بهگ نه برهونه به غدائي و ناقتي (به غدا) تني ڙ بوليڪئينان هاتي به.  
 (۳) ل رڙا ۱۹۹۵/۱۲/۳۰، ڙ گولستان عهلي بهگي ٿه رزي وه رگرتي به.

### نهرزى پشتى خرابوونا كهلى

پشتى لهشكهري مير محمهد بهگى كهلا نهرزى سوتى و خراب كرى، وهسا راگه هاندن كو لدويق فەرمانا مييري قهدهغهيه جارهكا دي بهيته ئاڤاكرن، لهورا خهلكي كهلي خانى بو خول نزار و بهرؤزيت لايي نهرزى رؤژهلاتي كهلي ئاڤاكرن. هنديكه بنه مالا مير عهلي بهگى و مير پحه مهد بهگى بوون، خانى بو خول نزارى ئاڤاكرن، لهورا پشتى هينگى دگوتني (مالا نزارى) و هنديكه بنه مالا مير حهسهن بهگى بوو بو خو خانى ل بهرؤزى ئاڤاكرن و دگوتني (مالا ژورى)؛ ژ بهر كو خانى يي وان دكهفتنه لايي رؤژهلاتي خانى ييت مالا نزارى، ژ لايي ژورى قه.

پشتى مير حهسهن بهگى ژى چو ميراتي نه هاته كرن ژ بهر كول سالا (۱۲۵۸ك/ ۱۸۴۲ز) هيزيت ئوسمانى يا دهستى خو دانانه سهر تهڤايا بادينا و سيستمى ميراتي يي نه هيتلا و ل سالا (۱۲۶۵ك/ ۱۸۴۸ز) ئاكرى كرنه دهڤهركا سهر ب (مويسل) قه و ئاميدى يي سهر ب (ههكارى) ياڤه<sup>(۱)</sup>، پاشى ل سالا (۱۲۷۳ك/ ۱۸۵۷ز) سيستمى حكومه تا ئوسمانى ل سهر دهڤهرا بادينا هاته بكارئينان و ب ئيڤكجارى كهفته بن دهستهلاتا ئوسمانى.<sup>(۲)</sup>

ب قى رهنكى ميراتي يا ميريت نهرزى ب دوياهي هات، پشتى كو نيزيكي (۳۰۰) سالان بهردهوامى كيشاي، ههر ژ سالا (۱۲۹۱ك/ ۱۵۳۴ز) ههتا سالا (۱۲۴۹ك/ ۱۸۳۳ز) ميراتي ل كهلا نهرزى و دهورو بهريت وي كرى.

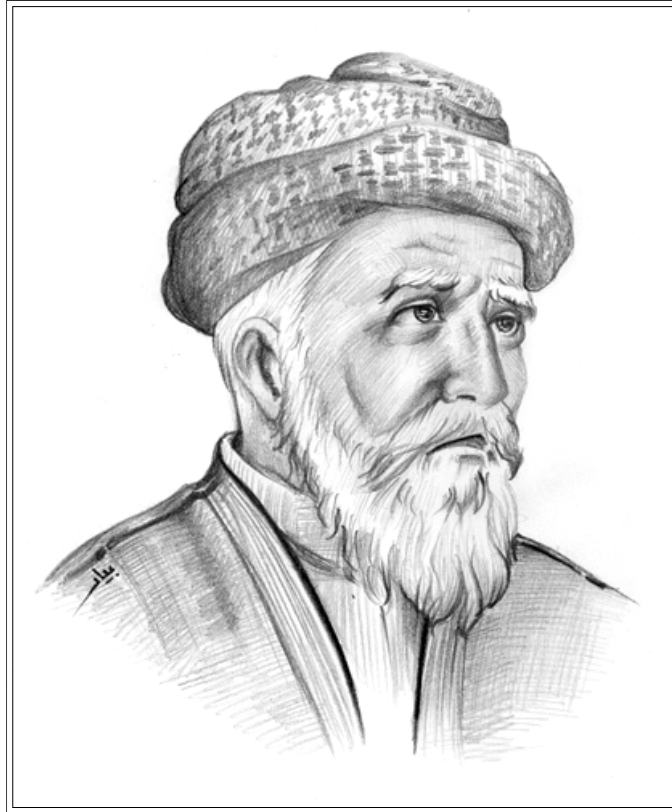
---

(۱) محفوظ العباسى، امارة بهدينان العباسيه، ص ۱۰۹

(۲) انور المائى، الاكراد فى (بهدينان)، بپ ۱۷۷

پشکا دووی

به کر به گئی نهرزی





\* برا نیکتی  
ژیانا وی  
\* برا دووی  
هوزانا وی  
\* برا سیی  
هوزانیت وی

**بِرا ئِيكَيَّ**

**ژيانا وي**

**\* نائني وي**

**\* بوونا وي**

**\* كه سايه تي يا وي**

**\* ژيانا وي يا ره وشه نبيري**

**۱- يا زانستي**

**۲- يا هونه ري**

**\* سهرهاتي بيت وي**

**\* مرنا وي**

## بهڪر بهگي نهرزي

### ناقئي وي

ناقئي وي بهڪر بهگي ڪوري ميگر بههدور بهگي (دووي)، ڪوري ميگر شالي بهگي ڪوري ميگر نهحمدهد بهگي ڪوري بههدور بهگي (ئيڪئي) ڪوري ميگر مهحمود بهگي ڪوري سولتان حهسهن بهگي ڪوري ميگر سهيفهددپن بهگي ڪوري ميگر محمهدهد بهگي ڪوري ميگر بههائدين بهگي (ئيڪئي) به، بين ڪو دگههپته ميگر موبارزهدين (كهڪ). ب ناقئي كهلا نهرزي هاتي به ل سهرانسهري ڪوردستاني هاتي به نياسين.

### بوونا وي

بهڪر بهگي نهرزي، ل كهلا نهرزي، بين هاتي به سهر دنياين، بهلي ديروڪا ژ دايڪبوونا وي نههاتي به زانين و ب دورستي نه هاتي به ديار ڪرن، ڪا ل ڪيژ سالي ژ دايڪبوويه، نهوهر مايي دپهرتوڪا خويا ديروڪي دا<sup>(۱)</sup> دپيژيت: بين ل سالا (۱۱۷۹/ڪ/۱۷۶۷ز) هاتي به سهر دنياين، بين ڪو بهحسي ژيدهرئ في ديروڪي بڪهت، يان ب ريبازهڪا زانستي وي چهندي ب سهلمينيت، لهورا ناکهقيته چارچووقي باوهري بين ژبهه ڪو بهڪر بهگ د «بهيتا سهيراني» دا، ڪو لدويث ديتنا من بهكه مين ههلبهسته وي شهاندي، ديروڪا نقيسينا وي ب (حساب الجمل) ديار دڪهت، دپيژيت:

شهگهريافته چهڪ نهيسي

(بي وڪافا) وهسفهت بهيسي

من گرت و بوخو نقيسي

هيژ ڪهسي نهديتي ب چاڻ

ژبهه حسيبا نهجهدي

(عهين و غهين وفي نوڪاف)

(۱) الاڪراد في بهدينان، بپ ۲۰۶.

لدویش (حساب الجمل) (عین و غین و فی ٹوکاف) دبیتہ (۱۷۰ک) بہرہبری  
(۱۷۵۶ز). ژ قئی چہندی و زیدہباری کو نہخری یی بایی خو بوویہ، دیار دبیت کو ژ  
دایکبوونا وی ل نیفا چہرختی (دوازدی کۆچی / ہہژدی زایینی) بوویہ.

### ژیانای

بہکر بہگی ل ناٹ مالہکا مہزن و دیندار چافیت خو ل دنیا یی فہکرن، بایی وی ہہر ژ  
بچویکاتی یا وی ل قوتابخانا ئہرزئی دانا بہر خواندنی، لدویش گوتنیت ئہرزئی بیت  
کہفن، ہہر ژ بچویکاتی یی نیشانیت زیرہکاتی یی لی ددیار بوون، دہمی کوژی وی  
بوویہ نیژیکی (پازدہ) سالی یی دہست ب لیکنینانا پھیفا کر و ہہولدا ہوزانا برتسیت،  
دگہل ہندی ژی گہلہک یی مژیلی کارسازی یی بوو، ہہردہم ہزر د چیکرنا تشتا دا دکر  
وی پیٹھ مژیل بوو، بہلی مخابن ژیاناما وی ب دورستی نہگہشتی یہ مہ، ژبلی چہند  
سہرہاتیہکیت کارتیکرنیت دہمی لی دیاربووین، کو راستی یا وی ژ ہمی لایاقہ یی  
ٹاشکرا ناپیت، ژبہر کو بہحسی خواندنا وی و ماموستاییت وی و پلا وی یا زانستی  
ونقیسینیت وی ل چوژتیدہریت دیروکی، یان بیت سہردہشکی - ژ بلی چہند ہوزانیت  
وی - نہ گہشتی یہ مہ، بہلی ٹہگہر چہوا بیت ٹہم دشین بیژین: کو بہکر بہگی ئہرزئی  
ژیانہکا پری بہرہمی ٹہدہبی و ہونہری و زانستی بۆراندبوو و ٹہو بہرہمی کیم یی کو  
گہشتی یہ مہ تیرا وی چہندی ہہیہکو مروژ وی پلا زانین و تیگہشتنی ژئی  
سہجکەت.

### کەساتی یا وی

گومان تی نینہ کو مروژہکی دیندار و ژ خودی ترس بوو، ہہمی دہما بہری وی ل  
دویماھی یا وی بوو ژبوژیانای خو یا ٹاخہرتی کار دکر، ہیچ جارہکی پویتہ نہ ددا قریژا  
دنیا یی، قئی چہندی ہیلابوو بییتہ کەسہکی ب دلوقانی و خو پاریز و خودانی سرۆشتہکی  
نہرم و نیژیکی ہہر دلہکی، ژ بہر قئی چہندی ہیچ جارہکی ہزر ددہستہلاتداریہکی یان  
میراتی یہکی دا نہدکر، ہہر چہندہ ٹہو نہخری یی بایی خو بو و مافی وی ژبی برایی وی

یې بچویکتر (ئەحمەد بەگن) ژ بو میراتی یې پشتی بابی وی (بەهدۆر بەگن) پترتر بوو، بەلنی دگەل هندی ژی ل سەر خو (قەبیل) کر کو بیته شیرەتکاری میر ئەحمەد بەگن شوبنا ئەو بخو بیته میر، بەلکو ددیت ئەگەر بیته شیرەتکار دی پتر باشی یې کەتن ژ کو ئەگەر با میر و هەمی بەرپرستی د ستوی وی دا با، ژبەر کو میراتی یا وی سەر دەمی یا پیدفی رەنگەکن هسکی و دلرەقی یې بوو.

ل دویف روناهی یا وی چەندی یا ژ ژیانا وی گەهەشتی یە مە، وەسا دیار دبیت، کو بەکر بەگن نە دقیا ب نانئ میراتی یې بژیت، ژبەر هندی ژی هەمی دەما کاری کرمانجی یې دکر و بەرامەتی ژیانا کرمانجی خیزانا خو ب خودان دکر هەر چەندە ژ مالا میرا بوو و خودانی خو و (حەفت) گوندا بوو، بو نمونە دەمی ئیسماعیل پاشایی (ئیکتی) (۱۱۸۲- ۱۲۱۳ک / ۱۷۶۸-۱۷۹۸ز) پرسپارا ژیدەری ژیانا وی ژی کری، گۆتی: «هنارکا دبهینه دەشتی، سەر ب سەر ددەینه ب دەخل» ئەقە ژی نیشانا وی چەندی یە، کو حەز ژیانا کرمانجی و ئاسایی دکر، دیسا «بەیتا تەرگن» قی چەندی (تەئیکد) دکەت، دەمی وی تراژیدی یې سالوخەت ددەت ئەوا بو ژ پویچوونا بیستانکی تویتنی پەیدا دبیت.

نیششکن ئاخفتنا مە ئەو، کو بەکر بەگ مرۆقەکن دیندار و خودان (زهد) بوو حەز ژ دنیا یی نەدکر و دقیا هەمی دەما یې نیزیکی خودی و دلنی خەلکی بیت و ژبەر هندی ژی بەری بچیتە بەر دلۆقانی یا خودی وەسیەتکر بوو کو دەمی دمريت ب رەخ فەرشیت (گۆرانکەهی) (۱) قە بەیتە فەشارتن، داکو هەر کەسێ نقیژێ ل سەر وان فەرشا بکەت (فاتحە) کن بو بخوینت.

### ژیانا وی یا رەوشەنبیری

هەر ژ بچویکاتی یا خو حەز ژ رەوشەنبیری یې دکر، ژبەر هندی ژی، ژبلی بابەتیت ئەدەبی، مینا هۆزان و سەرھاتی و رویدانیت دیروکی و زانستی و دینی پوبتە ب هیچ بابەتەکن دی نە دکر، لەوما شیا مفایەکن باش ژی ببینت و دەستەکن شیاندار بو خو

(۱) دکەقیتە تخویبی ژیری یې گورستانا ئەرزێ، ژ رۆژ ئاقایی گوندی نوکە، بەری خو بدە پشکا وینەیا

درستنا هۆزانی دا ژى په پيدا كهت و ههر ل دهستپيكا سنپله يا خو هۆزانييت ل ئاست چيپكهت، ههر و هسا ب ځي لايي ره وشه نبيري ب تني قائل نه ببوو، ژبه ر هندی هزره كا زور دكاريت هۆنهرى دا بكهت، نه خاسمه كارى دارتراشى يي و په يكه ر سازى يي، دگه ل ځي چه ندى ژى گه له ك هزرا خو دبا به تيت زانستى دا دكر و سه رپور ل سه ر گه له ك جوينيت كه رستى دهستپيكي دكرن، هه تا كو گه هشتى يه هنده ك نه نجاما، بو نمونه شيا كانى (سفرى) ژ رهنكه كى ناخى دورست بكهت. ديسا د چارچووقه يي كارسازى يي دا شيا بو هنده ك ئاميرا چيپكهت، ههر وهكى تفهنگ چيكرى، زيده بارى گه له ك كاريت دى كو دوير نينه دهسته كى باش تيدا هه بيت به لى چو پيزانين ل دور نه نجاميت وان نه گه هشتبنه مه، دگه ل هندی نه م ژى دشين بيژين كو گه له ك ليزيده كرن (مبالغه) ژى يا دكار و كريبار وشيانيت وى دا هاتى يه كرن، هه تا راده كى كو بكه فنه چارچووقه يي گومانى يان ژ تخويي باوره يي پيكرنى دهركه فن، به لى دگه ل ځي چه ندى ژى هه تا راده كى گه له ك باش نيشانيت شيانيت وييت ره وشه نبيري و زانستى و هۆنهرى لى دديارن، ئانكو به كر به گى نه رزى ههر نه و كه ساتى يا چيخانوكى يه، نه وا هۆزان و سه رهاتى بيت وى جهى خو دناف ديروكا ملله تى كورد دا كرى و ههر دى مينت، ژبه ر كو كه ساتى يه كا (واقعى) بوو وههر سه رهاتى يه كا وى دهنگفه دان و رهنكفدانيت كارتيكرا ل سه ر سيمايي ديروكا مه يا ره وشه نبيري هه بوو، ژ به ر كو دهسته كى شياندار د لاييت زانستى و هۆنهرى و نه ده بى دا هه بوو، ژبه ر هندی ژى نه م ژيانا وى يا ره وشه نبيري دى كه ينه (سى) پشك و به رفه ره هتر ل سه ر ناخفين:

## نېك: ژيانا وى يا زانستى

### ۱- هه ديتنا كانا وچيكرنا تامانا

گومان تيدا نينه كو به كر به گى هزره كا زور د هه ديتنا كانا دكر و دځيا ب سه ر ريكييت په يداكرنا كه ره ستيت دهستپيكي هه ل بيت، له ورا هه رده م يي مژويلى نه زمونكرنا تشتا بوو، به لى ههر چه نده شيانيت به رده ست دكيمبوون ونه دشيا لدويش يا پيدځي كارى دوى چه ندى دا بكهت، شيا بگه هيته هنده ك نه نجاما، بو نمونه رهنكه كى ناخى ژ سه رى چيپاي مه تينى

ئىنابو و پشتى كو چەند دەرمان لېكېرىن و كەلاندى، شىابو و سفرى ژى فاقىرەكەت و بىكەتە ئامان، ھەتا نوكەژى ترارەكەت وى چىكەرى يىن ماى (\*)، دىسا ھندەك ئايەتتە قورئانى ل سەر رەنگەكەت ترارا نقىسى بوو، ھەتا بەرى چەند سالا ژى مابوون، كەسە بچوېكەت وى (تا) لىن با دا ئاقى پىن دەتە، ل وى باوھەرى بوون كو دى (تا) وى ژى چىت و ساخ بىت.

### ب- چەكسازى

كەلەك جارا پىدەقى بىت ژيانى مەرۆقى نەچار دكەن كو ھزرا خو دچىكرنا وان تشتادا بىكەت، بىت كو مەرۆقى ل دەمىت نەپىدەقى و كاودانىت ئاسايى ھىچ جارەكەت ھزر تىدا نەدكر، ھەر چەندە ئەم بەكر بەگى نەرزى نائىخىنە چارچووقە يىن قى باوھەرى يىن، ژ بەركو مە گۆتسو كو ھەمى دەما يىن مژولى ھزر كرن و ئەزمۇنكرا تشتا بوو، بەلى ھەر يا پىدەقى يە بىژىن كو پىدەقى ياتى ئەگەر چو نەبىت پالدرەكەت زۆر يىن گرنگ و فالتەرەكەت ب ھىزە ژ بو ھزر كرنى دچىكرنا تشتادا، يان دلېگەربانى ژبو قەدىتتا وان دا، چىرۆكا بەكر بەگى يا سازكرنا تھەنگى ژى دكەقىتە دناف بازنى قى باھەتى دا، ژبەر كو دەمى (نكوژى زىوھى) ھانا خو بىرى يە نك و چىرۆكا خو بو گۆتى. ھزر كرېو كو تھەنگەكەت بو وى سازىكەت چىترە ژ وى چەندى كو تھەنگەكا كارخانى بو پەيدا بىكەت، پالدرە وى ھزرى ژى دزقرىتە قە (دو) ئەگەرا، ئەگەرا ئېكەت ئەو بوو كو دقىبا بو پاشايى ئامىدى يىن ب سەلمىنت كو شىيانىت چەكسازى يىن بىت ل نك ھەى، يا (دووى) ئەو بوو، سزايىن ب كارئىنانا وى نە وەكى ب كارئىنانا تھەنگەكا كارخانى بوو. ئەقە ژى ھزرەكا گەلەك باش بوو و ژبەر ھندى ژى چ ئەنجامىت خراب ددويف را نەھاتن.

### ئەگەرى سازكرنا تھەنگى

ل دەمەكى ئىسماعىل پاشايى (ئېكەت) (۱۱۸۲-۱۲۲۳ك / ۱۷۶۸-۱۷۹۸ز) نىچىرا كوشقى يا قەدەغەكر و ھەر كەسە كوشقى يەك كوشتبا و گەھەشتبا گوھى وى دا

\* نوکە يىن ل نك برەھىم بەگى نەرزى، ل باژىرى (مىسل) بەرى خو بدە پشكا وىنەيا.

جا با وی فریکهت و تفهنگا وی ژئی ستینت و سزا دکر، کهسهک ل گوندی (زیوا شیخ پیراموس) هه بوو، دگوتنی (نکوژی زیوهی)، ژیارا وی ل سهر نیچیری بوو، بهلی ژبه ر نه پیگیری یا وی ب برابرا پاشای تفهنگا وی ژئی هاتبوو ستاندن، لهورا قهستا بهکر بهگئی کر دا بو چارهکی ببینت و تفهنگا وی ب زفرینت، بهلی بهکر بهگ قائل نه بوو هه ولدانا زفراندنا تفهنگی بکهت، بهلکو سۆز دایی تفهنگهکی بو ساز بکهت. بهکر بهگئی شیانیت خو بیت کارسازی ب کارئینان و تفهنگهک بو سازکر، دبیتن: دهمی کو کوبقی دهاتنه سهرکانی یا گوندی ئه رزی بهکر بهگئی ب وی تفهنگی ژئی دکوشتن، پاشی جا با (نکوژی زیوهی) فریکر و تفهنگ دایی. نکوژی چوو چیا بی (مه تینی) بهر کوبقی یا و وهکی ههر جار دهست ب نیچیری کر، ئیسماعیل پاشای زانی، ئینا جا با وی فریکر، کو تفهنگا خو بیته و بچیته نک پاشای، دهمی ل نک ئاماده بووی و ئه و تفهنگا خومالی فی دیتی حیبه تگری ما و گوئی: ته ئه تفهنگه ژ کیری ئینا یه؟ ویژی لی نه شه شارت و گوئی کو بهکر بهگئی ئه رزی یا دایی، پاشا ژئی لیبووری و جا با بهکر بهگئی فریکر و ئه و ژئی خه لاتکر ژبه ر وی کارئ زانستی بی بهرکه تی و گرنگ.

دبیتن: هه تا دویماهی یا ژئی نکوژی ئه و تفهنگ ل نک بوو، بهلی مخابن کهس نزانیت کا دویماهی یا وی چ لی هات بوو!!

### دوو: ژیانای یا هۆنه ری

بهلکو بهکر بهگئی ئه رزی دگه لهک رهنگیت هۆنه ری دا بی خودان شیان و سه رکه فتی بوویه، بهلی بهحسی ژ وی هۆنه ری گه هشتی یه مه تنی ئه وه کو دکاری په بکه ر سازی بی دا گه لهک بی شارهزا و زبه رکه بوو، زیده باری کساری دارتراشی بی و ژ ئه فی هۆنه ری دویماهی بی، ئه م دشیین بیژین ب کارئینانا (ته فسوی).

ههر چه نده دقی بهر بهافی دا دهسته کی شیاندار هه بوو، بهلی مخابن تنی بهحسی فی بهر هه می بی گه هشتی یه مه:



## ۱- کهری داری

جاب گه هشته به کر به گئی کو ئیسماعیل پاشایی ئیکئی (۱۱۸۲-۱۲۲۳ک/ ۱۷۶۸-۱۷۹۸ز) ژبو سهیرانی و نیچیری، یی چوویه سهری نامیدی، ئینا نامیریت خو برن و کوری خو (برههیم بهگ) دا دویف خو چووی چیای، هردوکا پیکفه دارهک ئیخستن و دهست ب پهژاندنا وی کرن ژبو چیکرنا کهرهکی داری، ژلایهکی شه برههیم بهگئی بقرهک لیدا و پرتهک ژبهرفهکر، ژیفهکرنا وی پرتی زبان گه هانده قهرقودئ بهکر بهگئی دهرزا خودا وینهکری، لهورا ئیکسه رگوتئ: ته گوئی وی که مکر (\*)، پشتی درست کری و خرخالیت داری بو چیکرین، هندهک دیاری لیکرن و بو پاشای برن، گه لهک که سا ژ نه زئی پیت که فن دگوتن، به کر بهگئی هونه رکهکی عنتیکه دسازکرنا وی کهری داری دا ب کارئینا بو، دگوتن، و هسا چیکر بوو ده می پالدابا نشیثیه کی پیت وی کورت دبوون، دیسا ده می پالدابا نه فرازی یا ده ستیت وی کورت دبوون، ئانکو بالانسه کا و هسا ئیخست بوو ریفته چوونا وی کو نه و هر گه ریابا و تشتی لیکری نه که فتبا.

لدویف دیتنا مه راسته به کر بهگئی کهرهکی داری یی ژوی رهنگی چیکر بوو، به لی یا بگومانه ژ گوندی نه زئی و ب ریکا چیایی مه تینی تشت (دیاری) بوو پاشای برینه سهری نامیدی ژبه ر کو نه بتنی ریکا چیایی مه تینی به لکو چو ریکیت دیت دنا شه را نه زئی و سهری نامیدی هند دخوش نین کو نامیرهک ب خرخالا لی بچیت، نه ز دبینم کو به کر بهگئی نه و کهری داری یی ب دهوارکی شه گه هاندی یه نامیدی و لنتیزیکی چه په ری پاشای هندهک تشت وهک دیاری پیت لیکرین وی کیشایه دیوانا پاشای هه ر ژبو هندئ داکو شیانیته خو پیت هونه ری پو پاشای دیار بکهت، ل دویف دیتنا مه نه شه ژ یادی دورستره.

## ب- کویفی یی هژیرا

دبیزن جاره کا دی ده می دقیا بچيته سه ره دانا ئسماعیل پاشای، کویفی یه ک ژ سه و کیت هژیرا وکتکا چیکر و بو دگهل خو بر، دگوتن و هسا چیکر بوو کویفی ژ دویرفه

---

\*- گه لهکا ژ خه لکی نه زئی هزر دکرن ژ که رامه تیت وی بوو کو ل ل ده ستپیکئی زانی گوئی کهری داری هاته که مکر، به لی یی پیزانین ده باره ی کارئ په یکه ر سازی یی هه یین دزانن کو تشته کی ناسای یه. ژ بهرکو وی دهرزا خودا نه خشه کی درست بو دانا بوو.

دیتبا داباوه رکعت کو په زهکا کویښی یه، ژبه و ی هونهری تیدا ب کارئینای، دهمی گه هاندی و چاڅی پاشای څی که فتی گه لکه که یفا وی پپهات و خه لاتکر.

### ج- وه شاندا تە فشی

به کر به گ دهر باره ی ب کارئینانا تە فشی گه لکه یی شاره زا بوو، دبیزن: جار هکن هوستایه کی (\*) هنده ک جه هی ژ هوبرکی داری چیکری دگه ل قاسده کی ژبو چویزکنا وی بو هنارت، دهمی کو قاسدی وی گه هشتی نک به کر به گ، دیت تە فشی یی دهستی دا یی کاره کی دکه تن، وی ژی سلاڅ کری و گوتی: هوستای ئەف دیاربه بو ته یا هنارتی و ئەو جهه داڅی، ئیکسه ر به کر به گ زانی مه به ست ژی چی یه، ئینا کولاف و دهر سوکیت وی ژ سه ری هافیتن و دهستی خو ل ناڅاڅکیت وی دا و تە فشی به ک دانایی و ئەو ناڅاڅک کره ددهستی دا، دابیژی ب گویزانی یی ژی تراشی و گوتی: (بده هوستای)، دهمی ب وی سه ر و به ری گه هشتی یه نک هوستای، هوستا حیبه تی ما و دان پیدان (اعتراف) کر کو ژوی هونهرمه ندره .

### ۳- ژيانا نه دبی

ئەف بابه ته ب به رفره هی د (برا ئیککی) و (برا دووی) دا دی هیته به حس کرن.

### سهرهاتی بیته وی

هه ر که سی دناڅ ملله تی خو دا به رنیاس بیت و ناڅو دهنگیت وی به لاف بن، هنده ک هه لوبست و رویدانیت ژینا وی دی بنه سه رهاتی و دناڅ هه ر ملله تی وی دا مین، ژبه ر هندی ژی به کر به گ نه رزی ژی وه کی هه ر ناڅداره کی دی یی کورد یی بی به هر نه بوویه ژ وی چه ندی، له ورا چه ندین سه رهاتی بیته وی هه تا نوکه ژی بیته ماین و بووینه پرتکه ژ فولکلوری کوردی، ئەفه ژی ئەو سه رهاتی نه بیته هه تا نوکه ماین:

---

\* رهنه گه کی قه ره چانن، به لئ ناڅی (هوستا) ل سه ر خو دانن، ژ به رکو دهونهری دارتراشی یی دا د شه هره زانه و یی دژین.

## ۱- کارى کرمانجی:

جاره کئی ئیسماعیل پاشای (ئیکتی) (۱۱۸۲-۱۲۱۳/ک / ۱۷۶۸-۱۷۹۸ز)، ریکا چیا بی مه تینی گرت و چوو سه ره دانا میری ئه رزی، ده می گه هه شتی یه (سه ری بانکا) (۱) ل هنداشی ئاقاری ئه رزی راهه ستاو به ری خو دا ئاقاری، دیت کو به کر به گی ل ناف بیستانی خو یی هئارا هل ده ته سه ری، ئینا ریکا خو گرت و به رب شانە شینی (۲) چو، میری ئه رزی ژپیشقه چوو و پیکفه ل شانە شینی روینشتن، به کری ده ست ژ کاری به ردان و چوو نک پاشای. پاشا ژ بهر کو جارا ئیکتی بوو ب سه ره دانا ئه رزی راهووی، پرسیار ژ به کر به گی کر کا چهوا ژیارا خو دبورین و ب چ دژین، ئینا به کر به گی قیا شتوازی ژیانا خو بو دیار بکته، کونه وهکی ژیارا بنه مالا وی یا میرانه، به لکو ژیاره کا کرمانجی یه و ب که دا ده ستیت خو دژیت، له ورا به رسف دا و گوت:

**عاشقی قه هوا شرین سه رخوشن قه هوا تهل**  
**هئارکا دبهینه ده شتی سه ر ب سه ر دبهینه بده خل**

ئینا ئیسماعیل پاشای گوتی: هه رن (حه فت) باریت گه می ژ عومباریت (داوودی یی) بو به کر به گی بین.

## ۲- به کر به گ و مه لا مه نسوری گتیرگاشی

ناف و ده نگیت به کر به گی ل ده فه ری به لاف بوو بوون، نه خاسمه پشتی بوویه ئیک ژ ئاقلدار و نیزیکیت پاشای ئامیدی یی، هه ر دوی ده می دا دا ناف و ده نگی یا هوزانقانی به رکه فتی مه لا مه نسوری گتیرگاشی به لاف بوو بوو، هه ر ئیکی گول ناشی یی دی بوو بوو و سه ز دکر بیینت و تیکه لی یا وی بکته، به لی ئه و ده رفه ت پهیدا نه بوو بوون کو ئیکودو ببین و بنیاسن، ئه و سلاف بو ئیکدو ده نارتن و پرسیارا ئیکدو دکرن.

---

۱- مله که دکه قیته دناقهه را ئه رزی و گوندی بانکا.  
۲- که پره ک بوو، هه ر سال ل پشتا (به ری جووی) بو پاشاییت ئامیدی یی ده اته چیکرن، نوکه جهی وی خانی بییت لی هاتینه ئافاکرن.

ل بهاره کئی ههردوکا ل سهر ریکه کئی ئیکدو دیتن، پشتی سلاقی بوونه هه قری بیت ئیک و پیکه چوون، هه ئیکی گومان ژ هه قالی خو هه بوون، به لئی هه ئیکی دقیا هه قالی وی خو پی بینیته دهر و خو بده ته نیاسین، ب رتقه دچوون پرسیار ژ ئیکدو دکرن، هه تا کو باش ئیکدو نیاسین، ب فی رهنگی گه هه شتنه بهر سپنه ی، دیتن کو پی شیلی و دژاره، ده می دقیا دهر یاس بین به کر به کئی گو تی: ئه ری ما بوچی ئه م هه ر دو دی شل بین؟ بلا ئیک ژ مه پی دی به لگری، مه لا مه نسوری گو ت: خو ش هه ره به لئی کی ژ مه دی ییدی هه لگری، به کر به گئی گو تی: تو ژ من مه ستری یا درست ئه وه تو به ییه پشتا من و ل ئا قی دهر یاس بین، مه لا مه نسوری ژی گو ت: نه ء نه ز دی ته که مه پشتا خو به لئی به کر به کئی نه و کره پشتا خو و کاردا ئا قی، ده می گه هشتی یه نیقه کا سپنه ی، خو ته حساند و پیکه که فتنه تیدا، ئینا مه لا مه نسوری سه ری گو ت:

**مادهم هه ی پیسن گوری**

**نه بیت تا قهت و بری**

**دا بوچی من هه لگری؟!**

به کر به گئی ژی هه ر ب هوزانی لئ قه گیرا و گو ت:

**تو لو تری وه کی که ره کی**

**پی من ته حسی ل به ره کی**

**هه ر ئیک بو خو چوو عه رده کی**

پشتی قی چه ندی پیکه اتنه دهر و ئیکدو هه مبیژکرن و پرسیارا ساخی و ژیارا هه ف کرن.

ل قیری ئه گه ر مروف ب دورستی و باش هه را خو دقن هاقیتنه بهر کئی بکه ت دی بینت کو نه لدویف شتواز و سسته می هاقیتنه بهر یکا هوزانکی یا دورسته، ژ بهر کو کیش و سه روا ییت به رسقا به کر به گئی نه وه کی بیت پرسیارا مه لا مه منسوری گبیرگاشی نه ژ بهر کو کیشا به رسقا وی یا ژ (هه شت) دهنگا یا پیکه اتی و سه روا یا وی (ک) ه و یا

---

\* گونده که دکه قیته بهر سپنه ی، وی چاخ عومباریت پاشای لئ بوون.

گیرگاشی ژ (حهفت) برگا پیکهاتی یه و سهروایا وی (ره)، لدویف دیتنا مه ههلویستی دهروونی یی ههردوکا زالبوونهکا ب دورستی ل سهر وان کر بوو و نههیلا بوو شیوازی هافیتنه بهریکی بیته هزرا وان، ژ بهر کو دهمی گیرگاشی کهفتی به دناقیتدا هزر کر کو هاته خاپاندن ویی بهرامبهر شیا وی بدورینیت، و ئەف ههسته ل نک بهکر بهگی ب رهنگه کی دی دیار بوو، ژ بهر کو یی پشتراست بوو کو یی شیایه ههقالی خو، لهورا ب کیشهکا خوجهتر و نارامتر بهرسف دا، نهوژی کیشا (ههشت) برگه بی و سهروایا (ک) دیسا مروث دشیته ههستی ب قی چهندی بکهت ب وان برگه و پیتیت هه لایکی بکار ئینایی هندیکه گیرگاشی یه برگه بیته کورت و پیتیت (دژوار) بیت بکار ئیناین و بهکر بهکی برگه بیته درپژ و پیتیت (سار) بیت بکار ئینان.

### ۳- بهکر بهگ و شهریعت

جاره کی ل کۆچکا ئیسماعیل پاشای، ب ناماده بوونا بهکر بهگی نه رزی مه لایه کی کو ناقی وی (مه لا هادی) بوو، بابه ته کی شهریعتی به حس کر و دویر ژ (قورئان) و (سونه تی) بیر و بوچوونیت خو ل سهر دان وهه می تشت سهروین کرن، بهکر بهگی ههست کر کو ب فان رهنگه بوچوونا زیان دی گه هیته باوه ری و (عقیده) تا خه لکی ساده و نه زان، ژ بهر هندی بی ی کو پوته ی ب مه لاهادی بکهت، یان بهرسفا وی بدهت بهری خو دا ئیسماعیل پاشای و گۆت:

شۆلا مه لا ژ بال عالما

سسست کر عه قیدا جاهلا

ئیمان زه عیف که تنه جها

ئینا مه لا بی دهنگ بوو وئیدی به حسنی شهریعتی نه کر.

### ۴- بهکر بهگ و پیری

پشتی که لا نه رزی هاتی ههرفاندن ومیراتی یا به گیت نه رزی ب دویماهی هاتی و خانی بو خو ل بهر ژا و نزارا ئافا کرین، خه م و کو فانا په نجیت خو ددی بهکر بهگی دا برن و هزر

و بیس و بیرھاتنا برینیت وی کویر تر لی کرن و پیکشفه بو وی بوونه دلشکھستن و بی  
ھوبشیبوونهکا مەزن، شی چەندئ ھیتلا پیری تاوازی پتر تر ب سەر وی دا زال ببن و ربا لی  
بگرین، ژبەر ھندئ باھرا پتر ژ دەمی خو دخانی قە دبووراند.

جارەکی بوبکا وی کابانی یا کوری وی برەھیم بەگی گۆتی: مام ئەز دی دەرکەقم و  
زوی زقپم، ئەگەر نەقیکی تە کرە گری، ب خیرا خو دەستی خو بدە لاندکا وی و نەھیلە  
مریشک ببنە ژۆر ھەتا بزقرم.

بەکر بەگی پتر ھەست ب شکھستن و داکەفتنا خو کر، نەخاسمە پشتی روژیت  
دەستھەلاتداری ومیراتی یا بنەمالا وی و ریزا وی ل نک میتریت نامیدی بی ھاتینە بیرا  
وی، ئەو روژیت زیریت ژ ژی بی وی بی دریتژ، ژبەر ھندئ ناخینکەک راھیتلا و گۆت:

**پیری، سەد جار ل من پیری**

**من ھەفت سالا**

**نەرزى خار ب میری**

**بویکی نەز کر مە**

**شاگردئ مریشکا**

**ناتۆرقانی قی ھەقیری.**

**مەرنا وی**

گومان تی نینە، کو بەکر بەگی بەیتا تەرگی یا لسالا (۱۲۵۰/ک/۱۸۳۳ز) چیکری،  
ژبەر کول دویمایھی یا وی دبیژیت:

**ژبەر حسیتا نەبجەدئ**

**عەین و غەین و قی وقاف**

لدویف ھژمارا نەبجەدئ (حساب الجمل)، (ع، غ، ف، ق) دینە دیرۆکا ل سەری،  
دیسا چ ھۆزانیت دی ژبیت کو دیرۆکا چیکرنا وان بەحس کری، دەست مەدا نین دا بی  
بشین بیژین: بەکر بەگ ھەتا دیرۆکا دیار کری ما بوو، دیسا شینواریت خانی بی وی تی  
پشتی خرابوونا کەلی ئافاکری ھیشتا بی لناف زەقیبا وی یا (بەری جوونی) مای، ئەقە

ژی به لگه به کئی دی یه، ژبو سه لماندنا بو چوننا مه، زیده باری وی سهرهاتی یا بهری نوکه (به کر به گی و پیری)، کو ئه و ژی بو چوننا مه موکم دکهت. ب قی ههمی یی ئه م دشین بیژین: یی لدویماهی یا نیقنا ئیکئی ژ چه رخی (دوازدهی کوچی / نوازدهی زایینی) یی چوو به بهر دلوفانی یا خودی.

وهسیه تا وی ژی ئه و بو کو ب رهخ بابی وی میسر به هدور به گئی (دووئی) قه ل پشتا (گورانگه هی) قه بهیته قه شارتن، داکو ههر که سی نقیژی ل سهر فهرشیت (گورانگه هی) بکهت (فاتحه) کئی ب خیرا وی ب خونیت<sup>(۱)</sup>

نوکه ژی گوژی وی یی مای، ههر (دو) کیلی بیته وی وهکی خونه، به لی مخابن هیچ پویتهک وهک گوژی ناقداره کئی کورد پی نه هاتی یه کرن. به کر به گی تنی ئیک کور لدویف خو هیلا ئه و ژی بره هیم به گ بو<sup>(۲)</sup>

---

(۱) بهری خو بده پشکا وینه بیئا،

(۲) ژی به حس دکهن کو جار کئی دگهل بابی خو دا چیه ئامیدی یی، بابی وی ههر ژ (دارا شرین) ل گورستانا ئه رزی، دهست ب خاندنا قورئانی کر، هه تا که هه شتی یه کانی یا (له وله با) ل بن ئامیدی یی ب دو ماهی ئینا (ختم) کر، ده می ژ ئامیدی یی زفرین، بابی وی گوئی: سوجه ته کئی بو مه بکه، ئینا گوئی: ئه ز دی وی سوجه تی که م، یا کو ته بو مه ل ده می هاتنا مه کری و دهست ب خاندنا قورئانی کر، وی ژی هه تا گه هه شتینه (دارا شرین) ب دویماهی ئینا (ختم) کر. ئه ف چهنده نه ل ئاستی باوهریا مروقی یه، له ورا مه ل پهراویزی ئینا خاری، تنی ژ بو تومار کرنی و بهس.

دیتبا داباوه رکعت کو په زهکا کویښی یه، ژبه و ی هونهری تیدا ب کارئینای، دهمی گه هاندی و چاڅی پاشای څی که فتی گه لکه که یفا وی پپهات و خه لاتکر.

### ج- وه شاندا ته فشوی

به کر به گ دهر باره ی ب کارئینانا ته فشوی گه لکه یی شاره زا بوو، دبیزن: جاره کن هوستایه کی (\*) هنده ک جه هی ژ هویرکی داری چیکری دگه ل قاسده کی ژبو چویزکنا وی بو هنارت، دهمی کو قاسدی وی گه هشتی نک به کر به گ، دیت ته فشوی یی دهستی دا یی کاره کی دکه تن، وی ژی سلاڅ کری و گوتی: هوستای نه ف دیاربه بو ته یا هنارتی و نه و جه ه داڅی، نیکسه ر به کر به گ زانی مه به ست ژی چی یه، ئینا کولاف و دهر سوکیت وی ژ سه ری هافیتن و دهستی خو ل ناچاڅاڅکی وی دا و ته فشوی به ک دانای و نه و ناچاڅاڅ کره ددهستی دا، دابیژی ب گویزانی یی ژی تراشی و گوتی: (بده هوستای)، دهمی ب وی سه ر و به ری گه هشتی یه نک هوستای، هوستا حیبه تی ما و دان پیدان (اعتراف) کر کو ژوی هونهرمه ندره.

### ۳- ژيانا نه دبی

نه ف بابه ته ب به رفره هی د (برا ئیکتی) و (برا دووی) دا دی هیته به حس کرن.

### سهرهاتی بیته وی

هر که سی دناڅ ملله تی خو دا به رنیاس بیت و ناڅو دهنگیت وی به لاف بن، هنده ک هه لوبست و رویدانیت ژینا وی دی بنه سهرهاتی و دناڅ هزرا ملله تی وی دا مین، ژبه ر هندی ژی به کر به گ نه رزی ژی وه کی هه ر ناڅداره کی دی یی کورد یی بی به هر نه بوویه ژ وی چهندی، له ورا چهن دین سهرهاتی بیته وی هه تا نوکه ژی بیته ماین و بووینه پرتکه ژ فولکلوری کوردی، نه ف ه ژی نه و سهرهاتی نه بیته هه تا نوکه ماین:

---

\* رهنه گه کن قهره چانن، به لئ ناڅی (هوستا) ل سه ر خو دانن، ژ بهرکو دهونهری دارتراشی یی دا د شه هره زانه و یی دژین.



## ۱- کارى کرمانجی:

جارهکنی ئیسماعیل پاشای (ئیکتی) (۱۱۸۲-۱۲۱۳/ک / ۱۷۶۸-۱۷۹۸ز)، ریکا چیاپی مهتینی گرت و چوو سه‌ره‌دانا میری ئه‌رزئی، ده‌می گه‌هه‌شتی یه (سه‌ری بانکا)<sup>(۱)</sup> ل هنداشی ئاقاری ئه‌رزئی راه‌ه‌ستاو به‌ری خو دا ئاقاری، دیت کو به‌کر به‌گی ل ناڤ بیستانی خو یی ه‌نارا هل ده‌ته سه‌ریک، ئینا ریکا خو گرت و به‌رب شانه‌شینئ<sup>(۲)</sup> چو، میری ئه‌رزئی ژپیشقه چوو و پیکفه ل شانه‌شینئ روینشتن، به‌کری ده‌ست ژ کاری به‌ردان و چوو نک پاشای. پاشا ژبه‌ر کو جارا ئیکتی بوو ب سه‌ره‌دانا ئه‌رزئی راه‌ووی، پرسیار ژ به‌کر به‌گی کر کا چه‌وا ژیارا خو دبورین و ب چ دژین، ئینا به‌کر به‌گی قیا شتوازی ژيانا خو بو دیار بکه‌ت، کونه وه‌کی ژیارا بنه‌مالا وی یا میرانه، به‌لکو ژیاره‌کا کرمانجی یه و ب که‌دا ده‌ستیت خو دژیت، له‌ورا به‌رسف دا و گۆت:

**عاشقی قه‌ه‌وا شرین سه‌رخوشن قه‌ه‌وا تهل**  
**ه‌نارکا دبه‌ینه ده‌شتی سه‌ر ب سه‌ر ده‌ینه بده‌خل**

ئینا ئیسماعیل پاشای گۆتی: ه‌رن (حه‌فت) باریت گه‌می ژ عومباریت (داوودی یی) بو به‌کر به‌گی بین.

## ۲- به‌کر به‌گ و مه‌لا مه‌نسورئ گیتراشی

ناڤ و ده‌نگیت به‌کر به‌گی ل ده‌قه‌ری به‌لاف بوو بوون، نه‌خاسمه پشتی بوویه ئیک ژ ئاقلدار و نیزیکی پاشای ئامیدی یی، ه‌ر دوی ده‌می دا دا ناڤ و ده‌نگی یا ه‌وزانقانی به‌رکه‌فتی مه‌لا مه‌نسورئ گیتراشی به‌لاف بوو بوو، ه‌ر ئیکی گول ناڤی یی دی بوو بوو و ه‌ز دکر بیینت و تیکه‌لی یا وی بکه‌ت، به‌لئ ئه‌و ده‌رفه‌ت په‌یدا نه بوو بوون کو ئیکودو ببین و بنیاسن، ئه‌وا سلاف بو ئیکودو ده‌نارتن و پرسیارا ئیکودو دکرن.

---

۱- مله‌که ده‌قیته دناقه‌ه‌را ئه‌رزئی و گوندی بانکا.  
۲- که‌په‌ک بوو، ه‌ر سال ل پشتا (به‌ری جووی) بو پاشاییت ئامیدی یی ده‌اته چیکرن، نوکه جه‌ی وی خانی ییت لی ه‌اتینه ئافاکرن.

ل بهاره کئی ههردوکا ل سهر ریکه کئی ئیکدو دیتن، پشتی سلاقی بوونه هه قری بیت ئیک و پیکه چوون، هه ئیکی گومان ژ هه قالی خو هه بوون، به لی هه ئیکی دقیا هه قالی وی خو پی بینیته دهر و خو بده ته نیاسین، ب رتقه دچوون پرسیار ژ ئیکدو دکرن، هه تا کو باش ئیکدو نیاسین، ب فی رهنگی گه هه شتنه بهر سپنه ی، دیتن کو پی شیلی و دژاره، ده می دقیا دهر یاس بین به کر به کئی گو تی: ئه ری ما بوچی ئەم هه دو دی شل بین؟ بلا ئیک ژ مه پی دی به لگری، مه لا مه نسوری گو ت: خو ش هه ره به لی کی ژ مه دی ییدی هه لگری، به کر به گئی گو تی: تو ژ من مه ستری یا درست ئەوه تو به ییه پشتا من و ل ئا قی دهر یاس بین، مه لا مه نسوری ژی گو ت: نه ئەز دی ته که مه پشتا خو به لی به کر به کئی ئەو کره پشتا خو و کاردا ئا قی، ده می گه هشتی یه نیقه کا سپنه ی، خو ته حساند و پیکه که فتنه تیدا، ئینا مه لا مه نسوری سه ری گو ت:

**مادهم هه ی پیسن گوری**

**نه بیت تا قهت و بری**

**دا بوچی من هه لگری؟!**

به کر به گئی ژی هه رب هوزانی لی قه گیرا و گو ت:

**تو لو تری وه کی که ره کی**

**پی من ته حسی ل به ره کی**

**هه ئیک بو خو چوو عه ره کی**

پشتی قی چهندی پیکه اتنه دهر و ئیکدو هه مبیژکرن و پرسیارا ساخی و ژیارا هه ف کرن.

ل قیری ئەگه مرۆف ب دورستی و باش ههرا خو دقن هه قیتنه بهر کئی بکهت دی بینت کو نه لدویف شیاواز و سسته می هه قیتنه بهر ییکا هوزانکی یا دورسته، ژ بهر کو کیش و سه روا ییت به رسقا به کر به گئی نه وه کی بیت پرسیارا مه لا مه منسوری گبیرگاشی نه ژ بهر کو کیشا به رسقا وی یا ژ (هه شت) دهنگا یا پیکه اتی و سه روا یا وی (ک) ه و یا

---

\* گونده که دکه قیته بهر سپنه ی، وی چاخی عومباریت پاشای لی بوون.

گیرگاشی ژ (حەفت) برگا پیکهاتی یه و سهروایا وی (ره)، لدویف دیتنا مه ههلویستی دهروونی یه ههردوکا زالبوونهکا ب دورستی ل سهروان کر بوو و نههیلابوو شیوازی هاقیتنه بهریکی بیته هزرا وان، ژ بهر کو دهمی گیرگاشی کهفتی به دناقیتدا هزر کر کو هاته خاپاندن وی بهرامبهر شیا وی بدۆرینیت، و ئەف ههسته ل نک بهکر بهگی ب رهنگه کئی دی دیار بوو، ژ بهر کو یه پشتراست بوو کو یه شیایه ههقالی خو، لهورا ب کیشهکا خوجهتر و نارامتر بهرسف دا، نهوژی کیشا (ههشت) برگه بی و سهروایا (ک) دیسا مرۆف دشیته ههستی ب قی چهندی بکهت ب وان برگه و پیتیت هه لایکی بکار ئینایی هندیکه گیرگاشی یه برگه بیته کورت و پیتیت (دژوار) بیت بکار ئیناین و بهکر بهکی برگه بیته درپژ و پیتیت (سار) بیت بکار ئینان.

### ۳- بهکر بهگ و شهریعت

جاره کئی ل کۆچکا ئیسماعیل پاشای، ب ناماده بوونا بهکر بهگی نهززی مه لایه کئی کو ناقی وی (مه لا هادی) بوو، بابه ته کئی شهریعتی به حس کر و دویر ژ (قورئان) و (سونه تی) بیر و بوچوونیت خو ل سهروان وهه می تشت سهروین کرن، بهکر بهگی ههست کر کو ب فان رهنگه بوچوونا زیان دی گه هیته باوه ری و (عقیده) تا خه لکی ساده و نهزان، ژ بهر هندی بی ی کو پوته ی ب مه لاهادی بکهت، یان بهرسفا وی بدهت بهری خو دا ئیسماعیل پاشای و گۆت:

شۆلا مه لا ژ بال عالما

سست کر عه قیدا جاهلا

ئیمان زه عیف که تنه جها

ئینا مه لا بی دهنگ بوو وئیدی به حسنی شهریعتی نه کر.

### ۴- بهکر بهگ و پیری

پشتی که لا نهززی هاتی ههرفاندن ومیراتی یا بهگیت نهززی ب دویماهی هاتی و خانی بو خو ل بهرۆژا و نزارا ئاقا کرین، خه م و کوئانا پهنجیت خو ددلی بهکر بهگی دا برن و هزر

و بیس و بیرھاتنا برینیت وی کویر تر لی کرن و پیکشفه بو وی بوونه دلشکھستن و بی  
ھوبشبوونهکا مەزن، قی چەندئ ھیتلا پیری تاوازی پتر تر ب سەر وی دا زال ببن و ربا لی  
بگرین، ژبەر ھندئ باھرا پتر ژ دەمی خو دخانی قە دبووراند.

جارەکی بوبکا وی کابانی یا کوری وی برەھیم بەگی گۆتی: مام ئەز دی دەرکەقم و  
زوی زقرم، ئەگەر نەقیکی تە کرە گری، ب خیرا خو دەستی خو بدە لاندکا وی و نەھیلە  
مریشک ببنە ژۆر ھەتا بزقرم.

بەکر بەگی پتر ھەست ب شکھستن و داکەفتنا خو کر، نەخاسمە پشتی روژیت  
دەستھەلاتداری ومیراتی یا بنەمالا وی و ریزا وی ل نک میتریت نامیدی بی ھاتینە ببرا  
وی، ئەو روژیت زیریت ژ ژی بی وی بی دریتژ، ژبەر ھندئ ناخینکەک راھیتلا و گۆت:

**پیری، سەد جار ل من پیری**

**من ھەفت سالا**

**نەرزى خار ب میری**

**بویکی نەز کرە**

**شاگردئ مریشکا**

**ناتۆرقانی قی ھەقیری.**

**مەرنا وی**

گومان تی نینە، کو بەکر بەگی بەیتا تەرگی یا لسالا (۱۲۵۰/ک/۱۸۳۳ز) چیکری،  
ژبەر کول دویمایھی یا وی دبیژیت:

**ژبەر حسیتا نەبجەدئ**

**عەین و غەین و قی وقاف**

لدویف ھژمارا نەبجەدئ (حساب الجمل)، (ع، غ، ف، ق) دینە دیرۆکا ل سەری،  
دیسا چ ھۆزانیت دی ژبیت کو دیرۆکا چیکرنا وان بەحس کری، دەست مەدا نین دا پی  
بشین بیژین: بەکر بەگ ھەتا دیرۆکا دیار کری ما بوو، دیسا شینواریت خانی بی وی تی  
پشتی خرابوونا کەلی ئافاکری ھیشتا بی لناف زەقیبا وی یا (بەری جوونی) مای، ئەقە

ژی به لگه به کئی دی یه، ژبو سه لماندنا بو چوونا مه، زیده باری وی سهره هاتی یا بهری نوکه  
(به کر به گی و پیری)، کو ئه و ژی بو چوونا مه موکم دکه ت. ب قی هه می یی ئه م دشیین  
بیترین: یی لدویماهی یا نیشا ئیکئی ژ چه رخی (دوازدهی کوچی / نوازدهی زاییینی) یی  
چوو به بهر دلوفانی یا خودی.

وه سیه تا وی ژی ئه و بو کو ب ره خ بابی وی میسر به هدور به گئی (دووئی) فه ل پشتا  
(گورانگه هی) فه بهیته فه شارتن، داکو هه ر که سی نقیژی ل سهر فه رشیت (گورانگه هی)  
بکه ت (فاتحه) کئی ب خیرا وی ب خونیت<sup>(۱)</sup>

نوکه ژی گوژی وی یی مای، هه ر (دو) کیلی بیته وی وه کی خونه، به لی مخابن هیچ  
پویته ک وه ک گوژی ناقداره کئی کورد پی نه هاتی یه کرن. به کر به گی تنی ئیک کور لدویف  
خو هیلا ئه و ژی بره هیم به گ بو<sup>(۲)</sup>

---

(۱) بهری خو بده پشکا وینه بیئا،

(۲) ژی به حس دکهن کو جار کئی دگهل بابی خو دا چیه ئامیدی یی، بابی وی هه ر ژ (دارا شرین) ل  
گورستانا ئه رزی، ده ست ب خاندنا قورئانی کر، هه تا که هه شتی یه کانی یا (له وله با) ل بن  
ئامیدی یی ب دو ماهی ئینا (ختم) کر، ده می ژ ئامیدی یی زفرین، بابی وی گوئی: سوچه ته کئی بو  
مه بکه، ئینا گوئی: ئه ز دی وی سوچه تی که م، یا کو ته بو مه ل ده می هاتنا مه کری و ده ست ب  
خاندنا قورئانی کر، وی ژی هه تا گه هه شتینه (دارا شرین) ب دویماهی ئینا (ختم) کر. ئه ف چهنده  
نه ل ئاستی باوه ریا مروقی یه، له ورا مه ل په راویزی ئینا خاری، تنی ژ بو تومار کرنی و به س.

**بېرا دووی**

**هۆزانا وی**

**\* ریخۆشکرنهک**

**\* داخباری یا وی**

**\* هۆزانفانه تی یا وی**

**\* باهه تیت هۆزانیت وی**

**\* دیتنهک**

## ریخو شکر نه ک

سروشټ چټکریه کا عنټیکه یه ژ گه له ک سالوڅه ټیت خوڅه، وه کی هه چټکریه کی زیندوه، به لئ هیزا جوانی یی یا ل سه ر باهرا پتر ژ روڅساری زال بووی، له ورا یا شبای خو به رده ته کویراتی یا دل و گیانیت مروڅی و ب خوڅه مژویل بکته و ل گه له ک ده ما ئیخسیر بکته.

سروشټ نه ټ پیکهاتوویا هونه ری، وه کی بوبکه کا نه فیندار، ل درټراهی یا ژیانا مروڅی خه ون و هویشی و داخازا دکه ته خوڅیبه کا ب تام هزر کویر دکته و دهیلین مروڅ دناقبه را جیهانا خو یا نافخو یی و یاده رقه یی دا، ده رگه هه کی به رفره ه بو خوڅه دکته و (دوو) چه نگیت پیلایی چټکته، دا بشیت دهمه کی گه له ک درټژ دکویراتی یا عه سمانیت هه ردو جیهانادا بفریت.

نه و دهستی سروشت چټکری، ب مکاره و ته فشوی یی هونه ری دلخاز و نه فینی یی شکلیت نافه روکا وی بیټ دار تراشین و سازکرین، وب په ری (فرشه) جوانی یی ره نگیت ل سه ر به لاف کرین، لئ ب فئ چه ندی، نانکو هونه ری (په یکه رسازی) وهونه ری (نه خشه کیشی یی)، که فالی ژیانی درست (تکامل) نه بوو، له ورا پیدقی بوو بهیته تژی کرن ژ لقی و گوهورینا دا کو بیته خودان گیان، دهمی کو نه دامت له شی وی که فالی دلقلشن موسیقا ژینی ژی بلند بیټ و بگه هیته کویراتی یا ههستی گیاندارا، نه خاصمه خودانیت عه قلی، کو مروڅن.

ب ټان هه رسی هونه را سروشت بو گیانداره کی پر کارتیکه ر، بو جیهانه کا ده رقه یی یا کو هزاران جیهانیت نافخو یی ل نک مروڅی په یدا دکته، هه ر جیهانه کی دهمی خو یی هه ی، دهمی ده رقه یی و دهمی نافخو یی، بیټ کو هه ردو پیکه ده می بایولوجی چټکهن. مروڅ کوړی سروشتی یه، له ورا هه رده م هه ول دده ت شیانیت خو وه کی شیانیت وی دهستی لیبکه ت نه وی ده یکا وی (سروشټ) چټکری، دیسا هه ول دده ت زه ری ده یکا خو شه کته، په یکه را چټبکته، شکلا وینه کته، موسیقی بژنیت، ب هه ر ریکه کی ژشان هه رسی ریکه ههستی خو به رامبه ری هه ر تشته کی ده ربیریت.

لهورا ئەم دشتیڤین بیژین کو ئەگەر کارئ پەیکەرسازی یی دەرپرینا هەست و بییر و بوچوونا بیت؛ ب ریکا چیکرنا پەیکەرا بیت و نەخشەکیشان ب ریکا چیکرنا وینەیا و هۆنەری بەلافکرنا رەنگا بیت و موسیقەژەنی ب ریکا هژاندنا دەنگی و قەبرینا برگەیا بیت، هۆزانی ژێ دەرپرینا هەستی یه؛ ب ریا پەیف و رستا، بەلئ ئەگەر مرۆف شیا بیت ب هۆنەری پەیکەرسازی یی و نەخشەکیشی یی قووناغەکا زۆر ژ ریکا دەرپرینا هەستیت مرۆفایەتی ببورینت، مرۆف دشتیت ب هۆزانی قووناغەکا گەلەک زۆرتر ببورینت، ژ بەر کو هۆزان ژ تراشینا پەیشا و وینەگرتنی و موسیقی- یا کو گیانی ددەتە پەیکەریت پەیشا و وینەیا- پیک دەیت، لهورا وەکی هەرسن هۆنەریت دی، ژ لایین مانئ (خلود) ئ قە دگەل هەبوونا مرۆفی دایە و پرتەکا خورستە؛ ژ گیانی وی قەنا بیت، هندی کو هەست مابیت.

بی گومان سروشتی کوردستانی، ژ بەر جەیی ویی جوگرافی، گەلەک یی جوان و ب خەمل و رەنگینە، کارتیکرنا زۆر هەبوویە، دەست و هزر و بییر و دەرپوونی مرۆفی کورد دا، ئەگەر هیلابیت مرۆفی کوردی سادە و ناسایی ب ریکا رەنگەیت جلاک و ئاواز و سترانا هەول بەدەتن زەهەری قەکەت؛ یا هیلای مرۆفی کوردی خودان شیانیت هزی و هەستدار ب هۆنەری هۆزانی مەملانی دگەل بکەت، لهورا هەر ژ میژە چەندین هۆزانی خودان شیان وەکی (جزیری) و (ئەحمەدی خانی) و (عەلی حەیری) و (فەقیی تەیران) و (پرتەوی هەکاری) و .. هتد دناف جفاکی کوردی دا پەیدا بوون، ئەف هۆزانی مەزنی شیان جەیت خۆل ناف وژدان و هزرا مللەتی کورد دا بەرفرەه بکەن و بمین.

بەکر بەگئ ئەرزی ژێ، هەر وەکی بیت بەری خۆ، خۆ دناف سروشتەکی گەلەک جوان و رەنگین دا دیت، لهورا وەکی هەمی یا- بەلئ ب ریکا خۆ- ل ژیر کارتیکرنیت دژواریت سروشتی، ب هەستەکی نازک، وینەبیت گەلەک جوان و رەنگین و پەیفیت پری موسیقا و ئاواز هۆزانی خۆ دارێژتن.

ئەم دشتیڤین بیژین کو بەکر بەگئ ئەرزی، دگەل سروشتی حەلیابوو، لهورا باهرا پتر ژ هۆزانی وی تیکەحەلیانەکە دگەل نافەرۆکا وی، ئەقینەکە بو نافەرۆکا وی ژ چیا و دۆل و نەهال و دار و گول و بلبل و کەو و .. هتد، هەلبەستیت وی «بەیتا سەیرانی» و «بەیتا



كەوى» و «هات سەر رها ھندى يا» باشتىرىن نمونەنە بۆ وى چەندى.

## داخبارى يا وى

ھەر ھۆزىنقىنەك بەرى بىيىتە خودانى شىۋازى خويى تايىبەتى، دقووناغا چاقلېكىرنى دا دبوورىت، ژ بەر كو ھۆزان (امتدادەكا) مرؤقىنى يە ژ كويراتى يا وژدانا مرؤقىنى يىن دەردكەقىت، لى پىشتى كو شىيانىت وى كوم دىن و دىنە فاكتەرەكى كارىگەر و سەلىقا كىشى ل نك وى خۆجھ دىبىت و دىبىتە خودانى شىۋازى خويى تايىبەتى، سىمايىت چاقلېكىرنى ل ھۆزانا وى نامىن، بەلى دگەل ھندى ژى ھندى يىن ب شىيان و زىرەك ژى بىت نەشىت خۆژ كارتىكرىت ھۆزىنقىنەك بەرى خۆرزگار بكتە، لەورا دەمى ھۆزانا وى دكەقىتە د ترازى يا رەخنى دا و ل ژىر روناھى يا ئامبىرەت فەكولىنى ديار دىبىت كا ب كىژ ھۆزىنقىنى داخبار بوويە و سەر كىژ قوتابخانا ھۆزىنى فەيە.

ئەگەر مرؤف بەرناوردەكەكى دناقبەرا ھۆزىنقىنەك بەر بەگى نەرزى و ھۆزىنقىنەك (فەقىي تەيران) و يىت بەرى وى و يىت ھەقچاخ دگەل وى دا بكتە، دى بىنك كو ھۆزانا وى ژ ھۆزىنقىنەك ھەمى يا پترى يا نىزىكى شىۋازى (فەقىي تەيران) چ ژلايى سىكى يىن و بكارىنانا كىشىت سىك فە، يان ژى ژلايى سەرەدەرى و چارەسەر كونا بابەتا فە، زىدەبارى بكارىنانا سىرشتى ژ بۆگەھاندانا ران و مەبەستا، كو باھرا پتر ژ ھۆزىنقىنەك ھەردوكا فەگرتى يە، مىنا جۆرەت فرەندا و دار و بار و تىشتى دى يىت سىرشتى وەكى رۆژ، شەف، بەھار، پائىز، سىپىدە، ئىقار... ھتد.

بەلى ئەم دىبىن بىرەن كو ھەر تىشتەك ژ وان بكارىنقىنەك تايىبەتى و ھەر ئىكى ب رىكا خۆ و لدويف شىۋازى خۆ بكارىنقىنەك.

دگەل قى ھەمىي ژى، زۆر جارا چاقلېكىرى يە، ئەقچا چ ژلايى رەنگى دەستىپىكرنا ھۆزىنقىنەك بىت، يان ژى ژلايى ئىنانا ناھى و دىرۆكا نقىسىنا ھۆزىنقىنەك بىت، كو تىشتەكى بەر بەلاش بو، لىك باھرا پتر ژ ھۆزىنقىنەك بەرى وپاشى وى، بەلى بەر بەگى شىۋازى فەقىي تەيران ب دىستى بكارىنقىنەك، بۆ نمونە تەيران د داستانا «شىخى سەنعانى» دا دىبىت:

«سوحان ژ شاهي (ذو الجلال)  
فه کریمه نه قشني بن زهوال  
عشق بن مهجاز نائیته بال  
کامل دبن ب ئولفه تي»<sup>(۱)</sup>

دی بینی کو به کر به گئی ژي «سبحان ژ شاهي ذو الجلال» د «بهیتا ته رگئی» دا یا  
بکارئینای به لی تنی «ذو الجلال» یی کریمه «جلیل»، دیبیتیت:

سوحان ژ شاهي جهلیل  
دا نه ز بکهم به یانه  
نهمر کر بوو میکائیل  
ته رگئی بریژه ژ عهسمانه  
(رعدي) د بهر بوو دهلیل  
هشپار بکه ن ئینسانه

دیسا دبهیتا (خوئی) دا، یا بکارئینای، به لی شوینا «ذو الجلال» یی کریمه «لاینام»  
ههروه کی دیبیتیت:

سوحان ژ شاهي (لاینام)  
گوهدهن ته عامی پرئه سهه  
ته حل وشرین هندی ته عام  
بی له زتن خوئی ژئی فهدهه

---

۱- سعید دیرهشی- پیزانی نالیخانی، فه قیی تهیران، پرتا یه کی، چاپخانا (الحوادث)، بغداد  
۱۹۸۹، پ ۲۱.

دیسا دہربارہی ہڑاندن و لقلشاندا دہنگی د موسیقا ہوزانی دا، بہ کر بہ گئی وہ کی  
فہ قیبت تہیران دابزداندا دہنگی تہ نجام دایہ، ہر وہ کی د «بہیتا ناشی» دا چاٹ ل رہنگی  
دابزداندا دہنگی دکھت تہوا تہیرانی دھوزانا «تہی ٹاٹ و ٹاٹ» بکارئینای، دبیرتین:

### تہی ٹاٹ و ٹاٹ، تہی ٹاٹ و ٹاٹ

ماتوب عشق و محبتہتی

مہوج و پیلان تاقیبت بہ لاث

بتی سہکنہ تو، بتی راجہتی<sup>(۱)</sup>

لی بہ کر بہ گئی تہرزی، دبیرتیت:

### ہدی ناش و ناش، ہدی ناش و ناش

توی دہرگہہی پتی و پاش

توہہ ٹراننا ناہیتری باش

ہدی ناش و ناش، ہدی ناش و ناش

دہربارہی ہلبژارتنا بابہتا ژی، لدویف وان ہوزانیت بہ کر بہ گئی بیت گہہشتینہ مہ،  
دبیرتین کو وہ کی فہ قیبت تہیران «دایہ لوک» دگہل فرہندا تہ نجام دایہ، بو نمونہ فہ قیبت  
تہیران دھوزانا «فہقہ و بلبل» دا، دایہ لوک ب رہنگہ کی دراماتیکی دناقبہرا فہ قہی و  
بلبل بکارئینایہ، بہ کر بہ گئی ژی ہر وہ کی تہیران کاری دایہ لوک د «بہیتا کہوی» دا  
بکارئینایہ و ہر ب وی رہنگی فہ قیبت تہیران لسہر زاری کہوا ناخفتی یہ و زیدہ باری  
وی چہندی کو خو بہردایہ دناٹ جیہانا کہوا دا و ہزر و ہستیت وان داینہ خویاکرن.  
دکھل قیبت چہندی ژی، ہندہ زارقبہ کرنیت دیار و ناشکرا بیت تہ نجامداین بو نمونہ  
فہ قیبت تہیران، ناقتی خو دھوزانی دا بتی ئینای دہمی دبیرتیت:

۱- عبدالرقتیب یوسف، کوفارا (بہبان) ژمارہ ۶۵، ۱۹۸۰.

گولم ددهستت خاران  
ب ئیسمی «محمد» ناغم  
بلبلم د گولزاران  
ژ عشقتی لهو زه ریاقم  
دره مزا موهرداران  
تورۆژی و نه زه تاغم<sup>(۱)</sup>

به کر به گئی ژمی ههر وه کی ناغی خو د «بهیتا نایلا» یخ دا ئینایه، دیبیت:

په شیمانم قهوی گیترم  
گهلهک و صفا نه شیم بیترم  
«به کر» مه علوله کی ژمیترم  
ژ نوو حوریتی لمن هه و دابوو

دیسا ده می فه قیبه تهیران، ناغی خو ب پیتان دئینیت، ههر وه کی دهوژانا «ئیرو  
ددهست حوسنا حه بیب» دا ئینای و گوتی:

«میم و حی» عاقل فه دهردا  
سجله یا عشقتی و دهردا  
لهو قهلم ئانی بسهردا  
مه عفوی غوفرانم نه ز<sup>(۲)</sup>

به کر به گئی ژمی وه کی وی ناغی خو ب تیپا د «بهیتا سهیرانی» دا ئینایه به لئ ته گهر  
فه قیبه تهیران شیبایت دهوژانه کا دی دا، هژماره کا نه بجه دی «حساب الجمل، بکارینیت

۱- فه قی تهیران، ژیدهری بهری، پب ۱۰۴-۱۰۵. ۲- ژیدهری بهری، پب ۵۲.

و دیرووکا مرنا (مه‌لایێ جزیری) دانیت، کول دیف پیتیت وی ئیناین دبیته  
(ک. ۱۰۵۰ / ز. ۱۶۴۰) ده‌می گوتی<sup>(۱)</sup>:

حهفت عهین ولام ژ ههڤ بوون جودا  
شیننی و گری دیسا ب ته‌دا  
ئه‌م رازینه بئه‌مری خودا  
هه‌چیێ ژ ده‌رگاهێ تی تی<sup>(۲)</sup>

به‌که‌ به‌گێ ناڤی خۆب تیپا و دیروکا نفیسینا «به‌یتا سه‌یرانی» ب هژمارا ئه‌بجه‌دی،  
کو دبیته (ک. ۱۱۷۰ / ز. ۱۷۵۶)، ئینایه، ده‌می دبیتیت:

ئه‌که‌ریائه چه‌ک ئه‌یسی  
(بێ و کافا) وه‌سفه‌ت به‌یسی  
مه‌گرت و بو‌خۆ نفیسی  
هێژ که‌سه‌نی نه‌دیتی ب چاڤ  
ژ به‌ر حسێبا ئه‌بجه‌دی  
(عه‌ین و غه‌ین و فێ و قاف).

ب فێ هه‌میێ دیار دبیت کو به‌که‌ به‌گێ ئه‌رزی ب فه‌قیێ ته‌یران یێ داخبا‌ر بوی و  
هۆزان و هۆزاننه‌تی یا فه‌قیێ ته‌یران کارتیکنه‌کا زۆر یا لیکنی، له‌ورا ژ هه‌می لاقه  
چاڤلیکنی یه، هه‌تا راده‌کی کو شیوازی وی یێ هۆزانکی، گه‌له‌ک یێ نیزیکی شیوازی  
هۆزانکی یێ فه‌قیێ ته‌یرانه.

---

۱- فه‌قی ته‌یران، ژنده‌ری به‌ری، پ. ۱۵.  
۲- صادق به‌اء الدین ئامیدی، هۆزاننانه‌ت کورد، چاپخانا کۆری زانیاری عێراق (به‌غدا- ۱۹۸۰)،  
پ. ۲۱۲

## هۆزانقانه تیا وی

بی گومان، به کر به گئی ئه رزی وه کی هه ر هۆزانقانه کی کورد بی به ری خو و هه ر ئیکه هه قچاخه خو خودانی شیانه کا به یز بوو، شیا بوو به ره مه کی گرنه و ل ناست پیشکیشی وه رگری بکه ت، هه تا راده کی کو بیته ئیک ژ هۆزانقانه تیه ملله تی کورد، ژ وان بیته شانازی پی دهیته کرن، ئه م دشیپن بیژین: شیا بوو خو ب به ره مه می خو به یلیته دناف هه رئا ملله تی دا، وجهه کی باش دناف وژدانا وی دا بکه ت، له ورا هه تا نوکه ژی ئاقانه بوویه و ئاقا نابیت هندی کو ئه ده بی کوردی بمینت. هه ر چه نده هۆزانیت گه هه شتینه مه دکیمن، وشوبن تبلیت ده می و ئه نجامیت شه گوهاستنا وی ژ دهستی بو دهستی، وکار تی کر نیته دیالکتا لی ددیارن، به لی دگه ل هندی ژی، ئه م دشیپن گه له ک تشتا ژی سه ح بکه یین؛ کو دئه نجام دا ناستی هۆزانقانه تی یا وی به رچا فکه یین. ژ به رکو ئه و پیچه کا ژ گه له کی یا مای تیرا تویراندن و هه لسه نگاننده کا ب درستی هه یه .

ئه گه ر مرۆف ب هویری و هه زه کا زه لال هۆزانیت وی بخوینیت دی شیت ناستی ره هوانی بیژی یا وی خو یا بکه ت، نه خاسمه د وان هۆزانیت باهرا پتر ژی مای، مینا «به یتا نائله خاتوینتی» و «به یتا ته رگی» و «به یتا سه یرائتی» و «به یتا ته یرا» ژ به رکو دقان هۆزانا دا هه فسارێ شیانیته خو بی به ردای ولی خو ری وشیرینه کا زمانی یا سه یر یا بکار ئینای، هه تا وی راده ی کو هندی مرۆف دوباره که ت پتر خوشیی ژی بیینیت و تام که ت، دگه ل هندی ژی، سکی یه کا دایه په یثیت خو زیده باری بکار ئینانا موسیقه کا خوش و پری هه ست، یادگه ل وینه بیته هۆزانه کی و راما ن و مه به ستا دگونجیت، مینا قی چارنی ژ «به یتا نائله خاتوینتی» :

ب ده رکه فتم ته ماشا کم

تی یی رۆژی لدنی دابوو

خه یالا دل به ری ناکه م

مه دیت ناکه ه کو په یدا بوو

ئەف ئومونە ئەو چارنە، ياکو ھۆزانا خۆ پى دەستپىکرى، ياب مۆسېقە کا جوان ئاڧاكرى و ياهىتلاى بېيتە پېشەرى گشتى يى ھۆزانى، داکو (ايقاع)ى پى كونترول بکەت، ئەفەژى نېشانا دەستھەلى و شىيانىت وىنە، ب راستى ژى ئەفە وىنە يەكى شىوازى وى يى ھۆزانكى يە.

دەربارەى كارى خواستنى، ياکو گىيانى دەتە وىنە يىت ھۆزانكى، ولقىنى دىخىستە ھەستى وەرگى، گەلەك يى نازكە، و ھۆزانقانى ب رەنگەكى بەرفرەھ؛ يى كرى يە ئىك ژ بنىاتى ئاڧاكرنا دراماتىكى يا ھۆزانى، لەورا گەلەك يى سەرکەفتى بوويه، دكارى گەھاندنا مەبەست و رامانادا، ھۆزانا وى كەفتى يە سەر زارى خەلكى ھەر ژ سەردەمى وى ھەتا نوکە، بەرى خۆ بدە فى وىنە يى ھۆزانكى، دا بزانى كا ھەتا چ راددە؛ دقى بابەتى دا يى سەرکەفتى بوويه:

**بوو ســتـوـير و ژوردا ھاتى**  
**چار كنار لى ئسەبرىن**  
**ب ھەبەت و بلا تى**  
**تايىت دارا ژبەر فـرـىن**  
**بوو رۆژا عەسەرساتى**  
**عەرد و عەسمان لىك خورىن**

ل قېرى دى بىنى ب وىنە يەكى چارچوۋفەكرى؛ شىۋى بارىنا تەرگى ل سەر شاشا ھزرى چىدكەت، وەكى ھەر دنتكىت تەرگى دېنە فرەندىت ھۆف، و ھەمى پېككە دېنە ستوبنەكا درىژ و خۆژ بلنداھى يا عەسمانى؛ ھىرشى دكەن و ژوردا درژىنە سەر ئاقارى، براستى ئەكەر ئەف وىنە يە ل فى چاخى ھاتبا چىكرن، دویر نەبوو، ب (مۆشەكى) ھاتبا سالۆخەتدان، ژ بەر كو ئەف وىنە يە كەلەك، يى پېشكەفتى يە.

دىسا دقى وىنە يى جوان دا، تشتەكى دى دەيتە خوباكرن، ئەو ژى ئەو، كو ھۆزانقانى سىبەرا وىنە يەكى دى يى ھاقتى يە سەر (باگراوندى) وى وىنە يى، ئەو ژى بكارى وى رامانا

«چار کنار لی قه برین» په پيدا دكته، ژبه ر كو وه سا دئېخته هزرا مرؤقى كو: دویر نینه ژ ترسی  
پې ب دارو باری قه چیبېن و قه ستا ره قې بكن، پاشی ئیکسهر ئه نجامیت هیرشی وینه دكته  
و دبیت: «تاییت دارا ژبه فرین» و بوو روژا (عهرسات = حشر) ئ، ههر وهکی (حشرا) دار  
و باری ژی یا هه، ژبه ر كو «عهرد و عهسمان لیک خورین» و ههر تشتهك دئ د بهرپیا چیت.  
ب قی رهنگی دهریرین دكته و تراژیدی یا ههر تشتهك وینه دكته، ئه قه ژی ژ وان  
شیانیت زوره، كول ئاستی ههر هوژانقانه كئی وئ سه متی نه، ئه گهر دزیده تر نه بن.  
ئه قه شیانه ژی باشر بهرچا قه دبن ئه گهر بهویری بهیتا «چولی به گئی» بهیتته قه كولېن و  
شروقه کرن، ژ بهر كو هوژانقان یې شیای رویدانا كوشتنا «چولی به گئی» ل سهر دهستی  
ئیسماعیل پاشایی ئیکئی (۱۱۸۲-۱۲۱۳/ک / ۱۷۶۸-۱۷۹۸ز) بکه ته داستانه کا مه زن و  
ههر لقلینه كئی، ب شیوه كئی دراماتیکی بکه ته دپه نه كئی پری (حماسه) و کارتیکهر.  
ئهوئ قئ داستانی بخونیت دئ هه ست كه تن كو پشتی شه ره كئی مه زن و دهمه كئی زور  
قه كیشای ئیسماعیل پاشای سه ركه فتنا بده ستفه ئینای، به لی راستی یا قئ چه ندئ ژی ئه وه  
كو هوژانقانی یا قیای په سنا پاشای بکه ت و كوشتنا (چولی به گئی) بو بکه ته شانازی په كا  
مه زن، بی كو وئ چه ندئ ل بهر چا قه بگربت؛ كو تنئ كوشتنا وى دگهل (۱۲) ه پسمامیت وى  
و برای وى بوو<sup>(۱)</sup>، ل قه سرا (نهر ناغایی دهن) هاتبوو کرن بی بهرگری و لیکدان.  
ئهم دشپین بیژین كو به كر به گئی ئه رزی ئیکه ژ وان هوژانقانی كورد بیته كو شیاین ل  
سهر پشكا هوژانقانا بمین و ژ وزدانا ملله تی دهرنه كه فن و ئه قا مه بکورتی ژ هوژانقانه تی یا  
وی خوباكری، قئ چه ندئ دسه لمینت و ته ئکید دكته تن كو یی لدویف ناف و دهنگیت خو به  
به لكو هیشتا پتر.

### بابه تیت هوژانیت وی

ژ هوژانیت دده ست مه دا، ده پته خوباكرن كو هوژانقانی مه باهرا پتر ژ هوژانیت خو  
بیته بو سالوخه تددان نافه روکا سروشتی ترخان کرین، یې شیای تیكحه لیانه كئی دگهل دا

---

۱- سه حكه، انور المایی، الاكراد فی بهدینان، ژیدهرئ بهرئ، پ ۱۵۸-۱۵۹.



په پيدا كهت و بو هوزانا خو بكه ته بنياتي كويراتي يا و هوزانقانه تي يا خو پي ناثا دكهت،  
نانكو هوزانقاني يا خو ژ گياني فولكلور و ساماني رهوشه نبيري يي ملله تي دوير كرى،  
زيده بارى وي چهندي كو ههر ژ بنيات دا خو نيزكي بابه تيت فله سلفي و هزري بيت  
خورست نه كرى، ژ بهر هندي ژي هوزانيت وي ب شيوه يه كي سه رزاركى، ژ سه رده مي وي  
هه تا قى سه رده مي هاتنه شه گوهاستن، نانكو هوزانيت وي ژ بهر وي زه لالي يا تيدا نه ب  
ريكا نقيسيني وه كي بهر هه مي جزيري و خاني گه هه شتنه مه .

ديسا بابه تيت وي به حس كرين، ژ بهر كول دور ناهه روكا سروشتي نه پتر ژ ههر  
بابه ته كي دنيزيكي دهروني مروقي كوردن، و پتر ژ ههر هزره كي كارتيتيكرنا خو ل سه ر  
وژدانا خه لكى هه بوويه، بو نمونه بابه تي «به يتا كه وي» نيكه ژ بابه تيت د هزرا باهرا پتر  
ژ خه لكى گوندا دا نه بتني بيت د هزرا وان دا بهلكو بيت د هزرا گه لك كه سادا، ژ بهر كو  
راف و نيچير ل نك بهگ و كرمانجا كاره كي ب بها بوو، ههر وه سا خو شي و سه يران و  
داوهت كو بابه تي «به يتا سه يراني» يه، نه ف بابه ته ب شيوه كي گه لك زيره كانه بيت  
هاتينه به حس كرن، و رهوش و تيتاليت سه يراني بيت ل وي سه رده مي ب هوپري بيت  
سالوخه تداين، و به حسي وان خوارنا يي كرى بيت كو ژبو سه يرانا دهينه ناماده كرن، پاشي  
د «به يتا خوي» دا به حسي مفايي خوي دكه تن، نه شه ژي هه سته كي تايبه تي يه، كول نك  
هوزانقاني ژ كارتيتيكرنيت باوهري يا تايي په پيدا دببت.

دهر باره ي (نه قيني) كو بايه كي سروشتي يه، ب جواني د «به يتا ته يرا» دا به حس ژي  
دكهت و كارتيتيكرنيت وي ل سه ر هه ست و گيانييت خو ديار دكهت، نه خاسمه وان  
ره ننگه دانيت ددهروني وي دا په پيدا دين:

ناقل نه ما ژ پر نيشا

ژ بهر حوسنا زور شريني

برينم لهو دنيشا

ژ بهر داخا نه فيني

## دهردی نه ترهکی ئیشا

### نه ز ئیخستمه نفینئ

ب دوباره کرنا په یشا «ئیشا» وی تراژیدی یا نه نفینئ یا کو دگیان و دهرونئ وی دا د فیربیت، دئیخته ههستی و وینه دکهت و کو بریا وی تراژیدیایی و جوانی یا په یشا ونازکی یا موسیقی راستگۆیا ههستی خو خوبا دکهت، نهف چهنده دی پتر روون و ناشکرا بیت نه گهر مرؤف بهویری «بهیتا نائله خاتونئ» بخونیت و بهر ئاوردی یهکی دناقبه را ههردو هؤزانا دا بکهت، ژبه کو دیا ئیکئ (بهیتا تهیرا) دا بهحسئ خو به دکهت و دیا دووی دا (بهیتا نائله خاتونئ) دا ل سهر زارئ کهسه کی دی دناخفیت و ب کارئ سالؤخه تدانئ رادبیت، نه م دشین بیژین؛ کو ژ لایئ برایی خو «میر نهحمه د بهگئ» فه یئ راسپارکری بوو، له ورا نهو هؤزان تنئ سالؤخه تکرنه و یا دویره ژ ههست و تراژیدی بیت نه نفینئ ئانکو یا قالایه ژ هه رهلوسته کی نه نفینئ یئ راستگۆ و بابه ته کی سهرقه کی و ئیکسهره هه ره چهنده گه لهک کهسا هزر دکر کو وی دلدارئ دگهل (نائله خاتونئ) هه بوو، نه ز بخوژی ئیک ژوان کهسا بووم (\*). پاشی ل دویماهی یئ بو من دیار بوو، نهحمه د بهگئ نه نفینئ دگهل هه بوو و تنئ به کر بهگئ لدویف داخازا وی پئ دگوت. هه ره وهسا هؤزانقانی د «بهیتا چؤلی بهگئ» دا خو یا کیشایه بابه تیت (مدح) و (هیجاء) ئ وئاستئ ره هوانبیژی یا وی دوان ههردو بابه تا دا دیار بیت، زیده باری شیانیت وی ده باره ی وینه بیت هؤزانکی بیت دراماتیکی، کو پتر د «بهیتا ترهگئ» دا خو یا دهن، و هؤزانقانه تی یا پئ دگه هیسته ناستیت بلند.

سه بارهت دبتنیت عاقلداری، هؤزانقان یئ شیای خو بیت هزری و هزرکنا دورست یئ بهرچاف بکهت، نه خاسمه دکارئ (پهنه) ی دا، و «بهیتا نسیره تا» کو کیمه کا ژئ گه هشتی یه مه، فئ چهنده د سه لمینت و دهستوبیرئ دده ته مه کو بیژین: به کر بهگ ئیک ژ (ئاقلدار- حکیم) یت ملله تی کورد.

\* د هؤزانه کی دا ل ژیر نافی (نائله) من بهحسئ وی نه نفینئ کری، و دهوزانه کا دی دا ل ژیر نافی «هؤزان و کهله ههرفتی» من بهحسئ وی چهنده یئ کری و گه لهک گازنده ژئ بیت ژ وی نه نفینئ کری. سه حکه محمد امین دوسکی، کهله ههرفتی، چاپا یه کی چاپخانا «خه بات» (دهوک- ۱۹۹۸)، بپ (۱۰۷) و (۱۱۱)

## دیتنهک

ئەفا مەل سەر ئاخفتی باهتیت ھۆزانیت وی بوون، بەلێ دگەل ھندی ژێ دبیته ئەو گریدانا دناقبەرا ھۆزانقانی و گەلەک تشتا کو ئەگەر مە بقییت ژیک فاقیرکەین و ئەنجامی بیخینە ژیر روناھی یا دیتنهکا ئاقلداری، دی بینین کو ئەو تەقایا جیھانا ھۆزانقانی ھەدگریت و ھۆزانا وی ھەر ژ بنیاتی کویراتی یێ ھەتا بنیاتی سەرپیست و ھەردو عەسمانیت وی یێ ناقحۆبی و یێ و دەرڤەیی؛ نوینەراتی یا وی پەپوھندی یا مرۆقاییەتی دکەت، یا کو وی ب (سێ) لایاڤە گری ددەت، ئانکو پەپوھندی یا وی دگەل خودی و مرۆقی و سروشتی خوبا دکەت، ئەڤ ھەرسی پەپوھندی ییت دبنە بنیاتی ھەر ھزرەکا دسەری وی دا پەیدا بووی، فەلسەفا ژیاننا وی دەستنیشان دکەت و دەھیلیت رەنگی کەسینی یا وی بەرچاڤ دکەت.

براسين

هوزانیت وی

## ل دۆر كۆمكرنا ھۆزانييت ۋى

ھەر ژ بچويكاتى يى ھۆزانييت بەكر بەگى ئەرزى كەفتبونە دلئى من و ئەز گەلەك پىن داخبار بوو بووم، لەورا من باھرا پتر ژى ژبەر كرىبون، ئەگەرئىت قى چەندى ژى دزقرنە قە بو ۋى پويته پىكرنا ژلايى دەبىكا من قە دەربارى ھۆزان وسەرھاتى يىن ۋى دەھاتە كرن، كو ھەردەم بو مە دخواندن وسەرھاتىت ۋى بوومە دگوتن و دوبارە دكرن، لەورا پشتى ھىنگى ھەر كەسى ھۆزانەك يان سەرھاتىت زانىبا دا پەيوەندى يى پى كەم و نقيسم و دنەنجامدا ئەز شىام ژمارەكا نەيا كىم ژى خرفەكەم، بەلى دگەل ھندى ژى من چو ھويشى نەبوون، كو جارەكى ئەز بشىم چاب بكەم و مەبەستا من ژ كۆمكرنى تنى ئەو بوون كو نەبەرزەبن ژ بەر كو باھرا پتر ژى ل نك مرۆقتىت ب ناڤ سال قە چووى بوو و بمرنا وان ئەوژى دامرن.

تەقاي ھۆزان و سەرھاتى يىت من خرفەكرىن دناڤ دەفتەرىت من دا بوون، ل دەمى دويربوونا من ژمال و ۋەلاتى ھندەك ژ وان كەسىت ژى گۆتى مرن و تىشتى قى دگەل خۆ برن ۋەكى (سىيد عبدالله خالد) و (پىروژ عثمان بەگ) و (ئامنە ملا عبدالله) يىت كو گەلەك ژيان و ھۆزانييت بەكر بەگى دزانين، ھەر چەندە پىراتى يى زبانهكا زۆر گەھاندبوو ھزرا وان، بىرا من دەھىت دەمى پىرا من (پىروز عثمان بەگ) ئى «بەيتا تەيرا» بو من دگۆت، ھندى من داخازا دوبارەكرنى ژى دكر ژبەر (تەكىد) كرنا ھندەك مالكا، بىزار بوو و دكرە گرى، ھندەك جارا ژى دەمى من ژى خاستبا ھندەك پىزانينا ل دۆر بەكر بەگى بو من بىژىت، دا ل من ھەيتىنىت و بىژىت: (ما دى چ لى كەى، ئەقە سەد جارا من بو تە گوتن)، ژبەر قان ئەگەرا زۆر يا بزحمەت بوو ئەز گەلەك تىشتا تومار بكەم، بەلى ھندىكە (عارف عثمان بەگ) و دەبىكا من (گولستان على بەگ) بوون، گەلەك ھارىكارى بو من كرن، لى دەربارەى پىزانىنىت دىرۆكى (حسن سعید بەگ) و (حاجى عارف بەگ) ئى زۆر ھارىكارىا من دكر.

دگەل قى ھەمى يى ژى گەلەك ژىدەرىت دى ب دەست من كەتن مىنا دەستنىس و بابەتت بەلاڤكرى، دى ھەمىا رىزكەين و ھەر ژىدەرەكى بو پىتەكا تايبەتى تەرخان كەين، ئەوژى ئەقەنە:

## ۱- عارف عثمان بهگ نەرزى

باھرا پىتر ژ ھۆزان و سەرھاتى و پىزانىنىت دىرۆكى من ژى وەرگرتن ژبەر كو گەلەك ژى دزانى، بەلى ل دوياھى يا ژى خۆ گەلەك تشت ژبىر كرىوون، ل سالا ۱۹۹۶ چوو بەر دلوشانى يا خودى، بەيتا «چۆلى بەگى» و «بەيتا سەيرانى» و «بەيتا تەرگى» و «بەيتا نەسىحەتا» و «بەيتا قەشەى» و گەلەك پىزانىنىت دىرۆكى و سەرھاتى من ژى وەرگرتن، پىتا (ع) دى دانىنە شوينا ناڧى وى.

## ۲- گولستان على بەگ نەرزى

«بەيتا تەيرا» و «بەيتا چۆلى بەگى» و «بەيتا تەرگى» و «بەيتا سەيرانى» و «بەيتا قەشەى» من دگەل ژمارەكا سەرھاتى و پىزانىنىت دىرۆكى ژى وەرگرتن، زىدەبارى ھارىكارى يى ژ بو درستكرنا گەلەك ژ چەوتى يىت دوان ھۆزان و پىزانىن و سەرھاتى يىت من خرڧە كرىن دا، پىتا (گ) دى دانىنە شوينا ناڧى وى.

## ۳- پىرۆز عثمان بەگ نەرزى

«بەيتا تەيرا» و بەيتا «چۆلى بەگى» من ژى وەرگرتن، بەلى ھەر ھىنگى من توپژاندەك دناڧبەرا وان و يىت من ژ گولستان على بەگ وەرگرتىن كر و كرنە ئىك لەورا ئەم ناكىنە ژىدەر.

## ۴- مەلا طە حامد نامىدى

دەستنڧىسا ھۆزانا «بەيتا تەرگى» ژى گەھشتە من دى پىتا (ط) دانىنە شوينا ناڧى وى.

## ۵- عبدالله زھىرى

ژ دەستنڧىسەكا وى كو دزڧرىتە قە سالا (۱۹۰۷/ك۱۳۲۵) من بەيتا «نائلە خاتونى» وەرگرت، نوکەژى يا ل نك مەلا ئەحمەدى دوسكى ل گوندى (كانى كەركى) ل ناڧ سلىڧانەيا، دى پىتا (ز) دانىنە شوينا ناڧى وى.

## ۶- مصطفیٰ مهلا رهشید زاخویی

ژ دهستنقیسا وی کو دزفریته شه ساللا (۱۳۵۷ک/۱۹۳۷ز) من بهیتا «نائله خاتوبینی» وهرگرت، دی پیتا (م) دانینه شوینا ناقتی وی.

## ۷- عبدالرقیب یوسف

ژ پهرتوکا «دیوانا کرمانجی» یا «عبدالرقیب یوسف» ی «بهیتا نائله خاتوبینی» و بهیتا بهاری» وهرگرتن، دی پیتا (ب) دانینه شوینا ناقتی وی

## ۸- عبدالکریم فندی دۆسکی

ل ساللا (۱۹۸۲) پشتی زهحمهتهکا زۆر دیوانا بهکر بهگتی ئهرزی کومکری به و توپژاندی به، دقتی دیوانتی دا کارهکتی باش کر به، و گهلهک ژ ژیان و هۆزانا وی دانایه بهر روئاهی بی مهژی مفایهکتی زۆر ژتی دیتی به لهورا مه کر به ژئیده و پیتا (ف) دانایه شوینا ناقتی وی.

## ۹- صادق بهاء الدین نامیدی

د پهرتوکا «هۆزانقنیت کورد» ل سهر بهکر بهگتی ئهرزی نقیسی به و هۆزانا «بهیتا سهیرانتی» یا ئینا به خاری، ژ بهر کو ژههمی ژئیده ریت دی دورستره، مه بی کر به ژئیده، و پیتا (آ) دانایه ل شوینا ناقتی وی.

## ۱۰- بهیتا سیسه بانئ

ئهف دهستنقیسه ل نک هۆزانقان (هزرقان) ی به کو ب دهستی فهق مصطفی و مهلا محمد هاتیبه نقیسن، ل بهر بهریت دهستپیکتی بهیتا (تهرگتی) هاتبوو نقیسن، دیسان ل دویماهی بی به لئ ژ ئه گهرین دهمی و گوهورینا، تنی دویماهییا بهیتتی یا ل دهستپیکتی دهستنقیسی مای و دهستپیکتی وی یا ل دویماهی بی مای. پیتا (س) دی دانینه شوینا ناقتی وی.

## ۱۱- فەق ئەحمەدى تەخووبى

دەستىقىسا «فەق ئەحمەدى تەخووبى» دى پىتا (ت) دانىنە شوبنا ناقتى وى.

هەژى يە بېژىن كو من هېچ ھۆزانەك ژ فان ژىدەرىت سەرى نەكرىە بنىات، بەلكو ھەر مالكەك يان چارنەك يان سىتتەكەكى من دىتەبىت يىن دورستترە من يا نقىسى، بەلىن دەربارەى شىتووزى ھاتنە خارا مالكا، من مفا يىن ژ وان ھۆزانىت من ژ ژىدەرا ۋەرگرتىن يىن ۋەرگرتى، ژبەر كو من گەلەك فەكۆلىنا ل دۆر فان ھۆزانا كرى و پرسىبارا ژ خەلكى ئەرزى، نەخاسمە ژ ئەوېت ژى دزانن و گول يىت بەرى خو بووېن كرى، ھىقىدارم يىن تىدا سەركەفتى بم.





## بهیتا سهیرانی

سهیران قهوی خوښ له زهته<sup>(۱)</sup>  
باغی گولا ماوهر دناښ  
بو عامیا له و زحمه ته  
نین چکه و زیرو و دراف  
سهیران ب نه سبابا دخوښن  
چیمه ن ب گولزهارا دگهشن<sup>(۲)</sup>  
هینکاتی بیت دناښ دا دمهشن<sup>(۳)</sup>  
هیتر گهرم نه بوین روژ و حه تاښ<sup>(۴)</sup>  
ب هینکاتی بیت رابوین ژمال<sup>(۵)</sup>  
مه جموع ببون چندی هه قال  
مه حبوب و رهنډیت چاف ب خال  
دیم حوری بیت ناښته نگ زراف  
دیم حوری بیت زیرین که مهر  
کیخمه و نه تلهس وی دهر<sup>(۶)</sup>  
قومچه ژین پهردا بیینه دهر<sup>(۷)</sup>  
نه خشی خودی روینه ل ناښ<sup>(۸)</sup>

- 
- (۱) سپران قهوی خوښ له زهته (۱)  
(۲) چیمه ن ب گولزهارا دگهشن (۱)  
(۳) ب هین کاتی بیت دمهشن (ف)  
(۴) هیتر گهرم نه بوین حه تاښ  
(۵) ب هین کاتی رابوین ژمال (ف)  
(۶) کیخمه و نه تلهس بون دهر (ف)  
(۷) ژین پهردا قومچه بیینه دهر (ف)  
(۸) نه خشی خودی روینه ل ناښ (ع)  
نه خشی خودی روینه ل ناښ (ف)

- بیم گولیت باغا دکورینن<sup>(۱)</sup>  
 شهریهت و قههوا دکه لینن<sup>(۲)</sup>  
 ساقیا فییدا درهشینن<sup>(۳)</sup>  
 ژ شیشهیی مشتی گولاف<sup>(۴)</sup>  
 شیشه و بیهنا ته خوش تی  
 لهزهتا سهیران و گهشتی<sup>(۵)</sup>  
 فیقی ئو تامیت بههشتی<sup>(۶)</sup>  
 ژ همیا کیتمتر بوون په لاف<sup>(۷)</sup>  
 هندی نیپراخ و په لاقن<sup>(۸)</sup>  
 تیکدا میرگ و جووم و ئاقن<sup>(۹)</sup>  
 کولیلکیت بستیک زرافن<sup>(۱۰)</sup>  
 ل چیمهنا کهفتی خوناف<sup>(۱۱)</sup>

- 
- (۱) دیم گولیت باغا کورینن (ا)  
 بیم گولیت باغا کورینن (ف)  
 (۲) شهریهت و قههوا ب که لینن  
 (۳) ساقی بینن لین برهشینن  
 (۴) شیشه مشتی پر گولاف  
 شیشه و مشتی گولاف (ف)  
 (۵) لهزهتا سهیرانن کهشتی (ف)  
 (۶) فیقی ی ژ تاما بههشتی (ف)  
 (۷) کیتم تر بوون نیپراخ و په لاف (ف)  
 ژ همیا کیتم بو په لاف (ا)  
 (۸) کیتمتر نیپراخ و په لاقن (ف)  
 (۹) تیکدا جووم و میرگ و ئاقن (ا)  
 (۱۰) ئه کولیلک بستیک زراف (ا)  
 (۱۱) ل چیمهنا کهفتی خوناف (ف) و (ع)

ل چیمه نا تهریوون شمک  
 شهباشه و رهقس و بهر چه مک<sup>(۱)</sup>  
 دهه سۆل و زورنا و دودک  
 ل دهنگی ستیری بوو لاقه لاق<sup>(۲)</sup>  
 دهنگ ستیری لاوی دبیتزن<sup>(۳)</sup>  
 چهند دبیتزن هند قه دبیتزن<sup>(۴)</sup>  
 چهند ژوان لاقه ژ دبیتزن  
 دهنگ خوشیت چیکی زراف<sup>(۵)</sup>  
 دهنگ خوشیت یاریکه ر بوون  
 کیخمه و نه تلهس دبه ر بوون<sup>(۶)</sup>  
 کهسک و سۆر وئال و زهر بوون  
 تی نهسه ر ناکه ت هه تاق<sup>(۷)</sup>  
 ژ نهسه را گهرمی و هه تاقی<sup>(۸)</sup>  
 ته پراتیا عهردی و خوناقی<sup>(۹)</sup>  
 ژ بهر بیه نا مسکی و گولاقی  
 ئیک ژوان ناهیتته ناف

- 
- (۱) شاباش و رهقس و بهر چه مک (ف)  
 ب شاباش و رهقس و بهر چه مک (ب)  
 (۲) دهنگ ستیری بو لاقه لاق (ف) و (ع)  
 (۳) دهنگ ستیری لاقه دبیتزن (ف)  
 (۴) چهند دبیتزن چهند قه دبیتزن (ف) و (ع)  
 (۵) ب دهنگی خوشی چیک زراف (ب)  
 (۶) کیخمه و نه تلهسی دبه ر بوون (ف)  
 (۷) تی نهسه ر ناکه تن هه تاق (ف)  
 تی نهسه ر ناکه ت هه تاق (ع)  
 (۸) نهسه را گهرمی و هه تاقی (ع)  
 نهسه را گهرمی و هه تاقی (ف)  
 (۹) ته زیایتا عهردی و خوناقی (ف) و (ع)

- هندي بيھنا گولائي مابيت (۱)  
 دي بايي سھقھري رابيت (۲)  
 عھورھڪي نوي دي پھيدا بيت (۳)  
 ھويرڪ ھوير ڙي تيت خوناف (۴)  
 ھوير و ھوير تيت و دباري (۵)  
 تافيهڪ بو ڙ ٺھفيت بهاري (۶)  
 تھرڪرن زير و مھراري  
 وان داڪيشانه سھر ڪولاف  
 سھرڪولاف وسھر ھدي (۷)  
 دھفعا خونافي ڪھس ٺھدي  
 لازم ڙ چاري (وصف) ھ دي (۸)  
 لازم (تري شع) بينھ ناف (۹)

- 
- (۱) بايي سھقھري ھري رابو (۱)  
 بايي سھقھري دي رابيت (ف)  
 (۲) هندي بيھنا مسڪي بابوي (۱)  
 (۳) عھورھڪي نوي لي پھيدا بوي (۱)  
 (۴) ھويرڪ ڙي تيت خوناف (ف)  
 ھوير و ھوير دباريت خوناف (۱)  
 (۵) ھويرڪ ھويرڪ تيت و دباري (ع)  
 ھويرڪ ھويرڪ تيتو باري (ف)  
 (۶) طاھڪ بو ڙ ٺھفيت بهاري (ف)  
 تافيهڪ ڙ ٺھفيت بهاري (۱)  
 (۷) سھرڪولاف وسھر ھديد (ع)  
 (۸) لازم ڙ چارا وھصفھ تي بين ناف (ف)  
 (۹) لازم تورا شوعيه بين ناف (ف)  
 لازم تھراشع بينھ ناف (۱)

چار و خپلی بهرب مال بوون<sup>(۱)</sup>

روژا نیقرو ئه و بی حال بوون

شهباشه دان بهخشیش بهتال بوون<sup>(۲)</sup>

(۳) .....

شه گه ریاقسه چهک ئه یسی

(بی و کافا) وصفهت بهیسی

وان گرت و بو خو نقیسی

هیش کسه سی نه دیتی ب چاش

ژبه ر حسیباً نه بجه دی

(عهین و غهین و فی و کاف)

---

(۱) چار و خپلی بهرقه مال بوون (ع)

چار و خپلی بهرب مال بوون (ف)

(۲) شاپاشه دان و بهخشیش بهتال بوون (ف) و (ا)

(۳) دژنده ری (ا) دا بقی رهنگی یه:

ل وی واری هندئ بژوین بوون

بهلی نابیته فه گئیران (ترجیع) بو چارنی، له ورا جهی وی مه هیتلا قالا.

## بهیتا كهوا

ٺه وول ذڪهم (ابتداء) (۱)  
ب ناقی ره بی جه بهار (۲)  
(ایام) من سه فهر جودا (۳)  
ب ٺزنا ره بی سستار  
من (عدم) بوو بوو (شتا)  
ل كهوا نیزیک بوو بهار (۴)  
من (عدم) بوو زقستان (۵)  
چیمهن دی هینه ف وجود  
كهوگیرا بیر تیت (مکان)  
عه شقی دلنی وان ربوود  
وان زیپه کرن نیشان  
ل بهاری (رحله) نهوود (۶)

---

(۱) ٺه وول بکهن ابتداء (۱) و (ف) و (ع)  
(۲) ب ناقی ره بی جه بهار (۱)  
(۳) ٺه یام من سیفہت جود (ف) و (ع)  
(۴) ٺه وول فه سلج بهار (ف)  
(۵) من عدهم بون زقستان (ف) و (ع)  
(۶) بو واری (رحلهت) نمود (ف) و (ع)

(رحله) كــــرى ژ وارى (۱)  
بهري خــــودان كــــيريا (۲)  
لى دا كــــه يفا بهارى  
ئه و چونه بهر كه قــــيا  
وا هات ســــهري ئاداري (۳)  
بهلك بوون ســــهريت چيا (۴)

بهلك بوون مــــيرگ و كــــاني  
بي ژ بن دهر كه تين گرگ (۵)  
ييت هلبــــوورين زوزاني  
ل مــــهوتنى بوونهف چوتك (۶)  
كه و گيرا وه عده زاني (۷)  
چيكرن داف و مــــالك

وان دا قــــيت خــــو چيكرن  
لى بهستن سنگ و ره ســــهن  
دي چن قــــهت خــــو ناگرن  
دي كه وا ژى دگهل خــــو بهن  
دي ل ئه رده كي ئيــــوورن (۸)  
چار رهخ ژ مــــيرگ و چيمهن

---

(۱) رحلهت كرى بواري (۱)  
(۲) بهري خودا گييري يا (۱)  
(۳) دهات سهري بهاري (۱)  
(۴) بهلك بون ميريگ و كاني (۱)  
(۵) بهلك بون سهري چيا (ف) و (ع)  
(۶) مهوتنى بونهف چونك (۱)  
(۷) كه و گير وه عده زاني (ف)  
(۸) دي ل جهه كي ئيورن (۱)  
دي لئه رده كي ئوورن (ف)



ئەو چىمەنىت پىر خوناف  
 كى دىشىت بىت: من نهقى  
 شه پرزه بوونه قه نافت<sup>(۱)</sup>  
 كوليكيت وه كو كهقى  
 هەر ژ ئىقارى چوونه نافت<sup>(۲)</sup>  
 گەربان ل مەكانى شهقى

دیت مەكانى راحەتى  
 ل نافت هلال و به بىبىونه<sup>(۳)</sup>  
 ژى تىت بىهنا جەننەتى<sup>(۴)</sup>  
 به حەشت وهكى وى نينه<sup>(۵)</sup>  
 بلبل هاتبوو خزمەتى<sup>(۶)</sup>  
 چوپچك هەمى دىسىينه<sup>(۷)</sup>

ئەو كوليكيت تا بە لافت<sup>(۶)</sup>  
 يى ژ بەر شه قبايى دلغن<sup>(۷)</sup>  
 ب شهقى لى دكەقىت خوناف<sup>(۸)</sup>  
 ل سپىدهيا زوى د بشكفن<sup>(۹)</sup>  
 كەوگىریت رازاينه نافت  
 ژبەر عەشەقى نانغن

---

(۱) شه پرزه بونا قه نافت (ف) و (ع)  
 شه پرزه بون نافت نافت (۱)  
 (۲) هېژ ئىقارى چوونه نافت (۱)  
 (۳) چار رەخ هەمى كەفتينه (ف) و (ع)  
 (۴) روينشت بون ل سوحبەتى (ف) و (ع)  
 (۵) بە حەشت شتى وى نينه (۱)  
 بە حەشتە چو ونينه (ف)  
 (۶) ژى تىت بىهنا جەننەتى (ف)  
 (۷) بە حەشتە چو ونينه  
 (۸) ئەف كوليكيت تا بە لافت (۱)  
 (۹) نى ژبەر شه قبايى دلغى (۱)  
 (۱۰) شهقى دكەقىت خوناف (۱) و (ف)  
 (۱۱) سوبه هيا زوى د بشكفن (۱)  
 سوبهيا زوى د بشكفن (ف)

دائم دمیینن هشییار  
ســــیکوچه هاته هنداش  
سپیدا (کاذب) بوو دیار  
وان هلگرتن کـــه و و داث  
ئهف گـــوینی ییت هو دژار  
ئاله و مــــاله دابوو ناث

وان دابوو ناث گـــوینی یه  
چوونه مه کانی کـــه وه  
برین تاییت ته فـــریه (۱)  
چه لاب دانا نه ب هـــه وه (۲)  
هیشتا شهفا تاری یه (۳)  
مه تله با وان ژی ئه وه (۴)

مه تله با وان شه فدهسته (۵)  
وان داقییت خو فدهدانه  
روباد د کـــوژی به سسته  
لی زه بکرن کـــولانه  
تیکه هلدابوون ب دهسته (۶)  
گیابهنند و بیـــویژانه

- 
- |                              |                                 |
|------------------------------|---------------------------------|
| (۱) که تبون هزر و هیقیا (ف)  | (۴) مه رته با وان ههر ئه وه (۱) |
| (۲) چه لاب دانا نهف ههوا (ف) | مه تله با کری شهف دهسته (۱)     |
| یا بویه که یفا کهوا (۱)      | (۵) مه تله ب کری شهف دهسته (۱)  |
| (۳) هیشتا شهفه و تاری یه (۱) | (۶) پیکفه وان دهست ب دهسته (۱)  |
| دونیا هیژا تاربا (ف)         |                                 |

بیویژان یا ب خوناقه

دهستیت وان بوونه هه‌ری<sup>(۱)</sup>

ئهو خلاس بوون ژ داڤه<sup>(۲)</sup>

چوونه هشاری ب که‌ری<sup>(۳)</sup>

خو کیشابوون هنداقه<sup>(۴)</sup>

ته‌ماشه دکه‌نه شه‌ری<sup>(۵)</sup>

روینشبوون (انتظار)<sup>(۶)</sup>

وه‌خته‌کی پر سه‌فا بوو<sup>(۷)</sup>

چیمه‌ن هه‌می چارکنار<sup>(۸)</sup>

ستیرا شه‌فه‌ق لی دابوو<sup>(۹)</sup>

ئهو دهمه‌کی مان هشیار<sup>(۱۰)</sup>

بایی سه‌ه‌ری رابوو

رابوو بایی سه‌ه‌ری<sup>(۱۱)</sup>

موزه‌یه‌ن بوو قه‌راجه

کفش بوو سپیدا ئه‌نوه‌ری<sup>(۱۲)</sup>

نه‌سی‌می بی ره‌واجه

ژی دهیت بی‌هنا عومبه‌ری<sup>(۱۳)</sup>

پی خو‌ش دبیتن می‌زاجه

- 
- |                                      |                                       |
|--------------------------------------|---------------------------------------|
| (۱) دهستین وان بو هه‌یه (آ)          | (۸) سپیده سادق بو دیار (آ)            |
| (۲) خلاس بوون ژ قه‌دانه (ف) و (ع)    | (۹) ستیرا شه‌فه‌ق قه‌دا بو (ف) و (آ)  |
| (۳) ئه‌و چۆنه شارکا بگه‌ری (آ)       | شه‌فه‌قی ل سه‌ری چیا دابو (آ)         |
| (۴) روینشبوونه هنداقه (آ)            | (۱۰) سه‌عه‌ته‌کی مانه هشیار (ف) و (ع) |
| (۵) ته‌ماشاکه‌نه شه‌ری (ف) و (ع)     | (۱۱) رابو بایی سه‌ه‌ری (ف) و (ع)      |
| (۶) ئه‌و دهمه‌کی مان هشیار (آ)       | (۱۲) کفش بو سپیدا ئه‌نوه‌ری (ف)       |
| (۷) چ وه‌خته‌ی پر سه‌فا بو (ف) و (ع) | (۱۳) ژئی تیت بی‌هنا عنبه‌ری (ف) و (ع) |

چ با دبن زياده  
يى دههژينيت تهثيربا<sup>(۱)</sup>  
سپيدى كوسه رگوشاده  
شوعله ددا سهري چيا  
ژ دل دخوريت روباده  
جهواب دابوو كويثيا

كويثى ددهن جهوابا  
روبادى دنگ هه لينه  
خوش تيت دنگى جهلابا  
خوشمير دخوريت: وه نينه  
دوژمن وهكى عيقابا  
چوين چوين ژ ليسا فرينه<sup>(۲)</sup>

ژ ليسا فریبوون ژ دل  
ل پشتى كه تى خوناقه  
راهژوتى قههنج ژ دل<sup>(۳)</sup>  
هه تا چوونه ناف داقيه  
نه هشتبوون مقابل<sup>(۴)</sup>  
چار رهخ كه و لى به لاقه<sup>(۵)</sup>

---

(۴) نهيشتبون موقابل (ف)  
(۵) چار رهخ كه و لى به لاقى (ف)

(۱) يى دههژينيت كوينى يا (آ)  
(۲) چير چير ژ ليسا فرينه (ف) و (ع)  
(۳) راهژوتى قهوى ژ دل (ف) و (ع)

چار رهخ کهو لیډ ده رکه تن<sup>(۱)</sup>  
 ههر وهکی دهسته شیره  
 نه غلب کهو په پيدا دکه تن<sup>(۲)</sup>  
 روبادی سیرپه سیرپه  
 ب سنگاڅه ب عهردی که تن  
 نه فجا بونه ئیخسیره<sup>(۳)</sup>  
 وان ئیخسیرا فر دابوون<sup>(۴)</sup>  
 روباد ژ که ربادا خو پین  
 خودان ژ هشاری رابوون<sup>(۵)</sup>  
 کویڅی ههمی ژ بهر فرین  
 چندهک ب داقاڅه مابوون  
 سه ریت ههمیا ژ برین<sup>(۶)</sup>  
 برین سه ریت مه حبوسه  
 داڅ ل مه شبتی هیلینه<sup>(۷)</sup>  
 بهارا رهنګ عهروسه  
 پیکڅه میرګ و کانینه  
 کولیکیت رهنګ تاووسه  
 چهند دهسستک ژ چنینه

---

(۱) چار رهخ کهو لیډ ده رکه تن (ف)  
 (۲) نه غلب کهو په پيدا دکه تن (ف)  
 (۳) نه فجا بونه ف ئیخسیره (ف) و (ع)  
 (۴) فان ئیخسیرا فر دابو (آ)  
 (۵) خودان ژ شارکې رابو (آ)  
 (۶) سه ریت چهند کویڅی یا برین (آ)  
 (۷) داڅ مه سه بېن هیلینه (ف)

چەند دەستک ژئ چنیبوون  
کولیلکیت بەلگ عەجیبە<sup>(۱)</sup>  
پیکڤه میڤرگ و کانی بوون  
چ سەیرانا غەریبە  
چیمەن تەڤری و گوینی بوون  
بەکر بەگ بی نەسیبە.

---

(۱) کولیلکیت بەلگ عەجیبە (ف)

## بهيتا چؤلى بهگى

گهلى خهلكى خاس و عام  
گوھ بدهن نه سيحته تى  
جندى ئو خهلك و خولام  
ب ساخى بكهن خلمه تى  
هوين قسهنج بكهن يا تمام  
قسهت نه كهن خيانه تى

خه يانه تى قسهت نه كهن  
له و كو خولام دئه مين  
ئه گهر لبه ر خو به رزه كهن<sup>(۱)</sup>  
دى خو برستى قسه بينن  
دهردى چؤل بهگى نه كهن  
دا وى حوكمى نه بينن<sup>(۲)</sup>

ئه و چؤل بهگى دين به تال<sup>(۳)</sup>  
ئه وى چو وجود نه بوو<sup>(۴)</sup>  
پاشاي بو چيكر ئيقبال<sup>(۵)</sup>  
مسه رته با وى زئده بوو  
دانى چهك و سه د ربال  
هندي كو دل دگهل هه بوو<sup>(۶)</sup>

---

(۱) هه كول برخؤ به رزه كهن (ع) و (گ) و (ف) (۴) وجودا وى چو نه بوو (ط)  
(۲) دا هو حوكما نه بينن (ط)  
(۳) ئه و چؤلى بهگى دين به تال (آ)  
(۵) خودى دا وى ئيقبال (؟)  
(۶) هندي وى دل دگهل هه بوو (ط).

---

سهه بهب پاشا ئو دلی  
حهفت سهه سوار وی هه بوون<sup>(۱)</sup>  
کوما ئاغایئی ملی  
بهرام بهری وی نه بوون  
شیخئی تهیا و میسلئی<sup>(۲)</sup>  
دبن کالومی وی فه بوون

ئهو مهسیسانی و شنگار  
ههم حازر بوون دهانی<sup>(۳)</sup>  
پاشای ئه و کره خویندکار<sup>(۴)</sup>  
خویندکاری ئیزدخانی  
بو وانا گپی را سهردار  
موتیع بوول فه رمانی<sup>(۵)</sup>

سهرداری ئیزدخانی<sup>(۶)</sup>  
ههمی بوونه سلاقیش  
ژبه ر پاشایی و فه رمانی  
کسه سی نه دا چوئه ندیش  
ژداسنی هه تا وانی  
بو دهاتن زیر و پی شکیش

---

(۱) ههفت سهه سوار لدویف هه بوون (ط)  
(۲) شیخ و تهیا و میسلئی (ط)  
(۳) حازر بوون دهانی (ع) و (ف)  
(۴) پاشای کره هندکار (ط)  
(۵) ئه و موتیع بوول فه رمانی (ط)  
(۶) خویندکاری ئیزدخانی (ع) و (ف).

---



زیر و پيشکيش وهرگرتن  
ژ پاشايي دهستويري بوو<sup>(۱)</sup>  
خولام ب ئاغا دخورتن<sup>(۲)</sup>  
دهولته تا ســـــهري وي بوو  
پاشاي دهست لي راگرتن  
هه تا ئه و قـــــهنج هه يي بوو

هه کو ئه و قـــــهنج هه يي بوو<sup>(۳)</sup>  
شهيتان لي بوو موسه لهت  
ئه و ژ پاشاي کويشي بوو  
ل دلي گيـــــرا خيـــــانهت  
ههري گـــــوهداري وي بوو<sup>(۴)</sup>  
هه تا ژ ســـــهري بر دهولتهت

دهولتهت ســـــزي بي قـــــرار  
هه کو ئه و ئه ف رهنگه زاني<sup>(۵)</sup>  
ل دويش خو ديتن هند سوار  
چوو دويش فکرا شهيتاني  
خه لک ئاخفتن چارکنار  
بوو مفسدي زهماني

---

(۱) ژ خوداني دهستويري بوو (ع) و (ف)  
(۲) خولام ببهگا دخورتن (گ)  
(۳) وهختي ئه و قهنج هه يي بوو (ط)  
(۴) هه ميا گوهداريا وي ذکر (ط)  
(۵) وهختي ئه ف رهنگه زاني (ف)  
ئه گه ر ئه ف رهنگه زاني (ع)

مفسدی شهیتان په‌رست

ټه‌وئ رابووی ده‌عوا دکه‌ت (۱)

مه‌مله‌که‌تئ ه‌وئ در‌ست

هه‌میال خو‌ل دویش خو‌ته‌با دکه‌ت (۲)

ټه‌و ده‌وله‌تا پالی ســـست

دقـــیت میـــره‌کی راکه‌ت (۳)

دقـــیت ب وی رابت میـــر

ټه‌وئ غـــوریر بووی گه‌له‌ک

شه‌یتانی لئ کر ته‌کبیر

ئیکـــسته ستوویی خه‌له‌ک

خه‌ون بوو دیت سه‌یئ پیر

ټه‌وئ دپـــژنی کـــوچه‌ک

ټه‌و کـــوچه‌کئ بی عه‌ده‌ت (۴)

بو‌قه‌گرتن خه‌ون و خال

تابع وی کـــر ملله‌ت

ټادی به‌گ دگه‌ل بوو هه‌قال (۵)

دینســـزئ بی مه‌یینه‌ت

دناث دا بوو روســـته‌مئ زال

---

(۴) ټه‌و کـــوچه‌کئ بی عه‌ده‌ت (ط) و (ع)

(۵) ټاودی به‌گ بوو هه‌قال (ط)

(۱) ټه‌و رابوو وی ده‌عواکر (ط)

(۲) هه‌میال خو‌ل دویش به‌یان کر (ط)

(۳) وان خو‌ل پاشای به‌ری کر (ط)

چۆ ديف فکرا روسسته می  
ئەو مـوـلـخـدـئـ بـئـ قـرـار  
تفـاق بـبوون دگـهـل هـمـی (۱)  
تـيـکـدا هـهـبوون سـهـد هـزار  
ژ نـسـلا سـهـيـئـ جـهـهـنـهـمـی (۲)  
تـيـژکـئـ وـی سـهـيـئـ مـرـار

تۆژ قى نسلئ هۆيئ پيس  
مـونـافـقـوـ خـوـ بـنـاس  
پيس رههبيئ تهيي ئبليس  
عـهـزـاـزـيـلـئ ئەلخه نناس  
تۆژ رهنگئ هۆيئ خه بيس  
دەـعـوا دگـهـل سـولـتـانـي  
دەـعـوا دگـهـل ئەهـلئ عـهـبـاس؟!

دەـعـوا دگـهـل سـولـتـانـي  
خـودـئ غـهـزەب کـولـئ کـر  
وـجـوودا خـو نـهـزانـي  
پـيـزەـقـهـ گـاچ پـئ کـر! (۳)  
تـهـکـبـير لـئ کـر شـهـيـتـانـي (۴)  
ئەلخه نناسی دپـبـر!

---

(۱) دگهـل وى تفـاق بوون هـمـی (ط)  
(۲) ژ نـسـلا سـهـيـئ جـهـهـسـهـد گـهـنـی (ع) و (ف)  
(۳) پـيـزەـقـهـنـگـا چ لـئ کـر (ط)  
(۴) تـهـکـبـير لـئ کـر کۆچـهـکـی (ط)

درېبـــــــــــــــــر و رهزلانند  
وهکی شیخنی بهرسیسی  
پاشی دسویلنی دا فراند<sup>(۱)</sup>  
عهجهل لئه نیی نقیسی  
ب بسمیرا راگه هاند  
هیژ نه وی لدویف گه پرسی

ژ ناف چوونه دهر پسمیر  
هیژ نه وی لدویف گه ربابی  
لدویف کوشتنا سهی پیی

.....  
.....  
ئهف جادلی پاشای

پاشال بهر قه وهستا  
ب سهبری ته بیعت مهلهک<sup>(۲)</sup>  
زوی ب زوی نه چوونی ب دهستا<sup>(۳)</sup>  
رژدی ل سهر کی شا گه لهک  
هه تا کو سهر تی وهستا  
ژ فیعلیت سهی پی دویف خه لهک

---

(۱) پاشای دسویل دا فراند (ع) و (ف)  
(۲) سهبری ته بیعت مهلهک (ع) و (ف)  
(۳) زوی ب زوی نه چوونی ب دهستا (ع) و (ف).

پاشا دگهل بو دوزمن (۱)  
دارپتته سه ر وی غه زهب  
ل سه ر خو لازم کر کوشتن  
ژ مه عریفه تی کر نه دهئب  
که سی نه گوت مخابن  
سه یی خائین و غه له ب

پاشا ل بهر نازی  
لبیبا فوکی کر وه غه ر (۲)  
په یا بو ل که س را گری  
فه رمان ثری کره سه ر  
بیت و قهت خو نه گری  
نه هیلا بوو چو مه فه ر

فه رمانا شاهی موختار  
نازل بوو سه ر کوپه کا (۳)  
ژ قهول و قراریت هه ر جار  
گازی کره ئیشه کا (۴)  
ژ ریز و ته رتیفیت هه ر جار  
پرسیار کر بوو ژ کوچه کا (۵)

---

(۱) پاشا ل گهل بو دوزمن (ط)  
(۲) ل بیبا فاتی کر وه غه ر (ط)  
(۳) نازل بو سه ر کوپه کی (ع)  
(۴) گاز کره ئیشه کی (ع)  
(۵) پیسار کر بوو ژ کوچه کی (ع)

کۆچەک و «شیخ و پیرا  
گۆتۆتی ھەرە چونینە  
عەشیرەت و پسمیرا  
ھەمییا دگەل خوۆبینە  
چەردۆ دگەل ھە ل زویرا<sup>(۱)</sup>  
پاشای چو دگەل تە نینە

گۆھدا پیر و کۆچەکا  
ھەمی ژ زنجیا دەرکەتن<sup>(۲)</sup>  
سیار بون ل مەعرەکا<sup>(۳)</sup>  
سیتاری ب بەری کەتن<sup>(۴)</sup>  
بۆ برقە برقا چەکا  
ب پیش ئوردی یی کەتن

دیار ببوون ل مەھەتی  
کۆما شەیتان ئیمامە  
پاشا جزیایی ددەتی  
گازی کرە خوولامە  
قەت پی نەدەت مۆھلەتی<sup>(۵)</sup>  
خەزایەکا تمامە<sup>(۶)</sup>

---

(۱) بکە جدید ل زویرا (ف)  
(۲) ھەمی ژ بن زنجیا دەرکەتن (ف)  
(۳) سوار بون ل مەعرەکا (ف)  
(۴) سوتاری بەری کەتن (ط)  
(۵) قەد پی نادەت مۆھلەتی (ف)  
(۶) خەزایەکا تماما (ف)

(۱) بکە جدید ل زویرا (ف)  
(۲) ھەمی ژ بن زنجیا دەرکەتن (ف)  
(۳) سوار بون ل مەعرەکا (ف)  
(۴) سوتاری بەری کەتن (ط)  
(۵) قەد پی نادەت مۆھلەتی (ف)  
(۶) خەزایەکا تماما (ف)

گازی کرئ دهست فهگر<sup>(۱)</sup>  
بو داگرتن شهشخانه  
نیشا دان جه و چهپهر  
ل بهر کولهک و کثانه  
کت کته روینشتنه بهر  
پاشا بکهت فهرمانه

روینشتنه بهر میپریت خاس  
تفهنگیت راتب درست  
ب وی عهزازیلیج خه نناس<sup>(۲)</sup>

.....  
چهوا ژ دهستی بن خلاس<sup>(۳)</sup>  
.....

.....  
کوما خو قهنج یا کری  
ئهو رحهت و تهنا بوون  
لهو کو خودی ژ نک بری  
شیخا ههمی ئینا بوون

---

(۱) گازی کرن دهست فهگر (ف)  
(۲) وی عهزازیلیج جوناس (ف)  
(۳) دی چهوا ژ دهستی بن خلاس (ف)

شـيـخـا ئـيـنا بـوـو ژـين<sup>(۱)</sup>  
ئـهـو کـوـچـه کـي بـي ئـهـدـهـب<sup>(۲)</sup>  
ل سـهـر چـالـا پـهـيـا بـن  
چـکـلـانـدن رومـيـت ب قـهـسـهـب  
پـاشـا دگـهـل وى بـوـو دوزـمـن  
داريـتـه سـهـر وى غـهـزـهـب<sup>(۳)</sup>

ب غـهـزـهـب داريـتـه سـهـر  
ل سـهـر خـوـلازـم کـر کـوشـتـن  
ژ مـهـعـرـيـفـه تـي کـره دهر  
کـهـسـي نـه گـوـت مـخـابـن

عـيـتـا بـا فـي حـاکـمـي  
هـاتـه سـهـر ئـيـز دـخـانـي  
خـولـام رـا وـهـسـتـان هـهـمـي  
پـاشـا بـکـهـت فـهـر مـانـي

---

(۱) شـيـخ ئـيـنا بـوـو ژـين (ف)  
(۲) ئـهـو کـوچـه کـي بـي ئـهـدـهـب (ف)  
(۳) داريـتـه سـهـر وى ب غـهـزـهـب (ف)



پاشای پیروزیت مه‌کان  
هه‌تا ژ نافت چوونه دهر  
هیلان تهرمیت کویه‌کان  
دوازده له‌ش بوون ب ده‌فته‌ر  
.....  
غه‌زا فه‌رزایا نه‌که‌به‌ر

خه‌زا فه‌رزا قورئانی  
خولام پی‌کفته به‌زینی  
ل بن دهره‌جا دیوانی  
بو‌فره‌فرا خوینی  
ههر وه‌کی قه‌سبخانی<sup>(۱)</sup>  
له‌ش گه‌قزتن دشوینی

ئادی به‌گ قه‌گه‌قزی  
دگهل تهرمیت هه‌قالا<sup>(۲)</sup>  
سه‌یج مه‌زن لوکوزی  
هه‌تا گه‌هه‌شته‌چالا  
شهره‌ف به‌گ ددویف دا به‌زی<sup>(۳)</sup>  
هیئت و پیئت کر دهر‌حاله<sup>(۴)</sup>

---

(۱) شبته‌ی کو قه‌سبخانی (ع)  
(۲) ل نافت کو تهرمیت هه‌قالا (ع)  
(۳) شهره‌فا ددیقدا به‌زی (ف) و (ط)  
(۴) هیئت و پیئت کر دهر‌حاله (ط)  
هیئت و پیئت کر دهر‌حاله (ف)

ره قین و بوونه تویری  
ب وان قه سیلا که تن  
خولاما دست دا شییری  
همی لدویث دهرکه تن  
هه تا گه هه شتنه زویری  
کهس ب کهسی نه که تن

خه زایه کا ته مام بوو<sup>(۱)</sup>  
ژقه ولیت کتیب و مه لا<sup>(۲)</sup>  
ئه و مور تدی نه حهق بوو<sup>(۳)</sup>  
سه ری فتنان و به لا<sup>(۴)</sup>  
بو حوکمی موسته حهق بوو  
ئاخر پی بوون موته لا<sup>(۵)</sup>

ئاخر پی موته لا بوون<sup>(۶)</sup>  
دا بوچی خو کویشی کهت  
خودی له و حوکم دابوون  
دا حوکمی خو سپه هی کهت<sup>(۷)</sup>

.....

.....

---

(۵) ئاخر لی بوون موته لا (ط)  
(۶) ئاخر لی موته لا بوون (ف)  
(۷) داخی حوکمی سپه هی کهت (ف)

(۱) ئه و خه زایه کا ته مامه (ط)  
ئه و خه زایه کا ته مام بو (ف)  
(۲) فه ضلی کبیر و مه لا (ط)  
(۳) ئاخر تو بی نه حهق بووی (ط)  
(۴) سه ری فتنی و به لا (ف)

به‌کر به‌گ ب (عدّ) و هژمار<sup>(۱)</sup>  
گفت گویه ل ده‌له‌تی  
دو سه‌د و بیست و هزار  
ییت بورین ژ هجره‌تی  
ئه‌ف حوکمه بویه ئی‌جرار<sup>(۲)</sup>  
تاریخه بۆ نسخه‌تی<sup>(۳)</sup>

---

(۱) به‌کر به‌گی ب حه‌دو هژمار (ف) و (ع) و (آ)  
(۲) ئه‌ف حوکمه بویه ف ئیسخار (ع)  
ئه‌ف حوکمه بویه ف اقرار (آ)  
(۳) ته‌قدیره ژ بو نسخه‌تی (ف) و (آ)  
ته‌فصیله ژ بو نصحت (ط).

## بهیتا نائله خاتوینئ

ب ده رکه فتم ته ماشا که م

تیی رۆژئ ل دنی دابوو<sup>(۱)</sup>

خه یالا دل بهرئ ناکه م

مه دی ناگهه کو پهیدا بوو<sup>(۲)</sup>

مه دی ناگهه ژ ئیحسانئ<sup>(۳)</sup>

هه لاند پهردا ده ریزانئ<sup>(۴)</sup>

ژ بورجئ هاته ئه یوانئ

مقابل هات و وهستا بوو

مقابل هات و راوهستا

دو خادم دهست ل سهر دهستا

ل پیش وی دل بهرئ وهستا<sup>(۵)</sup>

هه لات رۆژئ ل دنی دابوو<sup>(۶)</sup>

---

(۱) تیئ تاغئ ل دنی دابو (ک)

(۲) مه دیت ناگهه کو پهیدا بو (ف)

مه دیت نئ هات و پهیدا بو (ا) و (ت)

(مه دینا) کم کو پهیدا بو (ب)

(۳) (مه دینا) کم ژ ئیحسانئ (ب)

مه دیت ناگهه ژ ئیحسانئ (ف)

م دیت ناکه م ژ ئیحسانئ (ا)

مه دینا گهه ژ ئیحسانئ (م)

(۴) هه لات پهردا ده ریزانئ (م)

هه لات پهردا دریزانئ (ف)

هه لات پهردا دریزانئ (ت)

هولاند پهردا دریزانئ (ا)

هه لئین پهردا دریزانئ (ب)

(۵) له پیش دل بهرئ وهستا (ب)

(۶) هه لات رۆژ و دنی سار بوو (ت)

ههلات رۆژئى گهها وهختى<sup>(١)</sup>

بنيـرن تالع و بهختى

نهدى كهس من ل قى (لهختى)<sup>(٢)</sup>

سيفهت حورى خودئى دابوو

سيفهت حورى مهلهك خوو بوو<sup>(٣)</sup>

ئهليف بهژن و پهري روو بوو<sup>(٤)</sup>

(كيشيدئى) و نوون و ئهبروو بوو<sup>(٥)</sup>

بهريـ خـوـوـئـى ب من دابوو<sup>(٦)</sup>

بهريـ خوـدا ب من جارەك<sup>(٧)</sup>

ههليـنا خـاـدمـئـى چارهك<sup>(٨)</sup>

مه ديت ههلبوو ژوى (نارهك)

جهك و زيرا شهفهق دابوو

(١) ههلات رۆژئا وهكو وقتى (ب)

(٢) نهديم كهس ل قى وهختى (ا) و (ف)

نهديم كهس ل قى وهختى (ز)

دو دهست رونشت له سهر تهختى (ب)

نهديم كهس ل قى وهختى (ت)

(٣) سيفهت حورى مهلهك خونه (ف) و (ع)

صفهت حورى مهليك خو بوو (ت)

صفت حورى ملك خو بو (ب)

(٤) ئهليف بهژن و پهري رونه (ف) و (ع)

لهتيف بهژن و پهري روو بوو (ت)

(٥) كهشيدنه نوون و ئهبرونه (ف) و (ع)

كهشيدنه نوون ئهبروو بو (ز)

كشيد و نوون و ئهبرو (ت)

(٦) بهريـ خوـوى لمن دابوو (ف) و (ع)

بهريـ خوـوئـى ف من دابوو (ا)

(٧) بهريـ خوـدا بهمن دابوو (ا)

بهريـ خوـدا ف من جارەك (ا)

(٨) خانمئى ههليـنا چارهك (ف) و (ع)

(٩) مه ديت ههلبوو ژوى نالك (ب)

مه دى ههلبوو ژوى نازهك (م)

شەفەق دابوو مە قەنج دیتن<sup>(۱)</sup>

گـوهار و نەترەک و تیتن<sup>(۲)</sup>

مـوخالف نەوع و تەخلیتن<sup>(۳)</sup>

﴿مرصع﴾ جومله لی دابوو

(مرصع) تیت و قومجینه<sup>(۴)</sup>

رەخارەخ بەلگ و رویشینه<sup>(۵)</sup>

هەمی دور و مـرارای نە<sup>(۶)</sup>

ل سەر ئەنیی تە مەننا بوو<sup>(۷)</sup>

ل سەر ئەنیی یەکایەک تـی<sup>(۸)</sup>

ب تاتا بەلگ و نەترەک تـی<sup>(۹)</sup>

ژ سیمایـی موبارەک تـی<sup>(۱۰)</sup>

ب وان صورەت موههیبیا بوو<sup>(۱۱)</sup>

ب وان صورەت موزەبیەن بوو<sup>(۱۲)</sup>

شەفاف و پاک و رەوشەن بوو

وەکی باغی ب چیمەن بوو

دو زولفا سوجدە کیشا بوو<sup>(۱۳)</sup>

---

(۱) شەفەق دابوو مە قەنج دیتن (ز)	(۶) هەمی زیر و مرارینه (ب)
شەفەق دابوو مە قەنج دیتن (م)	هەمی دورن مرارینه (ت)
شەفەق دابوو م قەنج دیتن (آ)	(۷) ب وان صورەت موهیبیا بو (ب) و (ت)
(۲) گوهار و نەترەک و تیتن (م)	(۸) و (۹) و (۱۰) تیتن د (ب) و (ف) و (آ) هاتی
گوهار و بەرەن و تیتن (ب)	ب کارئینان.
گوهار و نەترەک و نیتو (ز)	(۹) ب طا و بەلگ و نەترەک تین (ف)
(۳) مخالف نەوع و تەخلیتن (م)	(۱۱) ب وی صورەت و ههیبیا بوو (م)
(۴) (مرصع) تەیرو قمجینه (ب) (م) (ز)	(۱۲) ب وی صورەت موزیەبیەن بو (آ)
(۵) رەخ و رەخ بەلگ و رویشینه (ب)	(۱۳) دەما بەینتی ئەنی مابو (آ) و (ت)

---

دو گیسو بوون د سوجدی دا  
 سه رهش مابوو د بهژنی دا<sup>(۱)</sup>  
 هه وایی جـاره کئی لی دا  
 ههژاندن زولف و تاتا بوو  
 ب تاتا زولف و سومبیل بوون<sup>(۲)</sup>  
 رهخ و جه بهت وهکی گول بوون<sup>(۳)</sup>  
 ل سه ر روویان قه رنه فول بوون<sup>(۴)</sup>  
 د مابهینی نه نی مابوو<sup>(۵)</sup>  
 نه نی مابوو د مابهینی  
 دو نه بروو مثل قوسین<sup>(۶)</sup>  
 مه یانا طرفه العین<sup>(۷)</sup>  
 نه قاشی سورمه کی شا بوو

- 
- (۱) سه ر و نه و بود بهژنی دا (ف)  
 سه رائوو دهژنی دا (ب)  
 (۲) دو کیسو بون دو سومبیل بون (ف) و (ع)  
 ههژاندن زولفو سونیل بو (ب)  
 (۳) وهکو باغی قه رافل بو (ب)  
 (۴) لسه ر روویا قه رنفل بون (ف)  
 لسه ر روویان قه رنفیل بون (م)  
 دوئی روژی ژبالا قی (ب)  
 (۵) ژ روباری قه گه ریا بو (ب)  
 (۶) دو نه بروو مثل قه وسهینی (ا) (م) و (ت)  
 (۷) مه یانی (طرفه العین) ای (م)  
 مه یانا (طرفه العینی) ای (ا)

د چاځان سورمه يا رهش بوو<sup>(۱)</sup>  
ژ بهر خالان (منقش) بوو  
ب (صورة) سوزگولا گهش بوو

ب ســـــــــــــــــوړاځي ته زيبين دابوو

ته زيبين دابوو ب ســـــــــــــــــوړاځي  
ره شاندي بوو ب گول ټاځي<sup>(۲)</sup>  
ئهوئ روژي ژ بالاځي<sup>(۳)</sup>

ژ روپباري څه گه ريبابوو

څه گه ريبابوو ژ روپباري  
ژ دهڅ وليڅا شه کرباري  
دو گيسو بوون سيهه تاري<sup>(۴)</sup>

وهکي ئيلان څه هوبنابوو<sup>(۵)</sup>

وهکي ئيلان ب گرگر تي<sup>(۶)</sup>  
ژ شهش زولفا زره ز تي<sup>(۷)</sup>  
گوهار و گه وهه ر و دور تي<sup>(۸)</sup>

ب چنگالان څه وهستا بوو

---

(۱) دو چاځان سورمه يا رهش بوو (آ) (م) و (ت)  
ب چاځا سورمه يا رهش بوو (ف) (ع)  
(۲) ره شاندي ب گولاځي (م)  
(۳) ژوئ روژ ژ بالاځي (م)  
دوا روژي ژ بالاځي (ف) و (ع)  
دوي روژي ژ بالاځي (ب)  
(۴) ل من رونکر شه فاتاري (م)  
(۵) وهکي ئيلان څه هوبنا بوو (م)  
وهکي ئيلان څه هوبنا بوو (ف) و (ع) و (آ)  
(۶) وهکي ئيلان څه گرگر تين (آ)  
وهکي ئيلان څه گرگر تين (ف)  
د (۶) و (۷) و (۸) تين د (م) و (ف) و (آ) هاتي يه ب کارئينان.



ڦه وهستا بوو ب چهنگاله (۱)

ب نيتر توقی چ قاس ماله (۲)

دور و گهوههر ب (مثقال)ه (۳)

چو جاران كهس نهكيشابوو

سهراسهر گهوههر و دور بوون

ههمی گؤويت گوروقر بوون

ل سهر سينگی ب زرزير بوون (۴)

تولسمهك دی نيڤهكي دا بوو (۵)

تولسمی پاک و ژ (ثايينه) (۶)

مـرـصـعـ بوو ژ ثايينه (۷)

ژ (عكس) اوی مهـخـوـ دینه (۸)

يهقين (ثايين) جهـلا دابوو (۹)

- 
- |  |                               |
|--|-------------------------------|
| (۱) ڦه وهستابون ب چهنگالان (ف) و (ت)             | (۵) تيليسم ل نڤهكي دابو (م)   |
| ڦه وهستابوو ب چهنگالا (م)                        | طلسمهك نيڤهكي دا بو (ف) و (ع) |
| ڦه وهستائي ب چهنگالان (آ)                        | (۶) طلسمی بهلگ و زيرينه (ف)   |
| ڦه هونا بو به چنگالا (ب)                         | طلسمهك پاكي زيري نه (آ)       |
| (۲) بنير طوقی چ قاس مالا (ب) ماله د (م) دا.      | (۷) (مرصع) کر ژ (ثايينه) (م)  |
| بنير توقی چ قهس مالان (ف)                        | موصع بون ژ نهيينه (ف)         |
| ب بين توقی چ قهسمالان (آ)                        | بهرو دامان ب خهرجينه (آ)      |
| بين طوقی و چقهسمالان (ت)                         | بهرو دامان ب خهرجينه (ت)      |
| (۳) دور گهوههر ب مثقالا (م)، به مثقاله د (ب) دا. | (۸) ژ نهكسارچ مهحمودينه (ف)   |
| دورو گهوههر ب مثقالان (آ) و (ف) و (ت)            | ژ نهكساوی ڦ خارينه (آ) و (ت)  |
| (۴) ل بهر سينگا ب زرهزر بو (م)                   | (۹) يهقين ثايينه جهلا بو (آ)  |
|  | يهقين بايي ژئی لا بو (ف)      |
|  | يهقين ثايين جهلا دا بو (ت).   |

- (۱) یه قین ئایینه جه لایلی  
 (۲) بنیترن بهژن و بالایی  
 (۳) قوماش و پاک و زیبایی  
 (۴) جلیئ ته تلهس دبهردابوو  
 (۵) ههمی خوار و خه تایینه  
 (۶) بهر و دامان ب خه رجینه  
 (۸) ب سجاغ و بهلگ و رویشینه  
 لفا چاریئ قه ره سیابوو  
 قه ره سیابوو لفا چاریئ  
 ژ بهژنا وی شهرینکاریئ (۹)  
 سفاک (حالا) ئه قی جاریئ (۱۰)  
 ژ ئه یوانی قه گه ریا بوو (۱۱)

- (۱) یه قین بایی ژئی لادایی (ف)  
 یه قین ئایشن جه لاتیئ  
 (۲) بییتن بهژن و بالایی (آ)  
 (۳) قوماش و پاک و دیبایی (م) و (ت)  
 (۴) جوبیئ ته تلهس دبهردابوو (آ)  
 جه بیئ ته تلهس دبهردابوو (م) و (ت)  
 (۵) ههمی خارا خه تایینه (آ)  
 ههمی خارا خه تایینه (ت)  
 ههمی خار و خه تاییی بوو (م)  
 ههمی خار و طه یایی نه (ف) و (ع)  
 مل و دامه ن ب خه رجیبوو (م)  
 (۶) ب سه جاع به لگوریشی بوو (م)  
 (۹) ژ بهژنا وی شهریف کاریئ (م)  
 سیجاغ دو کوود و رویشتینه (ت)  
 (۱۰) ژ ئه یوانی ئه قی جاریئ (آ) و (ف)  
 (۱۱) سفاک حاله ن ژوی رابو (آ) و (ف) و (ت).

سشک رابوو ژئەیانئ  
بهري خوو دا قسه گه ريانئ  
وهکي گـرتيم ل زيندانئ

خه ما چوونئ ل من دابوو<sup>(١)</sup>

ل من چو ئه و قسه وئ ده رده!  
هه لينا خـادمئ په رده  
ب ژور كهفت ئه و ئه ني (ورد) ه<sup>(٢)</sup>

وهکي هه يفتئ ل من ئاڤا بوو<sup>(٣)</sup>

ل من چوو ئه و هه يفت ديمه<sup>(٤)</sup>  
جههک (خالی) ل شوونئ مه<sup>(٥)</sup>  
نزانم (ناظر) ئ کيمه

ژ ئه وسافا خه بهر دابوو

خه بهر دابوو ژ ئه وسافا<sup>(٦)</sup>  
وهکي وي قاف هه تا قافا<sup>(٧)</sup>  
نه ديتم دهر چو ئه ترافا<sup>(٨)</sup>

ژ وئيرئ چوو بوو لمن وندا بوو<sup>(٩)</sup>

---

(١) غه ما جه ندين لمن دابوو (م)  
(٢) ب رۆژ كهفتن ئه ني وه رده (٦)  
ب شهر دهر كهفتن ئه ني وه رده (ت)  
(٣) مثلي هه يفتئ كو ئاڤا بوو (م)  
هه يفت چو بو لمن ئاڤابو (ف)  
(٤) ژ پيش من چو هه يفت ديمه (ف)  
(٥) جههک خالی ل شوونئ ما (م)  
جههک خالی ل شوونئ ما (ت)  
(٦) خه بهر دابو ژ ئه وسافان (ف) و (ت)  
(٧) (مثل) ي وي قاف هه تا قافا (م)  
... بي وي قافي تا قافان (ت)  
وهکي وي قان سه قافان (ف)  
وهکي وي قان سه هه قافان (٦)  
(٨) نه ديتم دهر چو ئه ترافان (ف) و (٦)  
نه ديم دهر چو ئه ترافان (ت)  
(٩) د (زهن) ئ دا شکل مابوو (م).

ژ ویرئ چوو (آهو) یا چینئ (۱)

وهکی دینم ئهوی شـوبینئ

ژ بهر فکری ئو تهخمینئ

په شیمانی ل من دا بوو (۲)

په شیمانم قهوی گیترم

گهلهک وهسفا نه شیم بیترم

«بهکر» مه علووهکی ژمیترم (۳)

ژ نوو (حب) ئ ل من دابوو (۴)

---

(۱) ژوی چو ئاهویا چینئ (آ) و (ف)

(۲) په شیمانی ب من دابوو (آ) و (ف)

په شیمانی ب من مابوو (ت)

(۳) «بهکر» مه علووهکی گیترم (م)

(۴) کول و جورحان من هو دا بو (ب)

ژنو حویئ لمن هه و دابوو (ف)

ژ نوو حویئ حال ل من هه و دا بوو (ت)

ژنوو حویئ ل من هه و دا بو (آ).

## بهيتا تهرگي

سويحان ژ شاهي جهليل

دائز بکهم بهيانه

نهمر کر بو ميکائيل (۱)

تهرگي پريره ژ عهسمانه

رهعدئ دبه ر بو دهليل (۲)

هشيار بکهن نينسانه

نهو دهليلئ رهعدئ يه

وهختئ تهرگي و بارانئ

نهو (ناظرئ) عهوري يه (۳)

شهوکته کته نيسانئ

هاتو وهختئ ئاقي يه (۴)

ل عهورا خوړي ديسانئ

وي ل عهورا خوړي ديسا (۵)

بوو قرقو و دنگه دنگ (۶)

چرکه چرکا برويسا (۷)

قهدانه قه گهه و سهنگ (۸)

عهسمان ب عهردئ قهنويسا

ل دونيائئ نهما رهنگ

(۱) نهمر کره ميکائيل (س)

(۲) رهعد بهر بويه گري (س)

(۳) نهو (ناظرئ) عهورانه (س)

(۴) هاتو وهختئ ئاقييا (س)

(۵) هاتو وهختئ طاقييا (س)

(۶) قرق و قرو و دنگه دنگ (س)

(۷) چرکه چرکا برويسا (س)

(۸) قهگر تيون طول و سهنگ (س)

(۱) نهمر کره ميکائيل (س)

(۲) رهعد بهر بويه گري (س)

(۳) نهو (ناظرئ) عهورانه (س)

(۴) هاتو وهختئ ئاقييا (س)

(۵) هاتو وهختئ طاقييا (س)

(۶) نئ ل عهورا خوړيوون (س)

دنيا روون بوويه تاري (۱)  
 دنيا روون بوويه تاري (۱)  
 نه ميري خودي هاته سهر  
 روز داکه ته ئيفاري (۲)  
 پهردا عه وري که ته بهر  
 واهات و ته رگ زي باري (۳)  
 هه وار خودي و پيغه مبهر

هه وار خودي چ دگرن (۴)  
 ريحا (عاصف) د بهر هات (۵)  
 مه لک وي ل عه ورا دخورن (۶)  
 ل ئينسانا بوو زومات (۷)  
 پيگه ده ستا فه دگرن (۸)  
 يا رب بيت و بي تافات (۹)

تافات باري ژ عه سمانه (۱۰)  
 د وه ختي چريا نه ول  
 نازل بوو سهر ئينسانه (۱۱)  
 راهه ژاندين قه نهج ژ دل  
 ئاقا رهش و تووفانه

مي رزيقه بوونه هي زل (۱۲)

- |  |                                      |
|--|--------------------------------------|
| (۱) دنيا روون بوويه تاري (ا)           | (۷) عينسانا بوويه ظلمات (ف)          |
| دنيا ل من بوو تاري (س)                 | (۸) پيگه ده ستا فه گرن (س)           |
| (۲) روز داکه ته ئيفاري (ف) و (ع) و (س) | (۹) يا الله بي و بي تافات (ا)        |
| (۳) لي کر و طه رگي باري (س)            | يا الله بيت و بي تافات (ف)           |
| (۴) هه وار خودي چنه دگرن (س)           | الله بيت و بي تافات (ع)              |
| (۵) ريح عاصف د بهر هات (ا)             | (۱۰) ئاقا دباري ژ عه سمانا (ا) و (ف) |
| بايچ دژوار د بهر هات (س)               | (۱۱) نازل بوو سهر عينسانا (ا) و (ف)  |
| (۶) مه لک ل عه سمانا دخورن (س)         | (۱۲) مي رگ ژ دورقه بوون هي زل (ا).   |

می‌رزیفه بوون رویی شین<sup>(۱)</sup>  
ژ عهسمانا دچیت گوری  
ب ئەمـری شـاهی ئەمین  
مەشیا گوندی شاعری  
.....  
.....

بوو ستوین و ژۆردا هاتی<sup>(۲)</sup>  
چار کنار لئی قههـیرین<sup>(۳)</sup>  
ب ههـیبـهت و بهـلا تی  
تاییت دارا ژ بهـر فـیرین<sup>(۴)</sup>  
بوو رۆژا عهـرهـساتی  
عهرد و عهسمان لیک خورین

لیک خورین عهرد و عهسمان  
چ رۆژهکا ب ههـیبـهت  
قوتان جنیک و بیستان  
(مهـحو) کرن دهـرامهت<sup>(۵)</sup>  
برن گارهش و حهـیوان  
لیسهـر هاتن وهـکو شهت

---

(۱) می‌رگ ژ دورقه بون رویشین (۱)  
(۲) بهستنو ژۆردا هاتن (۱)  
(۳) چار کنار لئی قههیرین (۱)  
(۴) تاییت دارا ژ بهر فیرین (۱)  
(۵) مهحو کرن دهرامهت (ف) و (ع)

گهرمه گهرما هاقينى

ل بهر ته حرى و حه تاقى (۱)

وهختى ريسيا و دورينى (۲)

ئهمى دكهينه بزاقى (۳)

هاتوو هختى چنينى

ره عدى هاته هنداقى (۴)

تويتن و ئاخ كرنه كار (۵)

ژ نوى شينبوو قه زهقى (۶)

تهرگاب دويلك هاته خار

عهرز و عه يال ژ بهر رهقى

حهفت بهووست بوونه نثيار

ههيشه كى مال ناف كهقى (۷)

ره عدى عهور شاداندى

تهرگى ليكر ليك و ليك

ژوردا دارپهتته ئهردى (۸)

راهه ژاندى ليك و ليك

كس نه بيژن قى دهردى

ئاخ و تويتن كرنه ئيك

(۴) ره عدهك هاته هنداقى (س)  
(۵) تويتن ئاخ كرنه يار (أ)  
(۶) ژ نوى شينبوون بهرزهبى (أ)  
(۷) بيست روژا مال ناف كهقى (ف).  
(۸) تويتن ئيخسته ئهردى (أ)

(۱) ل بهر ته حره و حه تاقى (ف)  
تهرمه ل بهر حه تاقى (س)  
(۲) وهختى رهصد و دورينى (س)  
(۳) ئهمى دكهينه بزاقى (أ)  
ئهمى دكهينو بزاقى (ع)  
ههر وى كه م خه باتى (س)



ئاخ و تويتن بوونه (لهم)  
هنجنين وهكى خه نجه ر  
نه بهلگ هيٿلان نه قه لهم  
ليمشته يهك هاته سه ر  
هه تا قه نج كريبه (عه ده م)

.....

په رچقانندن (خاص و عام)  
هه تا شوٿ بوونه زه قى  
(وصف) يت ته رگي بوون (تام) (١)  
ناهيت گوتنى ب ده قى  
بيست و پينج روٿيت ته مام (٢)  
د ناٿ دا مابوون كه قى (٣)

كه قى ئو تلخ و توببار (٤)  
يى ل گوندى موته لا بوو (٥)  
ته رگا ب دويلك هاته خار  
تووفانا (نووحى) رابوو  
حه فت بهوست بوونه نثيار  
خه فسسه كا ئاشكرا بوو

---

(٣) وه صفه تيت ته رگي بوون (ته مام) (س)  
(٤) بيست روٿا ما ناٿ كه قى (١)  
(٥) هيشتا ناٿ دا مابوون كه قى (س).

(١) كه قى و تلخ و توببار (١)  
كه قى و تلخ و توببار (ف)  
(٢) ل وي گوندى مولته قا بو (١)  
بيٿل گوندى مولته قا بو (ف)

خه فسا باری ژ عه سمانا  
 قوتان ئەم و (هه مزانى)  
 ساقار شوشتن ل بانا  
 كـرن ژ رزقى خو دانى  
 به لگ نه هيلال بيستانا  
 داقتوتا ژ جهه و دانى (۱)

.....  
 .....  
 دگهـل برنجـيـت دهـى  
 ب سلال كه ته گوندئ مير  
 كهـر فرـاندن ژ بهـى  
 لهـو خاسـم هـنار و هـژير (۲)  
 لهـو دكـهـم قى گـوتنى (۳)  
 ژ هـمى كهـسپا دنيايى (۴)  
 بوـخـوـدچينـم توـيتنى (۵)  
 گهـلهـك شـۆل ل هـويـقىـى مـايى  
 بيـستانكهـك بوو يى بتنى (۶)  
 ئەز مـايهـ مـويتـهـلايى (۷)

- |                                      |                                   |
|--------------------------------------|-----------------------------------|
| (۱) داقتوتا بو جه هه مى (ف)          | (۵) بو خو دكه م تووتنى (س)        |
| (۲) نه خاسم هـنار و هـژير (ف) و (ع). | (۶) نى بوستانكهك بوئى بتنى (ا)    |
| (۳) لهـو دبيـژم گوتنى (س)            | بيستانهك بو يى بتنى (ف)           |
| ئەز لهـو دكـم گوتنى (ا)              | بيستانهك بوو ب تنى (س)            |
| ئەز لهـو دكـم قى گوتنى (ف)           | (۷) ئەز مایم مويته لايى (ا) و (ف) |
| (۴) هه مى كهسپا دونيايى (ا)          | سهـد رجليـ ل هـيـقى مـايى (س)     |
| هندي كهسپا دنيايى (س)                |                                   |

سويحان ژوی سويحانی  
ئهوه خالقن (صانع)  
هندي ته مه خلوق دايي  
ددهيي رزقه كي (واضع)<sup>(۱)</sup>  
تشتن خودي ژ رزق بري  
نه شين بخون چو (مانع)

به کـر به گ باب و کـورن  
ل دؤر بيستانا دزقرن<sup>(۲)</sup>  
به لگيت تويتني د تور تورن<sup>(۳)</sup>  
بکر تيني و ناکورن<sup>(۴)</sup>  
ژ بهر حسيبا نه بجه دي<sup>(۵)</sup>  
(عهين و غهين و في ئوقاف)

---

(۱) دايي رزقه كي واضح (أ)  
(۲) لدؤر بيستانا دزقرن (ف)  
(۳) به لگيت تويتني تورن (أ)  
تويتني به لک تورن (أ)  
(۴) بکر تيني ناکورن (أ)  
(۵) ب حيسابا نه بجه دن (ف)  
ل بهر حسيبا نه بجه دي (أ).

## بهیتا تهیرا

هات سهر رها هندویا<sup>(۱)</sup>  
به لاف بوون ل مهیدانی  
خاللا گوته خومریا<sup>(۲)</sup>  
مه کس ناهیتته هانی<sup>(۳)</sup>  
خهدهنگ تین و ژئینگیا<sup>(۴)</sup>  
وهکو تاقتییت بارانی

خهدهنگ نینن فپهنگن  
سهرش قهلاتا بهردا<sup>(۵)</sup>  
تهیرل بورجبا بدهنگن  
لهو دخوینن ل عهردا  
رهشهریحان دشهنگن<sup>(۶)</sup>  
چوونه سلاقی وهردا

چوونه سلاقی گولا  
ل دیوانییت عهسلانا  
هم بنهفش و سومبلا  
هم چویچهک و ریحانا  
بوو چیکچیا بلبلا  
نالی چوونه عهسلانا

---

(۱) هات سهر رها هندویا (ف) و (ع) و (أ)  
(۲) خالا فوته خومریا (ف) و (ع) و (أ)  
(۳) مه کس ناهیتته تانی (ف) و (أ)  
(۴) خهدهنگ تین و ئندیا (ف) و (أ)  
(۵) سهریش قهلاتا بهردا (ف)

بلبل ل وهختی سحهر<sup>(۱)</sup>  
 ل غونچی را تبا بوو<sup>(۲)</sup>  
 کهلاتا قومری ل سهر<sup>(۳)</sup>  
 ههلات و دیم ل با بوو  
 ههچی پی بکهن (نظر)<sup>(۴)</sup>  
 ئاقلی وی جودا بوو  
 ئاقل نهما ژ پرئیشا<sup>(۵)</sup>  
 ژ حوسنا زور شربینی<sup>(۶)</sup>  
 برینم لهو دئیشا<sup>(۷)</sup>  
 ژ بهر داخا ئه قیننی  
 دهردی نه تره کی ئیشا  
 نه ز ئیخستمه نقیننی  
 نه تره ک و بهلگیت دهور<sup>(۸)</sup>  
 هاتنه بهر کیشانی<sup>(۹)</sup>  
 مسک و عه مبه ر و بخوور<sup>(۱۰)</sup>  
 هاتنه بهر پیشاننی<sup>(۱۱)</sup>  
 شهفه ق دا دیمی ب نوور<sup>(۱۲)</sup>  
 دنیسا هاته هژیاننی

- 
- |                                 |                                       |
|---------------------------------|---------------------------------------|
| (۱) بلبل و هختی سحهر (ف) و (ع)  | (۲) ل قونچی را تبا بو (ف)             |
| (۳) کهلاتا قومری لسهر (ف)       | (۴) ههچی پی بکهن نه ظهر (ف)           |
| (۵) ئاقل نهما پرپیژا (ف) و (ع)  | (۶) ژ بهر حوسنا وی شربینی (ف)         |
| (۷) برینم لهو تو دئیشا (گ)      | (۸) نه تره ک و بهلگیت دهور (ف)        |
| (۹) هاتنه بهر پیشاننی (ف) و (ع) | (۱۰) مسک و عه مبه ر و بخوور (ف) و (ع) |
| (۱۱) هاته بهر کیشانی (ف)        | (۱۲) شهفه ق دا دیمی به نور (ف) و (گ). |

شەفەق داہوو عیتابە  
زەعیف کەرن ل جۆمە  
دل گۆششی ب کولابە<sup>(۱)</sup>  
بال وە بێن مەعلوومە  
بەردا دویف مە جەلابە  
جەلاد بەردانە دوو مە

بەردا دویف مە جەلادە  
ب کەسێ نادەت موهله تێ  
کوشتن کوری مورادە<sup>(۲)</sup>  
دا ژێ بدەت وەسففە تێ  
شیشی تژی نوو بادە  
ئەو دەرکەتن ژ مەهه تێ

شیشەیی مشتێ گولاف<sup>(۳)</sup>  
کرە ستوینا سەرایێ  
ل (اطراف) اکە تێ خوناف  
چۆکان رابوو ژ سەمایێ<sup>(۴)</sup>  
تاری دبیتن حەتاف<sup>(۵)</sup>  
ئەز سوۆتم ل سەر دنیایێ

- 
- (۱) دل گۆششی ب کولابە (ف)  
(۲) کوشتن کرێف مرادە (ع)  
(۳) شیشی تە مشتێ گولاف (ف) و (ع)  
(۴) چۆکان رابوو سەمایێ (ف)  
(۵) تاری یە بێن حەتاف (ف) و (ع).

ئەز سۆتۈم بوومە (زوغال)  
ناژىم ب ئەقى بىرىنى  
دلى بەتال بووى ب نال<sup>(۱)</sup>  
ژ حوسنا زۆر شىرىنى  
ھلكرن فند و شەمال  
سەد پەروانە بەزىنى

پەروانە ھاتنە سۆتن  
ژ رەونەقا شەمالى<sup>(۲)</sup>

ئەرزان ھاتە فـرۆتن  
دورا دەستى دەلالى<sup>(۳)</sup>

دورئ گۆتە گوھارى  
رۆژا ل پيش قەمەرى<sup>(۴)</sup>  
شەكر ژ لەعلا دبارى  
بسك كەتنە سەر كەمەرى

(۱) دلى بەتال بو بەنال (ف)  
(۲) ژ رەونەق و شەمالا (ف) و (ع)  
(۳) دورا دەستى دەلالا (ف)  
(۴) رۆژا لپيشى قەمەرى (ف).

یه قین چوو بوو د بورجی دا<sup>(۱)</sup>

دلئی من مـوتـهـلا بوو<sup>(۲)</sup>

تیرا ئەقینئی لئی دا

.....

ئەز هنگافتم د خەوی دا

.....

ئەز هنگافتم ب باطنی

من دل نەما د خیالی

من گـۆتـه یا داسنی

شەنگی شوخی شەپالی

.....

.....

بەردا دلئی من ناگەر

کافرئی دل فرەنگی

دو زولفا ژ ئەنیی راگر<sup>(۳)</sup>

وا چوو بوو سـۆرە رەنگی

رحا قوجە شاعر<sup>(۴)</sup>

(۵) .....

ژ (خوچە) یا تورکی ئانکو (سەید)  
هاتیب بەکر بەگئی د قی هۆزانی دا بو  
خۆدانا بیت، هەرۆکی هۆزانشانیت  
بەری خۆ.  
(۵) بەکر بەگئی ئەرزى (ف) و (ا).

(۱) یه قین مابود بورجیدا (ف) و (ع)  
(۲) دلئی من مفتەلا بو (ف) و (ع)  
(۳) دوو زولفا ژ ئەنی راگر (ف)  
(۴) رحا قوجە شاعر (ف) و (ع)، من  
پرسیارا رامانا (قوجە) ژ (ع) کر،  
گۆتە من (عبقری) یه، بەلئی دویر نینه



## بهيتا خوئ

سويحان ژ شاهي (لاينام)

گوهدهن (طعام) ئي پر (آثر)<sup>(۱)</sup>

تهحل و شرين هندی (طعام)

بي (لذة) ن خوئ ژئ قسهدهر

خوئ ژئ قسهدهر بي (لذة) ن

بي كهيف و تام و توبعه تن

شوليت خودي ب (حکمه) تن<sup>(۲)</sup>

ثاقه ژ عهردی دهيتته دهر

ثاف و خوئ ژئیک بوون جودا<sup>(۳)</sup>

(محتاج) يت وي شاه و گهدا

ب (فضل) و (احسان) ا خودا<sup>(۴)</sup>

يا گرتی دنیا سه رانسهر<sup>(۵)</sup>

يا گرتی دنیا رهخ ب رهخ

کاره و قهره و باغ و سهدهخ<sup>(۶)</sup>

ل بهر رويي ثاقی ههم جيويهخ

سهده موشتهری (مجموع) ل سهه

---

(۱) گوهدنی طعامی پر نهسهه (ف)

(۲) شولیت خودی نهت حکمه تن (ف)

(۳) ثاقه خوئ ژئ کو بو جودا (ف)

(۴) نه فضل و نه احسانا خودا (ف)

(۵) يا گرتی دنیا سهه ب سهه (ف)

(۶) گاره و قهره و باغ و سهدهخ (ف).

له و موشتهری نه سههه هزار

ب وی نه ههمی نان و گرار<sup>(۱)</sup>

ئاغا و کرمانج، میر و ههژار<sup>(۲)</sup>

جه وهههه فرۆشن سههه ب سههه

جه وههههه فرۆش و پههلههوان

.....

.....

.....

---

(۱) ب وینه ههم نان و گرار (ف) و (ع)  
(۲) ئاغا و کرمانج، میر و ههژار (ف).

## بهیتا نأشی \*

هه‌ی ئاش و ئاش، هه‌ی ئاش و ئاش  
تویی دگه‌ره‌ی پی و پاش  
توهه‌قرا نا‌ه‌ی‌ری باش  
هه‌ی ئاش و ئاش، هه‌ی ئاش و ئاش

تویی دگه‌ره‌ی بی ده‌ست و پی  
هه‌ر سی دینا قه‌ستا ته پی<sup>(۱)</sup>

.....  
روی سپی بچنه نک حورمه‌تی<sup>(۲)</sup>

ئه‌و حورمه‌تیت هوین دزانن<sup>(۳)</sup>  
پر گوتن و پر ب‌ئه‌زمانن<sup>(۴)</sup>  
ئه‌و سه‌فیلن، سه‌رگه‌ردانن  
سه‌به‌بی رزق و خوسرانن

---

\* ل دویت دیتنا من ئەف هۆزانه گه‌له‌ک کیماسی بی‌ت که‌فتین، ژ به‌ر کو د بنیات دا، چا‌لینکرا  
هۆزانا (هه‌ی ئاش و ئاش) «فه‌قی ته‌یران»، کو جارنا ب‌فه‌گیرانه (ترجیع)، به‌لی ژ  
کار‌تیکرنیت ده‌می ب‌قی ره‌نگی مایه.  
(۱) هه‌رسی دینا قه‌ستا ته تی (ف)  
(۲) روی سپی بچینه نک حورمه‌تی (ف)  
(۳) ئەو حورمه‌تین هوین دزانن (ف)  
(۴) پر گوتن و پر ب‌ئه‌زمانن (ف).

ئاشقان خوه يى مزا خوڤيه (۱)  
 خوڤداني هەر (نفع) ئى خوڤيه  
 گونھه كه ل ئاخيره تا خوڤيه

.....  
 ئاشى گـــــــــــــــــــــوت:  
 تويى هاتى دا به يانكه ي  
 دا بى ده قباب ئە زممانكه ي  
 دا بى رحاب گييانكه ي  
 دا بزاني وئى علله تى

ئاشقان و شهيتان بوونه يار  
 دزىا دكهت هەر دهم و جار  
 هه كه ژ من شه كه ن ده ستيت خار  
 هه چى يى بين دى كه مه ئار

به كـــــــــــــــــــــر به گى گـــــــــــــــــــــوت:  
 ئاشقان و شهيتان بوونه جوت  
 دزىا دكهــــــــــــــــــــن وه كى بزوت  
 خه ريمى وان بت مه لكه موت  
 هه ردو لنگا لى بكه ته جوت

---

(۱) ئاشقان مزى خوڤيه (۱)

ئەگەر ئاشقان مۇسلمانانە  
ستۆلى بشكىت د گەھانە (۱)  
مەلەك دى دەن بەر تازانە (۲)  
جەھى بېھنى تارستانە (۳)

ئەگەر ئاشقان ژى جوھى يە  
يى روى رەش و روى ب تەنى يە (۴)  
نەھالا وەيلى جەھى وى يە (۵)  
جەھى بېھنى يى تارى يە (۶)

ئەگەر ئاشقان ژى فەلەيە  
ل وى پىررۆز بيت ئەو دەبرەيە  
جەھنەم ژى حەفت تەبەقەيە (۷)  
جەھى بېھنى بەرفرەيە (۸)

بەك بەگى ئەرزى مە  
ژ (مذھب) ئى شافعى مە  
ب (اصل) ئى خوئى كوردى مە  
(وعظ) ئى مە ژى يى ب فەيدەيە

- 
- (۱) ستۆلى بشكىت د نەھ گەھانە (ف) و (ع)  
(۲) مەلەك دى دەن بەر تازانە (ف)  
(۳) جەھى بېھنى تارى ستانە (ف)  
(۴) يى روى رەش و روى تەنى يە (ف)  
(۵) نەھالا وەيلى جەھى وى يە (ف)  
(۶) جەھى بېھنى يى تارى يە (ف)  
(۷) جەھنەم حەفت تەبەقەيە (ف) و (ع)  
(۸) جەھى بېھنى يى بەرفرەيە (ف) و (ع).

## بهیتا نه سیجه تا

- ٲه زمان درٲٲٲٲ ٲه زمان دار  
لازمه د ٲه زمان بری بن  
قهسه درٲٲٲٲ قهسه سار  
ل سوجه تا کهری بن<sup>(١)</sup>  
مرؤقیٲ نه خوش جینار  
لازم هه رل چؤلی بن<sup>(٢)</sup>  
تقهنگا دوبر حوکم بیٲ<sup>(٣)</sup>  
نه ده دهستی نه زانی<sup>(٤)</sup>  
مه عره کا بی لغاف بیٲ<sup>(٥)</sup>  
به لا سه ری خودانی<sup>(٦)</sup>  
هه تال ته لازم نه بیٲ<sup>(٧)</sup>  
نه چه جهیٲ بیانی<sup>(٨)</sup>

---

(١) ٲه ل سوجه تا کهری بن (ف) و (ع)  
(٢) قهده نه ده دهستی خودانی (ف) و (ع)  
ٲه هه ر دو مالکه ب فی رهنگی ژی بیٲ هاتینه گؤتن:  
زٲده کار و عه رزه کار  
قهجه د ٲه زمان بری بن  
ٲه سؤفی بیٲ نهؤمار  
ٲه ل سوجه تا کهری بن  
(٣) ٲه تقهنگا دوبر حوکم بیٲ (ف) و (ع)  
(٤) قهده نه ده دهستی نه زانی (ف) و (ع)  
(٥) ٲه مه عره کا بی لغاف بیٲ (ف) و (ع)  
(٦) قاتلا سه ری خودانی (ف) و (ع)  
(٧) هه تال ته نه بیٲ لازم (ف) و (ع)  
(٨) نه چه چو جهیٲ بیانی (ف) و (ع)

ئەگەر توچووی هشییار به  
وهکی شیرئ د کاشلانی  
ئەگەر تویی کەر نه بی  
قەدرئ جهئ خو زانی

بی عەسل کو بوون ریبەر  
مهدده ژ بو یه زانی<sup>(۱)</sup>  
باب کەر کو بوونه میرسەر  
تو بارکە ژ قی (مکان)ی<sup>(۲)</sup>

---

(۱) و (۲) د روینشتنه کن دال رۆژا ۱۹۹۸/۹/۲۶ ژ نقیسەر عبدالعزیز خیاط هاتییه وەرگرتن،

## هۆزانیّت بۆ وی دهینه هژمارتن

### بهیتا بهاری

دیوانا به کر به گئی ئه رزی نه وه کی گه له ک دیوانیّت هۆزانیّت دی وه ک ده ستنقیس گه هشتی یه مه ، به لکو باهرا پتر ژئی ژ زارده قی خه لکه کی بیّت هاتینه وه رگرتن ، له ورا زیانه کا زۆر یا گه هشتی یه تیکستیّت هۆزانیّت وی. زیده باری قی چهندی ژئی دویر نینه گه له ک ژ هۆزانیّت وی بۆ هۆزانیّت دی هاتینه هژمارتن. ئەف بهیته (بهیتا بهاری) ئیکه ژ وان هۆزانا کول ده قههرا به هدینان ههروه کی عبدالرقيیب یوسف د (دیوانا کرمانجی) (۱) دا دبیتیت ب نا قی به کر به گئی ئه رزی دهیته نیاسین، به لی بۆ (منصور گیرگاشی) هاتی یه هژمارتن، ئەو ژئی ژ بهر فان ئە گه ران:

(۱) دناف ده ستنقیسه کی دا هاتی یه کول سالا (۱۱۸۱ک/۱۷۶۷ز) هاتی یه نقیسین، دگه ل وی باوه ریی کو سالا بوونا به کر به گئی سالا (۱۱۷۹ک) یه .

(۲) په یقا (منصور) ل دویمه ییا بهیته هاتی یه .

ل دویف دیتنا مه شان ههردو ئە گه ران هیچ بنیاته کی دورست نینه و نه ل ئاستی وی چهندی نه کو راستی پی بهیته به رزه کرن ئەو ژئی ژ بهر فان ده لیلان:

۱- ریبازا به کر به گئی د ئافهیی هۆزانی دا یا ئاشکرایه ، و شوینتبیّت وی د ده ستخه تی وی دا دیارن، نه خاسمه د کاری ده ستپیکرنی دا، و ئاشکرایه کو په یقا (سویحان ژ شاهی.....) چهن د جارن ب کار ئینایه ، وه کی: (سویحان ژ شاهی جه لیل - بهیتا ته رگئی) و (سویحان ژ شاهی لاینام - بهیتا خوی).

۲- سالا ژ دایکبوونا وی یا ژ په رتووکا (الاکراد فی بهدینان) یا (انور مایی) فه گوهاستی کو چو به لگه بۆ نیان، ژ بهر کو (بهیتا سهیرانی) یا ل سالا (۱۱۷۰ک/ ۱۷۵۶ز) گوتهی و ئەف دیروکه ب (پیتان) ل دویمه ییا بهیته تو مار کری یه:

(۱) عبدالرقيیب یوسف، دیوانا کرمانجی، چاپخانا (نجف)، چاپا ئیکئی (۱۹۷۱)، بپ ۱۴۴



ژ بهر حسـیـبـا ئهـبـجـهـدی  
(عین و غهین و فی ئوکواف)

نانکو بهری (۱۱) سالان ژ نقیسینا وی دهستنقیسی، ئهفه ژ وی چندی دیار دکهت کو بوونا بهکر بهگی بهری فی دیرۆکی یه.

۳- هاتنا په یقا (منصور) ل دویمایا هۆزانی وی چندی تهئکید ناکهت کو مه بهست ژئ (منصور) ئ گێرگاشی یه، ژ بهر کو په یقه کا عه ره بی یه دکوردیی دا دبسته (سه رکه فتی). دیسان ناخی (منصور حسین الحلاج) ه، بی کو دبسته ئیک ژ ره مز و (اقطاب) یت سۆفیان و جزیری و خانی و هۆزانانی دی ژ وی وهک (ره مز) د هۆزانیته خو دا بکار ئینایه، و هۆزان ژ وی یا کیمه، دویر نینه ئه گهر یا ته کوز با ناخی هۆزانانی ل دویمایه هاتبا، ژ بهر هندی ئه م نابینن په یقا (منصور) ببسته دهلیل کو هۆزان یا گێرگاشی بیت.

۴- گهلهک جارن چیبوو به کو هۆزانا هۆزانانه کی بو ئیکه دی هاتبسته هژمارتن، بو نمونه: هۆزانا (خهلقۆ وهرن ببین) د دهستنقیسان دا ب ناخی (صادقی) و (عهلی حهریری) هاتی یه کو ب دورستی یا (عهلی حهریری) یه، دیسان هۆزانا (کهس نییه ئیرۆ خه بهر کت) ب ناخی (مینا) و (عهلی حهریری) و (سه ودایی) هاتی یه، و ب دورستی یا (سه ودایی) یه، ههروه سا هۆزانا (هه چی شیخ و مریدن) ب ناخی (علی عاشق) و (علی حهریری) هاتی یه و ب دورستی یا (عهلی حهریری) یه.

۵- مه ژ وان که سان پرسی بیت مه هۆزان ژئ وهرگرتین، هه میان تهئکید کرن کو ئهف بهیته یا بهکر بهگی یه، بهلی ژئ ژ بهر نه بوون.

ب شان گروشان ئه م تهئکید دکهین کو ئهف بهیته یا بهکر بهگی یه، بهلی ژ بهر کو چو دهستنقیس د دهست مه دا نین، مه دانا ناخ پشکا هۆزانیته بو وی دهینه هژمارتن.

## بهيتا بهاري

سويحان ژ شاهي (بيچوون)  
چ بهارک کسه سگونه  
قادي (کن فيکون)  
ژ نردان دهر يوون (عيون) ه  
کوھساره ييت د (محزون)  
ب نزنای قسه بوونه

کوھسارا قسه دهر که فتن  
هه لالان سه رهه لينه  
دناث که قران قسه ره ستان  
بهيان بوو نردی شينه  
ته قري ژ بن دهر که فتن  
کي قري بوو بوون ره نگرينه

(منقش) بوو (حياال) ه  
ژ هه لال و بهيب بوونه  
ژ دهنگي ره عدی بهاري  
وی هه لات کي پله ستوونه  
وی نازل بووی خسه لات ه  
بيبان ته زين بوونه

ته زين بوون کوھ و سه حرا  
ب لوتفا (ذوالجلال) ی

(احمر) بوون دهشت و چیا  
ب کولیلکیت بهاری  
یهقین خهلاتی (ئه لالا)  
ژ بو دنیایه هاری

خه لعه تی سۆر و زهر بوون  
هناری ژ بو کوه لوه  
کوهساریت (منور) بوون  
مۆرغال سهر چیه چیه  
ل (مه رغاز) یت دره نگین  
عه نده لی لیکه لیکه

سپه هی بو بوون (مه رغاز)  
ب که فی و کانیت بهاری  
(منقش) بوو بوون جوو بار  
تیتن دهنگی عه نده لی  
ب سو سن و بنه فشان  
ب نیرگزیت خوماری

(تمام) که ملی دنیایا  
ب زینه تا بهاری  
که پکی د (موطن) چیا  
وی د ژوردا هاتن خاری  
دی خه بهر دم هه میا  
هند بوو مه دحی ئاداری

نیسان ب للطافۃ)ه  
ب کھئی ئو کانئی یه  
کییری بوونه (جنۃ)ه  
ب قودره تا (ربانی) یه  
چ خه لکی بی (عبرة)ه  
دانا ب ناف شاهی یه

شاهی ئو (صفا) و (سرور)  
ئو (ثابت) ن د بهاری  
ل چیا گه ریان د (معمور)  
د نه قشیت جووباری  
(ظاهر) بوو (جمله) (مستور)  
د مہا پاشی ئاداری

جووبار و باغ و بستان  
کامل بیوون ته فاقه  
شالیل و عه نده لیبان  
مه شیان هاتنه ناقه  
جابی بنه (رقیب) ان  
وال نیرگزا خوناقه

نیرگزا بشکوژ دایه  
سوسن و هم (خروشہ)  
لاله پری جه فایه  
سونبل ب (قهبا پوشہ)

بھارہ کی (اعلیٰ) یہ؟  
سوسن زترین (کروڑشہ)

سوسن دناٹ باغان دا  
زور دگرن خونائی  
نیرگزی د سہر چہقان دا  
(قمدح) پر بوو ژنائی  
سیمین (ورق) نیشان دا  
(عہکس) ل نہ قشی نائی

نہ قشی کرن جووبار  
بلاج و (ورد) (اخضر)  
(صنوبر) و گولبھار  
کولیلکیتہ (عتبیر)  
گول شلیل و لالہ زار  
نيسانوکت د (احمر)

(احمر) سوری تاری  
داغ ل روی لالہ  
زہرفشان بوو خوماری  
شہ بنہم لی بوویہ ژالہ  
(عہرہ چین) بوون بہاری  
ب قومز شین و ئالہ

قورمز و شین و (سفید)  
(ملبس) بوون کوهسار  
کهسکی سه راسه ر (دمید)  
(طیب) ه بوون جـ ووبار  
(فضل) ه که پاکه (سعید)  
(مفرح) بوون (مرغزار)

(مفرح) بوونه زینی  
(تری) زینی دبن خـ ووش  
پاک خـه ملین ب شـینی  
کهسک و زهر و ئال و رهش  
پیثازی ئو یاسـمینی  
گـرک کـرن (منقش)

(نقاش) ی گـیرا قـه له م  
ره شانند شه پرزا شـینه  
گـه رده نا وه کـو عـه له م  
ژ بن به فـرئ هـلینه  
به یـبوون بوو بوون دهر قـه دهم  
(لازم) یـت ئـیک ده می نه

به یـبوون و ئوکـیت نهـالان  
ژئ دهیت بیـهنا مُـعـنـبـر  
گـه رده ن ژ رهنگ پیـالان  
دریژن مـسکئ (أذفر)

(نظر) دا ته څلجـبال ان  
(مکمل) بوون سـوړ و زهر

سوړ و زهر ئی سـماوي  
چيـا کـرن عـهـيـانـه  
ب نارنجی ئلوـسـماوي  
کـولـيـلک کـرن بـهـيـانـه  
(دو) مـهـه دچوون (مسـماوي)  
خـلـاس بوو بوو نـيـسـانـه

د څي مـهـه نـيـسـانـي  
بوونه (سـلاطين) (جـبـل)  
داهات مـهـه گـولـانـي  
روژ هاته بورجا (حـمـل)  
خوښ بوو وهـخـتـي سـهـيـرانـي  
دنيـا بوويـه (مکـمـل)

دنيـا بوويـه پـښـرن) ه  
تـهـرازن بـوـ (دلارا)  
ب (أمر) ئ (کاف و نوون) ه  
وهراندن عـهـنـبـهـر سـارا  
ب (عطر) ئ شـاـهـي بوونه  
چيـمـهـن ل وان نزارا

نزار کـو بوونه (خارا)  
بهروژ کـو بوونه (اطلس)  
رهشاندن عهنبه رسارا  
ژ زیر جامی (مسدس)  
د (مغرب) و سحارا  
فه نه زمان هاته (أخرس)

آخر) کـو عهندهلی بوو  
که بکی د کـو هساران  
د (صبح) ۱ (اول) ی بوو  
ئیقاران جار و باران  
شالیل و (عندلیب) و  
بلاکـوتکا به یاران

بلاکـوتک و عهندهلی  
پرژ نه قشی (سلیم) ن  
دخووتن (صبح) ۱ (أولي)  
د (ذکر) ئ شاهی (علیم) ن  
شویهی گـولی و بلیلی  
نهو عاشقی (نسیم) ن

(نسیم) ب وهختی (سحر)  
دخشییت ل (طیبات) ان  
سک ل دماغی نه سفهر  
ئیکه ژ (معجزات) ان



ب که سکی نفیسی (محضر)  
طوغرا سه ری (برات) ان

طوغرا کوزهرنیشان کر  
دا ف بلبلی مالخراب  
(صبا) عه نبره فشان کر  
(مینا) یی رهنگ دا (جواب)  
گولی غونچه عه بیان کر  
ب (حال) و خه ف دا (جواب)

ئه ز سه سورگولا ب نازم  
مه (مسکن) (صحن) ئی باغه  
سه دجار کوئه ز (مجاز) م  
ب دلی ته فه دنم داغه  
که شفا (جمیع) ی (راز) م  
(مفتوح) ئی هه ر دماغه

دماغی سه وته بلبیل  
ژ بی هه نا من دنالن  
چیچه ک و ته رح و سونبل  
هندی (زهر) ل بالن  
ئا ف و (هوا) د (داخل)  
د به زما (لسان) ئی (حال) ن

ب (لسان حال) ی (طیور) ان  
سهیرانگہا نہ غمہ ساز  
لالہ کھٹی دھوورن  
زینت ژ باغی (مجاز)  
عہ نہر عوود و کافوورن  
طاووس و (زاغ) و شہباز

شہبازی (امر) ی (أحد)  
فہلہ ک کورن (نیلگون)  
دنیا (فرش) ی (زُمرّد)  
(رقم) کورن (کاف و نون)  
(نقطہ) ی (مالا عدد)  
ب (نغمہ) ی (مایشتهون)

ب (نغمہ) ی (تسبیح) ان  
قہ ئہ زمان تین (طیور) ہ  
ژ (أخرس) و (فصیح) ان  
پاکی دبت (ظہور) ہ  
ژ مووسا ئو (مسیح) ان  
(داعی) ب خو (منصور) ہ.

\*\*\*

## بهیتا كهوى ۱

بهـــــــــــــــــاره چ بهـــــــــــــــــاره  
دهريوون جـــــــــــــــــۆم و جـــــــــــــــــه لاله  
خـــــــــــــــــوپوون تهير و تهواله  
هاتن كـــــــــــــــــه و بئـــــــــــــــــ خـــــــــــــــــاله

هاتن كـــــــــــــــــه و كـــــــــــــــــه ودهرى  
مه جـــــــــــــــــيدى گـــــــــــــــــۆته عـــــــــــــــــلى  
.....  
.....

من ژ خـــــــــــــــــودئ خـــــــــــــــــۆ دقـــــــــــــــــيـــــــــــــــــته  
هه تا پئـــــــــــــــــ ســـــــــــــــــۆر نه هـــــــــــــــــيـــــــــــــــــتته  
پئـــــــــــــــــ ســـــــــــــــــۆر ژ ده شـــــــــــــــــتئ دهـــــــــــــــــيـــــــــــــــــته  
.....

ب شـــــــــــــــــهف و رۆژا خـــــــــــــــــه باته  
خـــــــــــــــــالاس كـــــــــــــــــرن وه لاتته  
ب دهريئ ســـــــــــــــــويتئ دا هاته  
ژ بۆ مـــــــــــــــــه وتئئ خـــــــــــــــــۆ هاته

ب دهریی ســـــــــــــــــویتی دا تی وۆ  
ب چهنگ و فـــــــــــــــــر و فی وۆ  
ژ بۆ مـــــــــــــــــهوتنی خوۆ تی وۆ  
.....

ئه و مـــــــــــــــــهوتنی زۆزانا  
به راهی چۆ کـــــــــــــــــویستانا  
دویماهی مال قـــــــــــــــــهسرانا  
.....

نـــــــــــــــــستن به دلهک شـــــــــــــــــهقی  
هشیار بۆ عـــــــــــــــــهشقا کهوی  
.....  
.....

ئه ز هـــــــــــــــــیار بووم چ وه خـــــــــــــــــته  
ژ عـــــــــــــــــسمانا باری نـــــــــــــــــخته  
من ژ نوبکا قـــــــــــــــــهوهت خوـــــــــــــــــاسته  
.....

قـــــــــــــــــهوهتا شاهیی مـــــــــــــــــیره  
دهرکه تن جۆت که و گـــــــــــــــــیره  
.....  
.....

دەرکەفتن جۆت ب جۆتە  
جەلابی بانگەک گۆتە  
عەشقا دخلی من سۆتە  
.....

عەشقا دلێ من کەلی  
بوو غولغولا عندەلی  
.....  
.....

بوو غولغولا بێ جیا  
ئەز چوو بوومە کێری یا  
.....  
.....

مە شەبە کا ئەدایی  
ل ناڤ کولیلک و گیایی  
.....  
.....

چ بەهـارەک رەنگینە  
ژ کولیلکا سۆر و شینە  
جەلابی بانگ هەلینە  
.....

كـــه و هك تـــي تـــو ژ جـــزير  
قـــه به قـــه به و ســـي پر ســـي پر  
شـــه ر كـــه تـــه مـــه ســـه با مـــير  
.....

كـــر بوو ســـو ب كـــي ت حـــه دادا  
ب حـــه ر ب و زه ر يا پـــي ك دادا  
شـــا پـــه ر چـــو ســـه ر رويادا  
.....

روياد قـــه و ي د غـــه دارن  
خـــو ش مـــي ريت وان د بـــارن  
.....  
.....

قـــوب قـــولان جان بدهردان  
چـــه ر خـــه چـــينه د بهردان  
وان كـــو ف كـــي ت ســـين گـــا لـــي ك دان  
.....

شـــه ر ي بـــو ش و به لاقـــه  
پـــو ش ي رهش كـــه تـــه نا قـــه  
بـــي جـــيا هـــه ول ل خـــو دا قـــه  
.....

بۈۈ تەمەشاشى ۋەزىرا

ئەز بەزىمە ئىخسىس را

.....

هەچى پى كىتە دائى

ئەز بەزىمە ۋى گىشاقى

.....

هەمىيا خوناڧ ل پىشىتى

ژى هات بىھنا بحەشتى

.....

.....

\*\*\*

---

\* ئەڧ ھۆزانە ل سەر كاسىتەكىىا تۆماركىرى بوو، ژ لايىن كەسەكىى نەنىياس ڧە هاتىبوو گۆتىن، من ژ ھىژا (نجم الدين يوسفى) ۋەرگرت.

## بهیتا كهوى ۲

شوات چووبوو ب نيشى  
ههوارل ثنان كهوگييرا  
خوش خواند و كهوى كويشى  
جاب شه دا بوو ئيخسييرا

خودان ميايى دل ب هويشى  
ب ههوا دهست ب رهشى را  
ب ئه وولى نى نى نى  
چيكن قهيد و زنجييرا

ئه وولى رۆژبه يانى  
ب قه نجي بكن ته كييرا  
ب عاشقان و جه فا  
لائقى سولتان و مييرا



گهلی سولتان و میرا  
هوبن خولاما بجه مین  
هه قشی بیت وه کو جه نهت  
خیقال سه نهین

دا نصحت کهن که وگیرا  
دا ربادا نه به زینن  
دا نه به زینن ربادا  
دا سییران تال نه بیتن

مه سه بیت به ره یید بن  
که ویت بانک و لالا  
تیتو دهردی شاهینا  
که ویت بانک و نه لالا

که ویت بانک و نه لالا  
خوبند سه حهری نه سیحعت  
هوبن نه بن ژ چو بابا  
هه که هون بده نی مولهت

دی دهم هوه خه لاتا  
هوه نه مانهت خیرت

.....  
.....

هه ميا خوناف ل پشتي  
ژئ تيت بي هنا بهه شستئ  
ئو دچن خو ناگرن  
هه تا دهيتته نا ناڤه

مه سه با مه يا زرافه  
مه لي چيكرن داڤه  
ب شهف پيچي هاتنه ناڤه  
پشتي وان يا بخونافه

ميكهو دبيت گه لو كه وينه  
هوين لهز بكه ن بله زينه

.....  
.....

هوين بگه هنه وان تراشا  
هوين ب په نجا هلدريان  
داك وئهم ژئ پئ بزانيان  
جومله كو هوين مي ريان

ئهي كچئ كباباني يئ  
بهس بكه پويچه گوتني  
روباد مي ره كي خاسه  
دئ ل بهر كي شين مه زنيلى

د دهستی شیری ئه لاسه  
ل پشتی که مه رکا مه ردا  
ریاد می ره کی خاسه  
یی دخوینت ل هه می ئه ردا

به تال نه کر ئه ف پویچه گوتنه  
هه تا شلیتته هاتنه سه ردا  
هنده که وی ب سه رکه فتین  
ههروه کی دهست ب شیی را

هنده ک ژی پی داکه هفتن  
ریادی سییره سییره  
ئهو سینگ ب عه ردی که فتن  
ئهف جار بوونه ئیخسیره

قان ئیخسیرا فر دابوو  
ریاد ژ که ره ریا خووری  
خودان ژ شوارکی رابوو  
سوسنال ریکی دچینت

من جاری دل ئیشش ابوو  
سه ری چهند کویقی یا دپریت  
بری سه ریت مه قیسا  
دافل مه شبه تی هیلینا

کولیلکیت له‌عل و نیسان  
چهند دهسستک ژئی چنینه  
چهند دهسستکهک ژئی چنی بوون  
کولیلکیت بل مه چیبن

چیمهن ته‌قیری و گوینی بوون  
چ سیرانا غه‌ریبه  
چهند کهویت کویقی بوون  
«به‌کر به‌گ» بی نه‌صیبه

\*\*\*

---

\* سه‌یدا (صادق بهاء‌الدین ئامیدی) ژ (محمد طیار به‌رچی) و ده‌ست‌نقیسه‌کی وه‌رگرتی به.  
سه‌حکه پرتوکا وی (هۆزانفانیت کورد)، بپ ۳۸۹-۳۹۶.



پشکا

وینه و دستخه تان



کهلا نهرزى



شوينواريت کهلا نهرزى



دیواری کھلی



جھن شانه شینا پاشایئ نامیدیئ کو بوویه تاخی ناقی ژ گوندی ئه رزی





ديوانوڭا ژۆرى



ديوانوڭا ژئيرى



گۆرۈڭ بەكر بەگى نۇرۇزى ل گۆرۇستانا نۇرۇزى



كىلىپەكا نقىسى ل گۆرۇستانا گوندى نۇرۇزى  
دېتۇن يا گۆرۈڭ كورۈڭ بەكر بەگى نۇرۇزى يە



گۆرى پير نه حمه دى نه رزى



چه پهرى سؤرا



بهري بنی ماسرا کھلی



جوهنیٔ ههسپٔ فولویٔ میبر ئهحمهه د بهگٔ کوریٔ میبر بههدۆر بهگٔ



شوينوارى دهقه نى



شوينواريت برکا که لى



دارا شربین  
ل گورستانا نئہرزئی

لهرشانه جرکو جکر تپن نقشانه عفر صودی  
 ی هره شانده دما دینتی دما دینتم قامنه  
 ز کفتم نماشاکم نبر روزی لدر دبو خباله  
 بیری ناکم مدینا که کوف پید بو مدینا که ترا حسانه  
 لاده پیرا شری شانه ترا برچی هات ایوچی  
 نابل هانور و سنا د خاتم دست لسه سنا  
 پیشوی دلبری و سنا هلاک روت لدف  
 لبو هلاک روت کما و قده بنیرن طالع لجنه  
 بزم کسای لقی و قده صفت صوری صدی دبع

بهر پهری (۱۰)

ژده ستخه تی (عبدالله زهیری)

گوندی کانی که رکین - ۱۳۲۵ ک

صفت صوری ملک خود البو بتر نو پری  
 رو بو کشید نو فامو بو بری خوری بمن ز  
 بو بری خود بمن جارك هلبنا خاتم جارك  
 چکو زب اشفد بو شفق ابو من فنی دینو  
 کهار و نذک تینو مخالف نوع تخلص صبع  
 جمله لبو وضع طبر فمپای رخا رخا بلکور  
 شبی هم در مر این لسانی ثنا بو لسانی  
 پاک نی بطا طماننک بلنی لبها  
 ی مبارک بو صورت مینا بو بوی صورت

بهر پهری (۱۱)

ژ ده ستخه تی (عبدالله زهیری)

گوندی کانی که رکن - ۱۳۲۵ ک





بر آل و بر اصحاب حبيب قشيتا صدیق چه فاروق چه عثمان و عایشا  
کافلان فی الدنيا عینا و ظهیرا

ای سید عالم ندی نور هایت  
هین دین داین اتم شرتت ای صدیق ایش  
میریم گبریم مژدیونان شفاست  
پاتای بیچیم نیمی پروای قیامت  
قدکنت له ثم شفیعها و ظهیرا

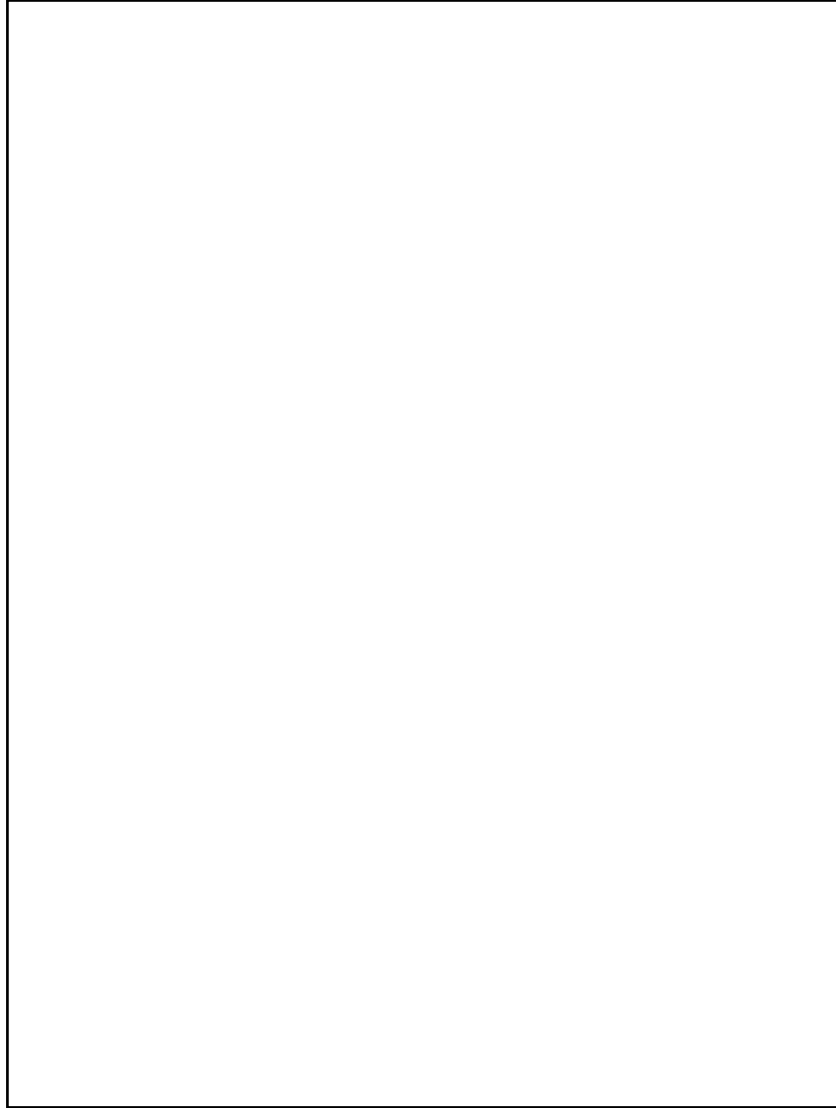
گفتار بکر بلن ز مورد

پد زلفتیم تمامش کیم تی روزی دین دبو خیا الی دلیری باکم مدی باکه کو پیدا بو  
مدی باکره احسان هایت پرونده دریزی شرجی هانت ایوی مقابله اتو و سسطا بو  
مقابل هاتو و ستاد و خادوم دست لیسرتت پلیش وی دایری و ستا هایت روزی دین دبو  
ایلات روزی گها وقت بندین طالع بخت ندی من کسر لطفه صفت جووری خدی دا بفر  
صفت جووری ملک خولوا الف بزن و پرورد بو گشید و فون و البر دبو بری جووری یمن دبو

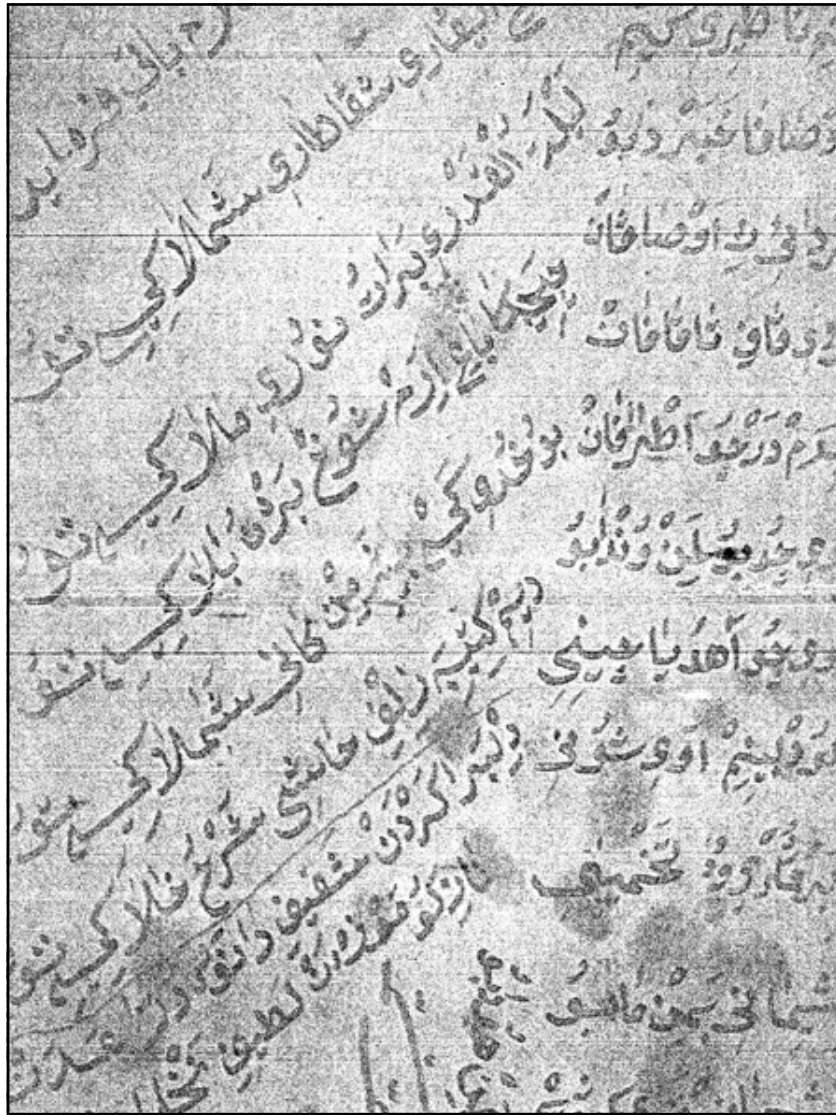
به ریپه ری (۱۸) ی

ژ دهسته تی (مصطفی یوسف زاخوی)

۱۹۳۷



بهر پهری (۱) ئی  
ژدهستخه تی زئیوکی



به‌ریه‌ری (۸۷) ی

ژده‌سته‌ته‌تی (ملا محمد تخویبی)

من سور العادۃ اثنا عشر العادۃ من قبل سمیة یاث من  
وتقار ان جنوده طلعا ای القلم اثنا عشر العادۃ الی العیالی الخالفة  
بالسلم الذی انزل لهم من قبل سولجین وخذ ما دخلوا  
القلم وکلیه بعد السرای فراسا حیو یاث من  
باب سری لنف ای خارج القلم وخصه ای برور  
بالو وجمع جنوده والمدافع الی لمانیا فی مخافه  
من قلم نیرده وریس نور وقلعه اریز وقلعه  
آشوی وقلعه قمری ولمانیا قائد جیوش وخصه  
عن جنوده الشوی المدبر علی ایخا الی درسه خصلا  
فی الخراف سرور ای فی واری سولوز ولمانیا  
یرسون المدافع من کربل ای مدافع مدافع  
المشرف علی رواب العادۃ من جهة الغرب وین ی  
هذه الفرقة اجتمع من قبل سمیة یاث وخصه  
ما فی عامی واماها فی العادۃ وریز فی عام  
۱۵۱۷ الهجری ولمانیا فی اجتمع من قبل سمیة  
منها ولمانیا فی العادۃ ما یقار به من خصه

به ریہری (۵) ی

ژ یادداشتین (محمد شکری افندی)

## ژبدهر

### په رتووک

- ١) تاريخ يوسف بوسنایا، ترجمه و تعلیق: یوحنا جولانغ، (بغداد - ١٩٨٤).
- ٢) انور مایبی، الاکرد فی بهدینان، چاپا (ٹیکی) چاپخانا (الحصان)، (موصل - ١٩٦٠).
- ٣) انور مایبی، الاکرد فی بهدینان، چاپا (دووی) چاپخانا خهبات (دهوک - ١٩٩٩).
- ٤) محفوظ العباسی، العباسیون بعد احتلال بغداد (١٤٠٩-١٢٥٨/١٩٨٩م)، چاپا (ٹیکی)، خاناکاروباری رهوشه نبری یا گشتی، (بهغدا - ١٩٩٠).
- ٥) جمیل احمد زیرو هه رکی، شوره شاد دم، چاپا (ٹیکی)، چاپخانا (الحوادث)، (بهغدا - ١٩٨٣).
- ٦) شهرفخانی بدلیسی، شهرفنامه، وهرگیتیرانا: مهلا جه میل بهندی روژبه یانی، چاپا (ٹیکی)، چاپخانا (النجاح)، (بهغدا - ١٩٥٣).
- ٧) شهرفخانی بدلیسی، شهرفنامه، وهرگیتیرانا: مهلا جه میل بهندی روژبه یانی، چاپا (دووی)، چاپخانا وهزاره تا پهروهردی یا حکومه تا هه رتیم کوردستانا عیراقتی، دهزگه هتی موکریانی بی چاپکرن و وهشانی، (هه قلیتر - ٢٠٠١).
- ٨) القلقشندی، صبح الاعشی، چاپا (ٹیکی)، (بیروت - ١٩٨٧).
- ٩) د. عمادالدین خلیل، عمادالدین زکی، چاپا (ٹیکی)، چاپخانا (الزهراء الحدیثه)، (موصل - ١٩٨٥).
- ١٠) سعید دیره شی - پیژانی تالیخانی، دیوانا فه قبیته تیران، پرتا یه کی، چاپخانا (الحوادث)، (بهغدا - ١٩٨٩).
- ١١) محفوظ العباسی، اماره بهدینان العباسیه، چاپا (ٹیکی)، (الموصل - ١٩٦٩).
- ١٢) یاسین خیرالله العمری، غرائب الاثر، چاپا (ٹیکی)، چاپخانا (ام الربیعین)، (الموصل - ١٩٤٠).
- ١٣) جیمس بیللی فریزر، رحله فریزر الی بغداد فی ١٨٣٤، وهرگیتیرانا: جعفر الخياط، چاپا (ٹیکی)، چاپخانا (المعارف)، (بهغداد - ١٩٦٤).
- ١٤) ستیفن هیمسلی لونگریک، اریعه قرون من تاریخ العراق الحدیث، وهرگیتیرانا: جعفر الخياط، چاپا (چاری)، چاپخانا (المعارف)، (بغداد - ١٩٦٨).
- ١٥) صادق بهاء الدین نامیدی، ریز و سهروبه ریت ژنئینانی و که قنه شه هیانه و گو قنه ند، چاپا (ٹیکی)، خانه یا عه ره بی یا چاپی، (بغداد - ١٩٨٥).
- ١٦) عبدالرقيب يوسف، دیوانا کرمانجی، چاپا (ٹیکی)، چاپخانا (الاداب)، (لنجف - ١٩٧١).
- ١٧) عبدالکریم فندی الدؤسکی، دیوانا به کری به گتی نه رزی، چاپا (ٹیکی)، چاپخانا (الحوادث)، (بغداد - ١٩٨٢).
- ١٨) صادق بهاء الدین نامیدی، هوزانفانیت کورد، چاپا (ٹیکی)، چاپخانا کوزی زانیاری عیراقتی، (بغداد - ١٩٨٠).

## كۆڧار و رۆژنامە

- ١) عبدالرحمن مزورى، «بعض الوقائع الهامة فى تاريخ بادينان»، كۆڧار «كاروان»، ژمارە (٨١)، كانوينا ئىتكى (١٩٨٩).
- ٢) عبدالفتاح على يحيى، «الملا يحيى المزورى وسقوط امارة بادينان»، پشكا (دووئ)، كۆڧار «كاروان»، ژمارە (٤٢)، نادار (١٩٨٦).
- ٣) عبدالفتاح على يحيى، «الملا يحيى المزورى وسقوط امارة بادينان»، پشكا (سىين)، كۆڧار «كاروان»، ژمارە (٤٣)، نىسان (١٩٨٦).
- ٤) عبدالفتاح على يحيى، «الهجوم على كردستان وسقوط امارة سوران» پشكا (ئىتكى)، كۆڧار «كاروان»، ژمارە (٥٢)، كانوينا دووئ (١٩٨٧).
- ٥) تحسين دۆسكى، «امراء بادينان و اسطورة النسب العباسى»، كۆڧار «راستەرى»، ژمارە (٦)، سالا (١٤١٣ك).
- ٦) محمد امين دۆسكى، «وثيقة تاريخية هامة يكشف عنها النقاب لأول مرة» كۆڧار «قەژين»، ژمارە (٢)، سالا ١٩٩٦.
- ٧) محمد على قەرەداغى، «پرۆژەى دەستخەتە كوردىەكان، دەستخەتە برىفكى»، پشكا (ئىتكى)، رۆژناما (هاوكارى)، ژمارە (١٣٤٣)، كانوينا دووئ، سالا (١٩٩٥).
- ٨) عبدالرقيب يوسف، كۆڧار «بەيان»، ژمارە (٦٥)، ١٩٨٠.
- ٩) وصفى حسن، «التراث الثقافى فى بهدينان»، كۆڧار «رۆژى كوردستان»، خزيرانا سالا (١٩٨٤).
- ١٠) ب. شرفخانى، «حول قيام امارة العماديه»، كۆڧار «مەتەن»، ژمارە (٦٨)، ئىلۇنا سالا (١٩٩٧).

## دەستنقىس

- ١) انور مايبى، الفردوس، ل سالا (١٩٥٢) هاتىە نقيسين.
- ٢) دەستنقىسا عبدالله زهتيرى، ل سالا (١٣٢٥ك).
- ٣) ديوانا جزيرى، ب خەتەن مصطفى كورئ مەلا رەشيدئ كورئ حەجى مصطفى كورئ مەلا طە كورئ شىخ يوسف ئ زاخوبى، ل سالا (١٣٥٣ك/١٩٣٧ز).
- ٤) ياداشتت محمد شكرى ئەفندى مفتىين تامپيدىن.
- ٥) دەستنقىسا فەق ئەحمەدئ تخوبى، هيج دىرۆكەك ل سەر نەمايە.
- ٦) دەستنقىسا مەلا طاهاين تامپيدى، هيج دىرۆكەك ل سەر نينە.
- ٧) دەستنقىسا بەيتا سىسەبانئ.

## كەس

- ئەف كەسە ب دەهان جارا مە روينشتتت تايبەتئ ل دۆر دىرۆك و سەرھاتئ و ھۆزانيت بەكر بەگئ ئەرزى دگەل كرينە.
- ١) عارف ئ نۆسمان بەگئ ئەرزى ل سالا (١٩١٢ز) ل گوندئ ئەرزى بوويە و ل سالا (١٩٩٧ز) چوويە بەر دلۆقانيا خودئ.
  - ٢) محمدئ على بەگئ ئەرزى ل سالا (١٩١٣ز) ل گوندئ ئەرزى بوويە و ل سالا (١٩٨٦ز) چوويە بەر دلۆقانيا خودئ.

- ۳) پيرڙا نوسمان بهگي نهرزي  
 ل سال (۱۹۰۴ز) ل گوندي نهرزي بوويه و ل سال (۱۹۸۴ز) چويه بهر دلوقانيا خودي.
- ۴) نووري بهگي كوري عهلي بهگي نهرزي  
 ل سال (۱۹۴۰ز) ل گوندي نهرزي بوويه و ل سال (۱۹۹۴ز) چويه بهر دلوقانيا خودي.
- ۵) گولستان عهلي بهگ نهرزي  
 ل سال (۱۹۲۰ز) ل گوندي نهرزي بوويه، ناكنجيا دهوكي يه.
- ۶) حاجي عارف بهگي نهرزي  
 ل سال (۱۹۵۰ز) ل گوندي بوويه، ناكنجيبي دهوكي يه.
- ۷) حسن سعيد بهگ نهرزي  
 ل سال (۱۹۵۳ز) ل گوندي نهرزي بوويه، ناكنجيبي دهوكي يه.
- ۸) علي نووري بهگ نهرزي  
 ل سال (۱۹۵۲ز) ل گوندي نهرزي بوويه، ناكنجيبي گوندي نهرزي يه.
- ۹) احمد علي بهگ نهرزي  
 ل سال (۱۹۴۲) ل گوندي نهرزي بوويه، ناكنجيبي گوندي نهرزي يه.
- ۱۰) مويسا بهگي نهرزي  
 ل سال (۱۸۹۰ز) ل گوندي نهرزي بوويه، و ل سال (۱۹۸۷) چويه بهر دلوقانيا خودي.
- ۱۱) صالح عزيز نهيلي  
 سترانبيئي كوچكايه (سترانا ملي)، ژ خهلكي گوندي (سيري) يه. مه سترانا (زهينهل بهگي) ژ  
 كاسيتهكا وي وهرگرتيه.



## ناقصه رۆك

۳	..... ديارى.
۴	..... پيشگوتن.
۷	..... پشكا ئيكي / نه رزي.
۹	..... برا ئيكي: ديروكا نه رزي.
۱۰	..... نه رزي.
۱۰	..... جهنى وي.
۱۱	..... ناشى وي.
۱۲	..... ديروكا وي.
۱۴	..... جفاكى وي.
۱۵	..... خهلكى وي يى رهسهن.
۱۵	..... ۱- كرمانجيت وي.
۱۶	..... ۲- سه يديت وي.
۱۶	..... خهلكى ژ جهيت دى هاتى و لى تاكنجى بووى.
۱۶	..... ۱- به گيت وي.
۱۸	..... ۲- سه يديت وي.
۱۹	..... ۳- كرمانجيت دى.
۱۹	..... سه روبه رى جفاكى.
۲۰	..... ۱- ژيانا جفاكى.
۲۲	..... ۲- ژيانا ره وشه نيبىرى.
۲۶	..... ۳- ژيانا ئابورى.
۲۶	..... (أ) ده رامه تى سرؤشتى.
۲۷	..... (ب) ده رامه تى چاندنى.

۲۹	.....شوينواريت دبرؤكى
۴۱	..... <b>برا دووى: ميريت نهرزى</b>
۴۲	.....پيشگوتن
۴۲	.....بنياتى ميريت ناميدى يى
۴۵	.....بنياتى ميريت نهرزى
۴۷	.....ميريت نهرزى
۴۷	.....۱- مير ميرزا محمدهد بهگ
۴۸	.....۲- مير سولتان مہحمود بهگ
۴۸	.....۳- مير بههدؤر بهگى (ئىكى)
۴۸	.....۴- مير نهمدهد بهگى (ئىكى)
۴۸	.....۵- مير شالى بهگ
۴۸	.....شهرى گابنيركى
۵۱	.....۶- مير بههدؤر بهگى (دووى)
۵۱	.....شهرى بوتا و بههدينا
۵۳	.....۷- مير نهمدهد بهگى (دووى)
۵۴	.....۸- مير عهلى بهگ
۵۴	.....دورپيچكرنا كهلى
۵۵	.....۹- مير پهمدهد بهگ
۵۶	.....۱۰- مير حسهن بهگ
۵۸	.....پيشگوتنهك
۵۸	.....ب دوياهيهاطنا ميراتى يا ميريت ناميدى يى
۶۴	.....ب دوياهيهاطنا ميراتى يا ميريت نهرزى
۷۰	.....نهرزى پشتى خرابوونا كهلى

۷۱	پشکا دووی / بهکر بهگئ ئه‌رزى.....
۷۳	پرا ئىكى: ژيانا وى.....
۷۴	ناقى وى.....
۷۴	بوونا وى.....
۷۵	ژيانا وى.....
۷۵	كەساتى يا وى.....
۷۶	ژيانا وى يا ره‌وشه‌نبىرى.....
۷۷	ئىك: ژيانا وى يا زانستى:.....
۷۷	أ/ قەدیتنا كانا و چىكرنا ئامانا.....
۷۸	ب/ چه‌كسازى.....
۷۸	ئەگەرى چىكرنا تشه‌نگى.....
۷۹	دو: ژيانا وى يا هۆنه‌رى.....
۸۰	أ/ كەرى دارى.....
۸۰	ب/ كوشى يى هژىرا.....
۸۱	ج/ وه‌شاندا ته‌فشوى.....
۸۱	سەرھاتى يىت وى.....
۸۲	۱- كارى كرمانجى.....
۸۲	۲- به‌كر به‌گ و مه‌لا مه‌نسورى گىرگاشى.....
۸۴	۳- به‌كر به‌گ و شه‌رىعت.....
۸۴	۴- به‌كر به‌گ و پىرى.....
۸۵	مرنا وى.....
۸۷	پرا دووى: هۆزانا وى.....
۸۸	رىكخۆشكرنه‌ك.....
۹۰	داخبارى يا وى.....
۹۵	هۆزانقانه‌تى يا وى.....

۹۷	.....باہتیت ھۆزانییت وی
۱۰۰	.....دیتنەک
۱۰۱	.....برا سیین: ھۆزانییت وی
۱۰۲	.....ل دۆر کۆمکرنا ھۆزانییت وی
۱۰۷	.....بەیتا سەیرانی
۱۱۲	.....بەیتا کەوا
۱۲۰	.....بەیتا چۆلی بەگی
۱۳۳	.....بەیتا نائەلە خاتوینی
۱۴۲	.....بەیتا تەرگی
۱۴۹	.....بەیتا تەیرا
۱۵۴	.....بەیتا خوئی
۱۵۶	.....بەیتا ئاشی
۱۵۹	.....بەیتا نەسیحەتا
۱۶۱	..... <b>ھۆزانییت بۆ وی دەینە ھژماریتن</b>
۱۶۳	.....بەیتا بەاری
۱۷۲	.....بەیتا کەوی ۱
۱۷۷	.....بەیتا کەوی ۲
۱۸۳	.....پشکا وینە و دەستخەتان
۱۹۹	.....ژئیدەر
۲۰۲	.....ناقشەرۆک